BRANIČ JEZIKA HRVATSKOGA

NAPISAO

DR. NIKOLA ANDRIĆ.

DRUGO IZDANJE.

KNJIŽARA L. HARTMANA (ST. KUGLI), ZAGREB

ZAGREB 1911.

KR. ZEMALJSKA TISKARA.

K 2.—

Zast. 4,30

BRANIČ
JEZIKA HRVATSKOGA.

NAPISAO

DR. NIKOLA ANDRIĆ.

NOVO, DOPUNJENO IZDANJE.
(DRUGA I TREĆA TISUĆA.)

U ZAGREBU 1911.
TISAK KR. ZEMALJSKE TISKARE.

167.570
808.62-1
GRADSKA KNJIŽNICA ZAGREB

Ovu je knjigu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, naredbom od 29. svibnja 1911., br. 11.693. preporučila za nabavu mladeži svih hrvatskih srednjih škola, kao »knjigu punu pouke, a pisanu lako i primamljivo«, a naredbom od 7. lipnja, br. 12.070. opet »na osnovi povoljnog stručnjačkog mnijenja toplo preporučila učiteljstvu nižih i viših pučkih škola, te naložila, da se za svaku pučko-školsku knjižnicu nabavi po jedan primjerak.

Pristup.

U skupštini »Matice Hrvatske« pod konac mjeseca siječnja 1911. povela se riječ o tom, kako bi se najpodesnijim načinom uputili književnici i novinari na veću brigu oko pravilnosti i ljepote jezične. Nadzornik hrvatskih srednjih škola i odbornik Matičin dr. Stjepan Bosanac odštampao je svoj izvještaj i govor u feuilletonu »Narodnih Novina«, našto je pisac ovoga »Braniča« kao član književnoga odjeljenja u uredništvu spomenutoga lista nadovezao niz članaka pod natpisom »Filološki zapisi; iz uredničke bilježnice«. Ti su eto članci pod novim natpisom po drugi put preštampani u ovu knjižicu. Dodani su cijeli novi odlomci za utvrdjivanje idejâ iznesenih u prvom izdanju, a popravljene sitnice, koje su se piscu potkrale u novinskom slogu prve edicije.

U svom izvještaju »O čistoći jezika hrvatskoga« upr'o je dr. Stjepan Bosanac prstom u jednu rak-ranu javnoga našega života, koju valja liječiti. Mnogi naši književnici zaista zanemaruju osnovna pravila hrvatske gramatike i stilistike, počinjući polako zaboravljati i one stvari, koje su već odavno prečišćene i utvrdjene tako da ih nitko ne bi smio smètati s uma.

*

Bilo je neko doba u našoj nedavnoj prošlosti, kad se je sva hrvatska pismena javnost zanimala nesamo za Brozovo i Maretićevo »Iverje«, nego i za Živanovićev »Branić« i Boškovićeve studije o jeziku. Onda se je učilo, popravljalo i stvaralo, pa se nitko nije smio latiti pera prije nego što bi proučio najpotrebnije gramatičke, sintaktičke i stilističke osobine narodnoga govora. Prvi su se stručnjaci paštili, da izbiju iskru iz kamena, a beletrističari i novinari voljno su se pokoravali njihovoj vlasti.

Danas kao da je i opet došlo doba, da počnemo — ab ovo. U vatri dnevnoga rada i političkih trzavica odbio se nekako interes od pravoga osjećaja jezičnoga. Rijetki su naši novinari, koji su za cijelo to vrijeme pazili na čistoću jezika barem toliko, koliko se od naglosti njihova rada moglo iziskivati. Neki su u tom pogledu već toliko zastranili, da se mogu obilježiti kao primjeri zastrašivanja. Ne mislimo time reći, da je naš list u ovim stvarima ostao bez svojih nedostataka, ali s ponosom smijemo ustvrditi, da se je na jezik i stil u stupcima našega lista uvijek obraćala dolična pažnja.

U nizu članaka, koje smo naumili donositi pod današnjim natpisom, ne mislimo poslužiti književnost bog-zna kakvom naučenjačkom gradjom (ta se možda ne bi ni čitala), nego običnim primjerima jezičnoga zastranjivanja, u koje zapadaju — recimo — samo naši suradnici . . . Zato i stavljamo pod glavni natpis ovih članaka pobliže značenje »Iz uredničke bilježnice«. Iz drugih listova pobirat ćemo samo najvrtoglavije omaške, koje smo kao zastrašne primjere takodjer zapisali u svoje bilješke. Iménâ ne ćemo pominjati.

Razumije se sámo sobom, da svi članci naših suradnika, iz kojih vadimo primjere, n i s u dospjeli u »košaru«, jer bismo onda nalazili vrlo malo pisaca, koji bi svojim prinosima zasluživali da udju u štampu bez znatnih jezičnih popravaka. Pa ne mislimo ni da će »Matica« moći izvesti svoju prijetnju, odbacujući svako djelo, koje nije u jezičnom pogledu dotjerano do savršenosti. To se tako — samo kaže, da se nepismeni suradnici lašnje mogu odbiti ili da se primoraju na u č e n j e. U tom je dakle pogledu odluka odborova dostojna pohvale. Jedared se mora snažno početi.

U velikoj su zabludi oni naši suradnici, koji misle, da je hrvatski književni jezik još neutvrdjen u poredjenju s jezicima velikih naroda , pa da se kod nas ne da pišta pozitivno naučiti, jer im urednik — bog sveti zna po kojim pravilima! — može svaku riječ izmijeniti, pa i članak odbaciti. No nije ni kod velikih naroda sve zlato, što se sija, pa i oni uz znatan broj spremnih i prokušanih radenika neprestano i neumorno tešu, dovijaju se i dogovaruju. Čitamo evo, da su se Nijemci tu skoro pogodili, te više ne će upotrebljavati stranu riječ »monokel«, jer su se složili u novoj kovanici »Einglas«. I »telegram« su već pregorjeli i odabrali »Drahtnachricht« . . . Jezik je naime živ organizam, koji s novim pojmovima dolazi na svaki korak u nove položaje, iz kojih valja da se dostojno i što p r i r o d n i j e izmota. Tu valja da zasuču rukave najbolji izmedju najboljih. Ne mislimo stoga, da ćemo mi u svojim zapisima baš uvijek pogadjati ono, što je najbolje, ali ćemo se truditi da p o g o d i m o. I svaki pošten savjet, pa i popravak, primit

ćemo sa zahvalnošću. Man muss den Mut des Fehlens haben. U ovim poslovima naime valja da se svi nadjemo na okupu. Ličnosti ne dirajmo — barem ovdje! S t v a r je glavna.

Evo primjera iz velikoga njemačkoga naroda! U Berlinu izlazi već četvrt stoljeća »Zeitschrift des Allgemeinen deutschen Sprachvereines«. Zasnovao ga je Herman Riegel, a danas ga uredjuje dr. Oskar Streicher uz suradništvo prvih njemačkih jezikoslovaca. Svaki pojedini broj krcat je pun jezičnih članaka. I čovjek se mora čudom čuditi, šta oni sve — n e z n a j u i što sve ne moraju iznositi na divan . . . Stara i bogata kultura! Pa kad Nijemci iza toliko stotina godina intenzivnog književnoga života dolaze na svaki korak u dvoumicu, s m i j e m o valaj mi, kojima se još ni djetinji mašak književnog početništva nije s obraza uklonio.

I u svakom broju toga velikoga lista — s velikim suradnicima! — nalazimo osobiti stupac pod imenom »Z u r S c h ä r f u n g d e s S p r a c h g e f ü h l s«. Jedan stručnjak naidje u kakvom dnevnom listu na koju »barbarsku« rečenicu, prepiše je, a uporedo s njom naštampa istu rečenicu onako, kako bi je o n n a p i s a o. Potpiše je Scheffler, Wilmans, Behaghel, Gombert, Saalfeld ili ma koji, a onda pošalje d r u g i m stručnjacima n a p o t v r d u. Oni je prouče, a onda p o t p i š u i pošalju u štampu. Iza svakog stupca nalazimo u dnu dodatak »G e p r ü f t v o n d e n H e r r e n«: Brenner, Gärtner, Lyon, Pasch, Pietsch itd.; puna tri-četiri reda samih poznatih imena u pitanjima njemačkog filološkog »iverja«. S tolikim se eto trudom i sit-

nim poslovima pašte oko čistoće narodnoga jezika veliki Nijemci.

Da vidimo, kako oni to rade. Uzmimo broj 11. od godine 1908., na str. 340. U nekim novinama (vrlo otmjenim i promozganim obzirom n e spominje izrijekom k o j e su to novine; samo kaže »Zeitungsmitteilung«) nadje jedan ovu rečenicu: »Am 20. Mai 1850. g e b o r e n, t r a t e r (Herr von Arnim) bei der Marine e i n«. I nalaznik odmah dodaje, da bi on to rekao ovako: »Herr von Arnim ist am 20. Mai 1850. geboren. Er trat zunächst bei der Marine ein«. Kako je to jasno, prirodno i shvatljivo! Onako, kako zahtijeva i čisti hrvatski govor. I onda popravljač u sedam redaka govori o nesmislici, koja je izrečena prvom rečenicom. Čovjek se, veli, ne može roditi i o d m a h ući u marinu! Dan rodjenja i odabrana životna struka nisu u tako uskom odnosu, da bi se moglo opravdati sažimanje dvaju različnih pojmova u istu frazu. »Rodjen u Drezdenu . . . učio je škole u Leipzigu« — ist ein M o d e f e h l e r, den wir ausdrücklich rügen sollten. A na ovaj način, veli, griješi na svaki korak i obični novinski reporter i veliki literarni historičar.

I s tim je pitanje riješeno. U 33 retka raspravljene su t r i stvari, od kojih svaka nosi svoj osobiti broj (335—337).

U tom stilu radio je i naš neprežaljeni B r o z. God. 1889. štampao je on u »Vijencu« od br. 1—40. u svemu 24 »Filologičke sitnice«. Obično na koncu liska, petitom složene i — bez potpisa. Nepravednost sudbe htjela je, da u popis sadržaja ne udje ni njegovo ime, ni natpis njegovoga velikoga i zduš-

noga truda. Tako bi se njegovim lijepim raspravicama mogao s vremenom zatrti i svaki trag. A trebalo bi ih spasiti, jer se Broz u njima doticao najvećih pogrešaka, koje bi i danas svaki pisac i novinar morao nositi uza se zapisane, da ne natrunjuje njima ljepotu narodnoga govora.*)

Filološka sprema Ivana Broza nije se toliko očitovala u bombastičkim frazama okorjelih gramatičara, koji rado nameću svoju duboku naučenost u gorkim pilulama teške probavljivosti, nego je rezultat dugoga rada i zapisivanja, izložen u lakim i svakom čitaocu shvatljivim komadićima. »Pišeš ovako, a trebao bi da kažeš ovako« — i tu je sada Broz običavao ispisivati desetak primjera iz najboljih pisaca, kojima jezični osjećaj nije bio izobličen nikakvom stranom natruhom. Kako je Broz samo lijepo i jasno izložio neshvaćanje tadašnje kazališne uprave, koja je po uglovima objavljivala općinstvu, da će se prikazivati »Dubravka«, pastirska igra »spjevana p o Ivanu Franu (mjesto: Frana, oca Dživina) Gunduliću!« I time nametavala općinstvu laž, da je »Dubravku« netko d r u g i napisao, a ne Gundulić. Bez ikakve načinjenosti i

*) Dvije godine kasnije donio je B r o z u istom »Vijencu« (g. 1891.) još 17 »Sitnica«, koje su u sadržaju spomenute uz ime piščevo. — M a r e t i ć je počeo izdavati svoje »Filologičko iverje« u »Vijencu« god. 1884., a nastavio u istom listu god. 1886. — Luka Z o r e izdao je svoje »Paljetkovanje« u »Radu« god. 1892. i 1893. — K u r e l a c je ipak u tim poslovima najstariji radenik izmedju svih hrvatskih i srpskih filologa, jer su mu »Vlaške (talijanske) riječi u jeziku našem« izašle u »Radu« god. 1872., a »Mulj govora nespretna . i nepodobna ili o barbarismih« godinu dana kasnije.

tehničkih gramatičarskih izražaja objasnio je Broz, kako valja da se piše. Ovaj način bit će i nama vodičem u poslu, na koji se dajemo. Doticat ćemo se stvari, koje su stručnjacima zadosta poznate, ali i takvih, kojih se nije još nitko doticao.

Ako smo se gdjegod udaljili od Brozova utrenika, pa napisali cijele člančiće o pojedinim pitanjima, osjećali smo, da je tako dobro. Teško je naime pisati ovakove stvari, da bude i vuk sit i koza cijela. Moderna nauka gleda, kako će naći puta do najširih slojeva, pa smo se u ovom poslu i mi držali one Horačeve: Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Nije nam jedina želja, da svoje suradnike uputimo u stvar, nego da i sve obrazovane naše ljude poslužimo potporom u čišćenju svakidašnjega govora, koji postaje od dana do dana sve samovoljniji. Kod Talijanâ, Franceza i Nijemaca zanima se svaki pismeni čovjek za ove stvari i u tom se baš očituje superiornost njihovoga društva, koja izbija na vidjelo u svakoj rečenici. Ukusna i pravilna fraza!

Pisac ove knjige, kao nekadašnji djak bečkog sveučilišnog profesora i dvorskog savjetnika dr. Vatroslava viteza Jagića, odaslao je jedan primjerak prvoga izdanja svome učitelju, te ga zamolio, da mu kaže svoj sud o knjizi. Jagić je to i učinio s najvećom spremnošću u pismu, što ga — s dopuštenjem velikoga slaviste — doslovno preštampavamo. Pismo je u mnogom pogledu zanimljivo za našu književnu i jezičnu evoluciju, jer Jagić baca historijski pogled na prošlost našega pismenoga jezika, kojemu je i on puno privrijedio. Osim toga

iznosi potkraj pisma aksiom, iz kojega se jasno razabira, u čemu on vidi čistoću i pravilnost materinjega jezika. Evo toga pisma u cijelosti:

Dragi gospodine profesore!

Vi ste bili tako dobri, te ste mi poslali »Branič jezika hrvatskoga«, a još biste htjeli da Vam kažem, kako sam s Vašom knjigom zadovoljan. Da Vam pravo kažem, onako od prilike kao kad se nadje u kući bolestan čovjek te valja zvati ljekara: Vi ga pozdravljate, radujete se što je došao, ali voljeli biste, da ne bi morao dolaziti, t. j. kad ne bi bio nitko u kući bolestan. To će reći pozdravljam Vašu knjigu kao ustuk protih bakterijâ, što se i odveć bahato šire po tijelu našega jezika, ali mi je krivo, što ste osjetili potrebu da izidjete s ustukom u svijet.

Kako to, da sada, nakon pô vijeka što hrvatski jezik, bar službeno, gospoduje u svim javnim zavodima i organizacijama, nastaje potreba, da se vodi boj protiv nagrdâ, koje mu zadaju svoji ljudi? Gdje je tomu uzrok? Tko je krivac? Zar škola ne čini svoje dužnosti? Ili je oduševljenje za esperanto pokvarilo piscima volju, da još vode računa o takim mališima, kao hrvatski jezik s njegovim tančinama u gramatici i stilu? Bilo ovo ili ono ili još nešto treće, svakako moram i preko volje da priznam, da će Vaš »Branić« mnogima i premnogima dobro doći kao gladnu korica hljeba.

Samo se jednoga bojim: gladan osjeća glad i traži hljeba, ali ljudi kojima biste Vi htjeli da »Braničem« pomognete, neće (sastavljeno pisano,

vidi točku 79. ove knijge. Pisac.) tako lako priznati, da im treba Vaš »Branič«, jer misle, da je sve onako, kako pišu, posve dobro. Ja zbilja i sâm ne mislim, da će tko navlaš htjeti da piše nevaljalo; ta to bi bilo kao da reknemo, da netko voli nositi prljavo, nego li čisto rublje, da voli hodati neumiven i nepočešljan. Tko dakle pravi griješke u pisanju, kojih ste toliku množinu prekorili u »Braniču«, čini to valjda nehotice i ne sluteći, da se od njegova pisanja zgraža svatko, u koga ima još osjećaja za čistoću svog dragog materinjeg jezika.

A zašto ima na žalost toliko ljudi, što nagrdjuju hrvatski jezik u štampanim stvarima? Na ovo pitanje umjet ćete prije Vi naći odgovor nego li ja, koji sam već četrdeset godina — extorris. Ja bih Vam mogao tek reći, da čitajući hrvatsku dnevnu literaturu, to će reći novine i časopise što mi dolaze s juga, ne bi me mnogo muke stojalo, da Vam redom nabrojim čitavu hrpu riječi i fraza, koje su se stale po tudjem kalupu uvlačiti u naš jezik iza godine 1871-e. Da ne budem nepravedan, priznat ću Vam drage volje, da se je od ono doba jezik znatno i obogatio dobrim riječima i frazama. Ići ću i dalje te reći, da se u časopisima sada zbilja kud i kamo ljepšim jezikom piše, no prije trideset-četrdeset godina. Možda čak upravo zato i udaraju toliko u oči razne nezgrapnosti, kojima je navijestio rat Vaš »Branič«? E pa lijepo, ako je tako. Tada će i Vaš »Branič« imati uspjeha. Ako velika većina ljudi, što pišu, štampaju i čitaju, voli lijep jezik, nego li ružan, ako se u pozorištu, parlamentu, sudu i upravi pazi na to, da

bude govor svojom čistoćom u skladu sa čitavom pojavom čovjeka — tada može Vaš »Branič« računati na veliki broj čitalaca.

Meni se čini da u Vašoj knjizi nisu izbrojeni svi grijesi našeg pismenog jezika, al ima i suvišnih stvari, na pr. ako mislite s onim gospodinom što je pisao god. 1909. u »Nastavnom Vjesniku«, izgoniti iz našega jezika riječi, kao autonomija, emigranat, ideja, kancelarija, kultura, manifest, parlamenat itd., tada tjerate mak na konac. Čistoća i originalnost jezika ne biva od pojedinih riječi, već kako sami znate, od valjanog skladanja riječî u rečenice i fraze. U tom želio bih da nastavite posao i za novo izdanje prigotovite još mnogo nove gradje.

Vaš

V. Jagić.

Branič.

1. — Na prvom mjestu moramo požaliti smrt dviju lijepih i nedužnih riječi, koje su — rekli bismo — za naš pravilni govor i pismo preminule i trag im se počeo zametati. To je veznik »p o š t o« i odnosna zamjenica »č i j i«. Rijetko primamo u ruke dopise i članke, u kojima se pravilno upotrebljavaju, ako se uopće ikako upotrebljavaju. I tu smo došli do žalosnoga uvjerenja, da im se uklanjaju baš — b o l j i književnici. A znate zašto? Zato što se s j e ć a j u, da su filolozi već toliko pisali o njima, te se sada obični rabotnici b o j e uzimati ih pod pero, pa čak i oni, koji su upotrebu ovih riječi nekada dobro osjećali. Dakle i opet značajan primjer za našu poloviČnost. A stvar je tako laka. Veznik p o š t o upotrebljava se samo u v r e m e n s k o m smislu (pošto mu je predao pismo, ode), a nikada u u z r o č n o m, gdje se uzimaju druge riječi (kako, jer, budući da) n. pr.: Kako (jer, budući da) ih nije nitko pozvao, nisu ni došli. — Namjesto lijepog i odredjenog temporalnog veznika p o š t o privoljuju se pojedinci krpariji »iza kako« i »nakon što«, koje u tom obliku ne poznaje narod, ili se opet bezrazložno priklanjaju provincijalnome »počem«.

Nešto nalik na ovu neopravdanu i djetinjsku bojazan razabiramo i kod onih pisaca, koji ne znaju, što bi s relativnom zamjenicom č i j i, pa iz straha, da je ne bi upotrebili pogrešno, ne pišu je n i k a k o, izvraćajući frazu kojekako, samo da ne moraju početi relativnu rečenicu »sumnjivim« kakvim oblikom: čiji, čiju, itd. A potreba im je već odavno utvrdjena. Upotrebljavaju se u odnosnom značenju samo za m u š k u č e l j a d u j e d n i n i. Dakle nikada za stvari, niti ikada za osobe u množini: Primjeri: Vrati se onome, čija si; slavi Boga, u čijoj je ruci duša tvoja. — Inače upotrebljavaj uvijek zamjenicu k o j i u gen. ili dat.: Marija, koje sin bolovaše; trava, kojoj je list bodljikav; grad, kojemu je zidar Bog.

2. — Jedan agilni naš književnik, pokrećući misao za nadgrobni spomenik pokojnome Kranjčeviću, piše, da »se« samo opalom zanimanju za književnost ima z a h v a l i t i, što veliki pjesnik nema još ni na sarajevskom grobu doličnoga kamena, a trebao bi imati spomenike već i na javnim trgovima u Zagrebu i u svom rodnom Senju. — Glagol »zahvaliti se« u ovoj rečenici dvostruki je germanizam. Prvo: zahvaliti u značenju njem. danken (gratias ago) na ovom mjestu nikako ne može podnijeti. Čovjek zahvaljuje nekome samo na d o b r i m djelima i iskazanoj ljubavi, a nikada na rdjavima i neiskazanoj. Što bismo imali »zahvaljivati« opalom zanimanju za književnost, kad se poradi njega na sve strane razabira i opadanje uljudjenih prilika? — Drugo: glagol zahvaljivati s povratnom zamjenicom »se« ne znači u dobrom hrvatskom jeziku nikada: sich bedanken, nego: sich rühmen (glorior), isto što: hvaliti se. Na

pr.: Arapin se zahvali (uze se hvaliti) caru, da će oteti djevojku. Ili onaj poznati nar. stih: »Zahvali se žuti limun na moru: danas nema ništa ljepše od mene«.

3. — Jedna novinska bilješka javlja, da je ovo dánâ rector magnificus p r e d v e o koadjutoru-nadbiskupu Baueru a k a d e m s k i senat i o s l o v i o ga. »Predvesti« je točan prevod njem. vorführen, kao predvidjeti (vorsehen), predstaviti (vorstellen), predosjećati (vorahnen) itd. Rector je d o v e o p r e d nadbiskupa (ili: k nadbiskupu) senat, i to akademijski ili akademički, a nipošto a k a d e m s k i, jer pridjevi s nastavkom -ski redovno naznačuju, da nešto nekome ili nečemu pripada, a naš senat ne pripada Platonovu Akademu, u čijim su se vrtovima održavala prva predavanja (pa odatle i riječ »akademija«) nego našoj najvećoj školi i universi Franje Josipa I. U nar. pripovijesti zapovijeda careva kći momcima, da uhvate nevàljâlca i d o v e d u g a p r e d a n j u. — Napokon »osloviti« (alloqui aliquem, anreden) ne znači kod nas ništa. Prvo: »slovom« ne označujemo mi danas više »riječ« kao u starom slavenskom jeziku, nego pismo (Buchstabe). Drugo: ni »nagovoriti« ne bi bilo dobro, jer to znači: govorom koga navesti na što, kao što opet »zagovoriti« i »zagovarati« ne znači befürworten, nego: zabaviti koga, jemanden durch Gespräche a u f h a l t e n. Mi uopće ne možemo n e k o g a »osloviti« (s akuzativom), nego možemo govoriti, besjediti, reći k o m u š t o. I u samoj složenici p r o g o v o r i t i u ovom slučaju ostao bi šiljak njemački, jer ovaj kompozit znači samo p o č e t i govorom ili nešto m a l o progovoriti. A Rorauer nije samo

počeo, nego je i svršio govor, a bit će da je rekao i nešto više u svom pozdravu, a da bi se sadržina njegova govora mogla sažeti u perfektivnost cigloga početka. On je dakle d o v e o akademički senat p r e d n a d b i s k u p a, poklonio mu se i p o z d r a v i o ga udešenom besjedom ili govorom.

4. — Kazališni izvjestilac piše o Molièrovu »Gradjaninu-plemiću«: Od ostalih uloga ne smije se prešutjeti g o s p o d j i c u Grgesinu . . . Vrlo neskladna rečenica! Narod uz prelazne glagole, kad uz njih prione riječca »se«, još dobro osjeća, da radnja ostaje u subjektu i da ne prelazi na drugi predmet: čuvam se, hvalim se, odijevam se. Uz pasiv se dakle izriče radnja, koja se vrši na s u b j e k t u. Zato su glagoli s riječcom »se« n e p r e l a z n i, pa ne mogu uza se imati još jednoga akuzativa. Kod nas se v o d a pije, a nikada se ne pije v o d u. Dakle se ne smije prešutjeti ni g o s p o d j i c a Grgesina. U onome »se« krije se potrebiti akuzativ, a »gospodjica« je kao neki subjekat! Izvjestilac ju je silom želio prikazati kao objekat onomu bezličnomu »se« (njem. »man« od Mann, franc. »on« od l'homme). No ona želi v l a d a t i, a ne će da se njome vlada . . . U daljnje se kavalirske izlive ne upuštamo.

5. — Naš savjesni prevodilac Mikszáthove »Neobične ženidbe« napisao je posljednjih dana: »Sad je d o š l a benedictio nubentium«, — želeći ženskim oblikom glagolskoga pridjeva pokazati, da je latinska riječ »benedictio« ženskoga roda. Držimo, da je ova želja pretjerana i neprirodna. Ove se stvari — ako se ne varamo — nije još nitko u našoj nauci

doticao, a valjalo bi da se izvede na čisťac. S t r a n i jezični osjećaji nemaju nama ništa nalagati; mi smo u tim poslovima samostalni i »autonomni«, pa se pokoravamo samo glasu svojega srca. Kako bi upravo hrvatski seljak shvatio rod latinske riječi »benedictio«, i kako bi je navratio na svoj mlin, ne da se pouzdano utvrditi. Ali stari Dalmatinci svakako bi je obrnuli u »benedikcijun« (kao račun od »ratio«) i shvaćali bi je kao mušku riječ. Prije više stotinâ godina obraćali su oni i sve latinske riječi srednjega roda u »lekcionare« (zadarski, Ranjinin i Bernardina Splićanina), »breviare«, »rituale« i »mirakule« — muškoga roda. Zato smo mi i prevodiočev ženski rod glagolskoga pridjeva obratili u muški. Latinac će se doduše buniti i zakretati glavom, ali mu mi ne možemo pomoći. Mi t a k o osjećamo, pa će onaj čitalac, kojega ne smućuje poznavanje l a t i n s k e gramatike, radije pristati uz »došao«, nego li uz »došla«.

Na isti način nije glavu pokojnoga K u z m a n o v i ć a zaokupljalo perpetuum mobile nego ju je o n (perpetuum!) z a o k u p l j a o.

Kad smo već načeli ovu stvar, valja da je i dovršimo. Držimo pogreškom, kad neki naši novinari pišu: »Kölnische Zeitung je d o n i j e l a«. Zeitung u hrvatskom jeziku ne može biti ženskoga roda. »Zeitung«, pa i »Zeit« je d o n i o. Pomislite samo, kako bi to krasno zvonilo u našem uhu, da napišemo: »Agramer Tagblatt je d o n i j e l o«, jer je »Tagblatt« u njem. jeziku neutrum! A šta se to n â s tiče? Koliko smo puta čitali, da Nijemci ne vode računa o tom, kojega je roda naš »sabor«, pa ni ruska »duma«, ni bugarsko »sobranje«. Ne mislimo poradi toga, što ne poznaju naše rodove,

jer ih njihov narodni osjećaj i ne mora razbirati kao ni mi njihovih rodova, ali nam je smiješno, što se oni s v o j i m osjećajem ne mogu odlučiti ni na kakovu dosljednost u odredjivanju rodova našega jezika. Svaki list piše drugačije. Der, die, das Sabor! Ne povòdimo se dakle za njihovim pogreškama, nego pokažimo, da s v o j i m dahom dišemo!

Imena, kao što su »Neue Freie Presse«, mogla bi podnijeti i kod nas ženski rod, jer ih prema hrv. femininu gdjekad i deklíniramo, n. pr.: u »Neue Freie Pressi«.

6. — U jednom polit. listu okomio se neki prijatelj već na sâm natpis naših filoloških bilježaka. Ne svidjaju mu se »z a p i s i«, jer drži, da označuju samo zakladu, legat, Vermächtnis. Člančić je složen tako neozbiljno, da se ne smijemo oko njega duže zabavljati. — Z a p i s medjutim ima četiri značenja. Prvi je: talisman, hamajlija; drugi: izrezani krst u drvetu, oko kojega se u Šumadiji obilazi i čitaju molitve; treće: legat, a četvrto ovo naše: bilješka, z a p i s a n a na papiru, Note, Anmerkung. U Broz-Ivekovićevu rječniku citirani su i primjeri. — Nepoznati zabadač súzio je dakle u svom širokom horizontu bogatstvo riječi na jedno jedino značenje. Il nek kuje, il — ne mrči gaćâ!

7. — U uvodnom članku nekoga samostalskoga lista čitamo: »Koalicija je bila, pa ona j e s t i s a d a drugoga mnijenja«. — Ova jezična nepodoba osobito je zanimljiva poradi toga, što joj pisac očevidno poznaje j e d n o pravilo dobrog štokavskog govora, koje treba poznavati pišući rečenice sa si-

lom akcenta na pojedinim riječima, ali — ne poznaje drugoga. Htio je reći, da je koalicija i s a d a drugoga mišljenja. Znajući, da u književnom jeziku spojni oblik »je« ne može — već ako u kajkavskom — živjeti samostalnim životom i suviše nositi na sebi naglasa, pisac je sasvim pravilno odabrao samostalni i naglašeni oblik »jest«. Nego nije mu poznata služba veznika »i« u ovoj rečenici i u drugima, koje su nalik na nju. Ovaj se veznik naime često stavlja pred riječ, n a k o j o j j e s i l a g o v o r a i mîs l i. I baš se s njegovom pomoću ističe ta riječ. A to je u ovom slučaju vremenski prilog »sada«. No dobar hrvatski stil ne dopušta, da se od tri riječi izboče d v i j e, koje su raznorodne svojim značenjem i službom, a koje su suviše spojene nenaglašenim veznikom, što ima osobito odredjenje, da izboči samo onu riječ, koja stoji i z a njega. Pisac je dakle htio, da jednim udarcem ubije dvije muhe, pa nije ni jedne. Fraza mu je postala glomazna, naduta i nespretna. Trebao je reći: »Koalicija je bila, pa je i s a d a drugoga mišljenja« (za »mnijenje« se ne oduševljavamo osobito). Ili još bolje: »Koalicija je bila drugoga mišljenja, pa je i sada«. U ostalom »biti drugoga mišljenja« nije hrvatski nego njemački: andrer Ansicht sein. Ni lična zamjenica »ona« nije upotrebljena prema hrvatskom jezičnom osjećaju. I tako od cijele rečenice, koju je napisao čovjek s n e k i m sjećanjem na j e d n o pravilo dobroga narodnoga govora, nije ostalo kamena na kamenu. Jedino: »Koalicija je — b i l a«. Dakako bez ikakvog simbolskog aludiranja, jer politika ne ulazi u filološke bilješke. Ona bi se (t. j. rečenica, a ne koalicija) morala sasvim

*

pohrvatiti i obratiti u verbalnost čistoga narodnoga sloga.

8. — U svečanom trenutku izrečene su posljednjih dana rečenice: »No ja moram spasti dušu svoju, pa ću da spasem i dûše povjerenih mi svećenika«. — Govornik je član naše Akademije, odličan pisac, pa znade, kako valja pravilno govoriti prema despotskim zakonima jezika književnoga. Sa stajališta dakle svih naših najboljih gramatika i rječnika njegovi su oblici dobri i bez prikora. Šta više, oni su i »jedini dobri«! No podcrtane riječi (spasti i spasem) štampao je — jamačno prema autentičnim stenografskim bilješkama ili izvornom rukopisu — samo jedan zagrebački list. Svi su drugi okrenuli oblike: spasti i spasem u: spasiti i spasim. A mislimo, da to nije učinjeno bez razloga. Katolički Hrvati niti su u prošlosti odlučno upotrebljavali oblike: spâsti (u značenju: retten), spâsêm, spâsû, niti ih upotrebljavaju danas. Čini se dakle, da su — bar za novije doba — direktno pozajmljene od pravoslavnih Srba. Vukova poslovica »Trpljen, spasen«« bit će da je dosta skrivila i — bar u književnosti — nadbila »Trpljen, spašen«. Naši stari ikavski i ijekavski pisci i fratrovi spasavali su dûše svojega stada redovno glagolima: spâsiti, spâsim, oni spâsê. I ništa nije tako bolno, nego prevrtati po Broz-Ivekovićevu rječniku, tražeći našu autôhtonu riječ, koje ne možeš nigdje naći. Leksikografi naime nisu imali petlje (kuraže), da je zapišu, jer je — nema Karadžić. A, kad tamo, ni danas nitko od nas ne govori: spâsêm, spâsao, spâsen, nego: spâsîm, spâsio,

spâšen. Mijenjamo je po četvrtoj vrsti kao n o s i t i, a ne po prvoj kao t r e s t i. Naš se narod privolio obliku s p a s i t i još i poradi toga, da diferencira novo, kršćansko značenje glagola od utvrdjenoga drugoga: spästi, spädnêm (herabfallen). Pa i Srbi ne govore uvijek »spästi« nego: »spásti«, da diferenciraju značenje herabfallen od retten. Mi toga ne trebamo, jer Hrvati svi i svuda govore samo: spasiti. Pa kad se preko ove jasne želje i odluke narodne tvrdokorno prelazi u svim našim gramatikama i leksikonima, onda se ovaj posao ne može dovoljno nakuditi.

Das ist der Fluch der bösen Tat, što neki naši filolozi ne poznaju nikojeg drugog boga do Alaha, pa ne priznaju ni ono, što je bilo prije njega, ni ono, što se dogadja poslije njega. Zato dobro govori mladi naš radenik (dr. Grdenić u posljednjem svesku Nast. Vjesnika, str. 452.): »Može se pouzdano reći, da Vukom z a č e t a formacija književnog govora n i j e sasvim dovršena, a propovijedati potpunu ustaljenost i negibivost Vukovu, kao o p ć e g književnog jezika značilo bi mrviti i s nepoštovanjem kaljati osnovne principe, na kojima počiva njegov veliki i s tolikim uspjehom okrunjeni posao«.

9. — Skakanje iz jedne glagolske vrste u drugu, izjednačivanje sa srodnim oblicima drugih razreda, nije kod nas ništa neobično. Čudimo se zato Maretićevoj zamjerci (na str. 237. velike Gramatike), koji Karadžićeve oblike: d o n e š e n i p r e n e š e n naziva upravo p o g r e š k a m a, jer su tobože samo: donesen i prenesen pravilni. Kao

da narod pored oblikâ: donesti i prenesti ne upotrebljava, pa još i više od pomenutih: donijeti, prenijeti. Sâm Maretić priznaje, da su aoristi: donijeh, donijesmo v r l o s t a r i, pa da je narod prema njima stvorio i infinitiv: donijeti, te naročito ističe, da su »običniji od d o n e s t i, koji se slabo govore«. Kad priznaje nadalje, da je prvi pridjev d o n i o običniji od d o n e s a o, (koji se »nalazi u pjesmama«), ne uvidjamo zašto se onda ne bi u gramatikama bar spominjao oblik: donešen (prema: nošen), jer se govori više nego li: donesen? Ili da se prvi oblik barem naročito ne žigoše kao »pogreška«! Jezik se već stotinama godinâ koleba izmedju jednoga i drugoga oblika, pa zašto onda ne bi i gramatika vodila računa o toj činjenici? Za jezik starih slavonskih pisaca spominje isti naučenjak izrijekom (Rad 180., str. 185.), da se s v a g d a nalaze oblici: donešen, iznešen, odnešen.

Jedan recenzenat Maretićeve male gramatike (Grubor, na str. 82.) ima zlatnu napomenu, koju doslovno preštampavamo: »Tako daleko ne smije nas zanijeti pravilnost, da poradi toga, što je z a k r ž l j a l o i o s t a r j e l o (donesti, donesao), potiskujemo ono, što c v a t e i ž i v i bujnim životom (donijeti, donio)«. — A tako žive i oblici: donešen i prenešen, jer da ne žive, ne bi ih ni Vuk uzimao pod pero. Mi ovim odlomkom nikako ne gonimo iz jezika pravilni i historijski oblik »donesen«, ali t r p i m o i »donešen«, koji je nadvladao gotovo u svim našim štokavskim krajevima, pa je prestao biti dijalektičan.

Drugo je dakako: tresen, grizen, kraden, jer ti glagoli nisu ostavljali ni u kojem obliku svoje

prve vrste, pa bi: trešen, grižen, kradjen zaista bili pogrešni oblici.

10. — Kad smo već ušli u pretresivanje dobrih i pogrešnih glagolskih oblika, hajde da se dotaknemo i glagola: ž i v j e t i! — U naš književni jezik udario je pokor, te prečesto i bez pravoga razloga pišemo: ja živem, ti živeš, on žive, mi živemo, vi živite, oni ž i v u. I onaj, koji — redovno u afektaciji i nepoznavanju same stvari — na taj način muči i sebe i druge, napisat će u istoj frazi bez ikakove grižnje: živjeti. A ne zna jadan, da bi dosljedno s pomenutim oblicima morao onda pisati i (što bi mu još teže palo) govoriti: ž í v s t i. Za ovaj oblik ipak nema nitko snage da ga napiše. Pa i ne treba. »Živsti« je glagol, koji je osudjen na smrt. On nosi u svojim grudima sve znakove jezične sušice. Sačuvao se samo u jednom kraju, a i tu nema nikakovih drugih životnih oblika osim infinitiva, prezenta i glagolskoga priloga: živući. Karadžić i Daničić ne upotrebljavaju ga n i k a d a. To će valjda dostajati i onima, koji i previše — jurant in verba magistrorum. Ne gùbimo dakle dúšê uludo, već se priklonimo dobrim svojim kućnim Penatima i pišimo lijepo i bez usiljenosti: Živim, živiš, živi, živimo, živite, ž i v e!

11. — Praslavensku riječ: k ò s a (das Haar, capilli) upotrebljavaju neki naši književnici prečesto u pluralu (kȍse su joj crne). Premda se u narodnim pjesmama i pripovijestima gdjegdje takodjer nalazi plural mjesto kolektiva u singularu, ipak je običniji sing. kosa. Plural se nalazi najviše u dubrovačkih pisaca i uopće u zapadnim krajevima.

Možda su ovu upotrebu podstakli latinski capilli ili talijanski capelli, u kojim su se jezicima naši starci obrazovali, premda se i tamo često upotrebljavao singular u kolektivnom značenju. Ovid ipak piše »capilli digesti«, a Horac »incompti«. Wustmann u svom klasičkom djelu (»Allerhand Sprachdummheiten«) takodjer vojuje za Haar protiv Haare, koji se bez razloga ugnijezdio i u modernom njem. jeziku. Jedinicu onoga, što označuje cijela kosa na glavi, zovemo mi v l â s (pilus) ili dlaka, ali ovu ipak ne ćemo uzimati pod pero iz estetičkih razloga. Kosa joj je kita ibrišima! Vuk svagda piše »kosa«, a i Budmani (Ak. rj.) u natpisima svih mnogobrojnih odjeljaka sub v. kosa upotrebljava samo singular (radnja oko kòsê; kosa se od žalosti guli, skube, trga i čupa). I u litavskom jeziku singular (kasa) označuje u glavnom pletenicu ili viticu, pa i u sanskrtu (kesara) cijelu grivu. Zadovoljimo se dakle prostim singularom, kad govorimo o svim vlasima, koji se nahode čeljadetu na glavi! U ovom slučaju podudara se na sreću i historija i običaj i dobar ukus, koji svi skupa odlučuju u jezičnoj u m j e t n o s t i. — U Dalmaciji se nazivlje k o s o m samo ženska kosa, a muška: v l a s i.

12. — Kadgod ugledamo riječi d a l i i j e l i, pomišljamo na glagolske pridjeve: d á l i su im, pa su j ê l i. No i Akademijski i Broz-Ivekovićev rječnik pišu i interogativne partikule: da li, je li — skupa. Iako se »da li« može dovesti u neku svezu s »ali«, gdje se još dobro osjeća adversativnost od »a« i interogativnost od »li«, pa kad se u jednom slučaju dopušta spajanje, zašto se ne bi i u drugom,

— ipak držimo, da ove dvije riječi valja radi diferenciranja s glagolskim pridjevom (od »dati«) pisati rastavljeno. To se pogotovu mora rastavljati u »je li«, gdje je prva riječ glagol (jest li?), a druga upitna partikula. Kad bismo pisali sastavljeno »jeli« (je li), morali bismo pisati i: bili, imali (bî li, îmâ li?), što bismo u ortografiji mogli razlikovati od glag. pridjeva: bíli, îmali — jedino akcentima. A imamo li mi prava od svih naših pismenih obrtnika, ratara, švalja itd. tražiti, da poznaju raznoličnost našega akcenatskog zapisivanja? Nemamo, pa bismo se ovim iziskivanjem nemilosrdno udaljili od naroda i srednjih slojeva, što ni u kojoj književnosti ne može i ne smije biti vodičem literarnih gospodara. Prije dvadesetak godinâ razaslao je ministar franceske prosvjete Bourgeois na sve nastavnike u zêmlji odredbu, da od djakâ ne smiju previše tražiti poznavanje utanjenih gramatičkih sitnica (kao mijenjanje participija u rečenici: La lettre, que je vous ai d o n n é e, gdje part. dobiva još jedan »e« — koji se nota bene ne čita! — poradi akuzativa »que« p r e d njim), jer je držao, da se ovim poslovima djeca previše muče i odbijaju od l j u b a v i prema materinskom jeziku. Zašto dakle da baš mi, koji moramo iz petnih žila raditi o tome, da p r i v l a č i m o ljude i da bûdimo smisao za kulturu i književni jezik, otegoćujemo stvar? Na svu sreću, oba naša spomenuta rječnika d o p u š t a j u, da se »da li« i »je li« pišu rastavljeno. Dakle?

13. — »Kod nas je a l i uloga Blaselova dodijeljena gospodinu O.« — Toliko se već pisalo proti ovom ružnom stilističkom germanizmu, pa još

nije dosta. Veznik »ali« stavlja se u ovim slučajevima uvijek na p r v o mjesto. Dakle: »ali je kod nas . . .« Onaj, koji ga stavlja na drugo, treće itd. mjesto, misli njemačkom glavom: Bei uns a b e r . . .

14. — »Princ Napoleon o ž e n i o je belgijsku princesu Klementinu«. I to je njemački mišljeno: geheiratet s akuzativom. Kod nas momak ne može oženiti djevojku, nego je može uzeti (za ženu) ili oženiti se njom (bez »s«). Kod nas otac ili mati žene sina, a kćer u d a j u, kao što se i sin može sâm oženiti, a kći udati. — Doticati se ovih stvari već je banalno, a ipak moramo, jer je sramota za novinarski jezik upotrebljavati svaki čas ovakove besmislice jezične.

15. — Riječ »l j e š i n a« već je prije četvrt stoljeća obilježena kao nevaljala. Osudio ju je Maretić u svom »Iverju« (Vijenac, godine 1886., str. 783.). Pa je ipak jedan bolji pisac upotrebljava u rečenici: »Bore se nad lješinom Patroklovom«. Riječ je turskoga postanja, pa se u narodnim tvorevinama još i sada čuje u izvornom obliku »leš« (cadaver, strvina, mrcina), a augmentativ bi mogao glasiti »lešina«, nikada »lješiňa«. Nego ne priliči nikako mrtvu čovjeku, nego samo životinji. Za preminulo čeljade imamo dobru riječ: mrtvac ili mrtvo tijelo. »Trupla« ne poznaje narodni rječnik, nego samo t r u p, koji označuje onaj dio čovječjega tijela (der Rumpf), na kojemu su glava, ruke i noge, pa ima i kolektiv: trûplje. Maretić vrlo dobro napominje, da tursku »lešinu« možda ne bismo ni primili u književnost, kad ne bi bila nalik na njemačku

»Leiche« . . . Možda nam se istim putem utvrdilo u novijoj književnosti i »m n i j e n j e« prema njem. »Meinung« (m + n + n)? Riječ se ova naime u narodu ne javlja nikako, nego je čista književnička, pa su je upotrebljavali nesamo pismeni ljudi u crkvenoslavenskim knjigama u obliku »mnjenija«, nego i u novoj formi mnogi stari i novi naši književnici od Hektorovića do Pavlinovića. Neki vele, da ni danas ne mogu bez nje živjeti. Da riječ n i j e narodna, vidi se i po tom, što joj nitko ne zna pravoga akcenta. Mi je danas svi izgovaramo: mnijènje (ekavski: mnénje), Karadžić: mnìjênje, a Ak. rj. predlaže: mnîjênje.

16. — Jedan naš dalmatinski suradnik piše: »Ugledao je na drugom d r v u zrelu jabuku«. — Izmijenili smo podcrtanu riječ pravilnijim oblikom: na d r v e t u. U starijem hrvatskom jeziku imala je ova riječ u jednini: drvo, drva, drvu, ali je sada običnije: drveta, drvetu, kako dolazi najprije u spisima bosanskoga fratra Posilovića u XVII. stoljeću. Za množinu su se jasno diferencirala dva oblika. Drvèta, drvétâ znači redovno samo živo stablo (arbor, der Baum), a dȓva, dȓvâ — posječeno drvo za vatru ili gradju (das Holz, lignum). Akademijski rječnik još potanko označuje upotrebu novijega oblika. U Dalmaciji se osobito ukorijenio stariji (kraći) oblik i za jedninu, pa se eto ni naš suradnik nije mogao oteti okolini.

17. — Isti pisac govori: »Jer kad je lisica uzela kokota u usta, onda ga više ne pušta«. — Držimo, da ga je ovdje smela strâna konstrukcija. Mi

bismo rekli: kad uzme, kad ga zgrabi, onda ga više ne pušta. Ona temporalnost (pošto ga je zgrabila) u perfektivnom značenju ne podudara se kod nas sa sadašnjošću druge, poslovične rečenice.

18. — U nekim se našim novinama poveo razgovor o natpisu Hauptmannova djela, kojemu je poznati srpski pjesnik i prevodilac Risto Odavić dao ime »U t o p l j e n o z v o n o«. Jedan tihi promatrač iz kazališnoga partera nije zadovoljan ovim prevodom, jer misli, da se samo živo čeljade ili biće može u t o p i t i, a mrtve stvari, veli, samo t o n u. Drugi kritičar opet — bez obzira na debela pismena kazališne objave — daje s uvjerenjem svome izvještaju natpis »U t o n u l o z v o n o«, držeći ovo zgodnijim i ukusnijim.

Ovo zanimanje rijetkih pojedinaca za duh i čistoću narodnoga jezika, upravo se mora pohvaliti. No, čini nam se, ni jedan ni drugi nemaju sasvim pravo; barem u svom razlaganju.

Prvo nije istina, da se u t a p a samo živa čeljad i bića. U jednoj narodnoj pripovijesti utapa se i — kovčežić (»Hajde s ovim kovčežićem, te ga utopi u rijeku kaku«, Vuk 234.). Radi se naime samo o tome: da li je glagol »utopiti« p r e l a z a n ili p o v r a t a n (utopiti se), pa ako čovjek utapa n e š t o (s akuzativom) hotimice, onda to može biti i čeljade i stvar. Refleksivni glagol »utopiti se« znači naprotiv isto, što i »udaviti se« (vidi poslovicu: »Tko se u bari udavi, onom drugo more ne treba«). »Utonuti« pak kao neprelazan glagol znači »versinken« sa specijalnim prizvukom »ertrinken« (Tko se za vješala rodio, ne će utonuti). »Utopiti«

u našem primjeru znači isto, što i »potopiti« (versenken) kao: Ustanut će mora i jezera, potopit će ladje i galije — ili: Oni potopiše sami skele na drugoj strani.

Izmedju »utopljenoga« i »utonuloga« zvona bila bi dakle ta razlika, što bi prvo značilo, da je netko znalice ili barem svojom k r i v i c o m utopio zvono, a drugo: da je utonulo bez osobitoga obzira na čiju nakanu ili krivicu, ili s obzirom na jedino s t a n j e, u koje je dospjelo zvono, pošto su ga spoljašnji razlozi utopili.

Za pravilno riješenje ovoga pitanja valja dublje zaći u sadržaj samoga djela.

Zvono majstora Heinricha n i j e sámo od sebe u t o n u l o; ono je u t o p l j e n o. Utopili su ga šumski fauni, kojima bi svojom zvonjavom narušavalo idilski mir. To u prekrasnoj pripovijesti I. čina opširno priča sâm Waldschrat, faunischer Waldgeist. Kad su »acht Klepper schnaubend in hänfenen Stricken« vukli »das Glockentier« na brdo, prikučio se on, uhvatio točak za žbicu: die Speiche brach, die Glocke wankte, rutschte nach; noch einen Riss, noch einen Stoss, bis sie kopfüber zur Tiefe schoss . . . I onda još faun pobjednički klikne: Drin mag sie bleiben! Dort ruht sie gut.

Šumski duhovi ovdje su samo simbolski izvršioci Heinrichove tragičke krivnje. Zvono, koje je on salio u dolini i u sreći porodičnoj, htio je objesiti visoko na brijegu druge nedokučljive sreće, pa je u t o p i o i zvono i ženu, a sebi zadao smrt. Izgorjelo mu je divno zdanje, koje opisuje stara Wittichen karakterističnim svojim saskim narječjem: Hoalb ane Kerche (Kirche), hoalb a Kenigsschluss

(Königsschloss), nu, do a's verlussa, brennt's danieder. Heinrich je otjerao od sebe »das lichte Leben«: ridju ili rûdu Anicu (das rothe Aennelein, što upravo i znači: Rautendelein).

A da je Heinrich zaista sâm kriv svojoj nesreći i da je o n utopio simbolsko zvono, jasno govori junak u V. činu:

— — — Doch ich blieb der Meister!
Und mit derselben Hand, die sie gegossen,
Musst' ich, eh' dass ich selbst vor ihr zerbrach,
Die Glocke, die ich schuf, i n T r ü m m e r
s c h l a g e n.

I prema svemu kazanom, srpski pjesnik ne bi rdjavo preveo natpis djela.

Drugo je dakako pitanje: zašto onda sâm Hauptmann nije rekao »V e r s e n k t e G l o c k e«, što bi prema glavnoj ideji djela realnije odgovaralo sadržaju? Možda se bojao sličnosti s riječju »versengen«, »versengte« (sa »g«), što bi mu zaista u čitanju i recitiranju moglo djelu davati značenje — opaljenog ili oparenog zvona! I zato je u natpisu upotrebio drugu riječ, koja označuje samo gotov čin, stanje, u kojemu se zvono nahodi za cijele radnje pod vodom. A to bi se moglo kod nas izreći i »Utonulim zvonom«.

Kazališna je uprava svakako pogriješila, što je ovako veliko djelo svjetske književnosti iznijela pred općinstvo iznebuha i bez ikakove javne priprave. To se nigdje tako ne radi, pa zato zaista kod nas i prolaze najveća pjesnička djela bez interesa i bez ikakove opće m o r a l n e koristi. Reklama je odurna, kad iz nje izbijaju samo trgovačke namjere.

To se kod nas nekada drugačije radilo. Neopazice valjalo bi i danas općinstvu i kritici natuknuti, što je v e l i k o u stvari, pa će se svi zainteresirati, a trgovački uspjeh došao bi onda sâm po sebi. Time bi bile onda postignute d v i j e svrhe, a na današnji način ne postizava se ni jedna, barem u drami, koja je bila i koja m o r a ostati glavnom odgojnom strukom naše narodne pozornice, jer je r a z u m i j u i niži slojevi, dok m o d e r n e opere ne razumiju ni oni, koji misle, da su glazbenu »modernost« žlicom posrkali.

19. — Pohod (»posjet« bilo bi ruski) srpskoga kralja Petra Karagjorgjevića u Rimu dao je prilike jednom našem listu, da složi članak, koji se može nazvati izgledom, kako — ne valja pisati. Ne možemo ga u cijelosti uzimati u pretres, jer bi nas predaleko odvelo. Ali barem nešto!

Na prvom mjestu nazivlje se Petra »š u r j a k o m« talijanske kraljice Jelene, jer je — dakako »oženio« — njenu najstariju sestru! Šurjak (šuro ili šura) može biti samo ženin brat, pa su n. pr. kralju Petru i Emanuelu šurjaci: crnogorski kraljevići Mirko i Danilo, koji su braća kraljice Jelene i upokojene Petrove Zorke. Petar je Jeleni s v â k (ili svojak, od osnove »svoj«; oni su jedno drugome »svoji«). Ova je opet kralju Petru s v â s t ili s v à s t i k a. Kod Nijemaca je to sve Schwager i Schwägerin (naše: »šogor« i »šogorica« prema magjarskom: sógor), ali se mi ne smijemo povoditi za njima, jer bismo onda najvećemu bogatstvu našega narodnoga jezika samovoljno i lakoumno odbili jednu od najljepših osobina. Prije pet godina

izdao je Filip Ivanišević u Sarajevu »Imenik nar. naziva rodbine i srodbine«, u kojoj je — po debeloj (očinoj) i tankoj (materinjoj) lozi — zapisao ni manje ni više nego 391 riječ! I sve je potvrdio dobrim narodnim stihovima i rečenicama. Prije pedeset godina izradio je u »Nevenu« (1857.) sličan imenik Vinko Pacel, a prije dvadesetak godina pokojni proto Begović u »Nar. Novinama«.

U našem se novinarskom životu po nevolji mnogi utječu riječi »šurjak« za sve pojmove, gdjegod im zatreba »Schwager«, pa je možda i tu odlučila sličnost početnoga njemačkoga »š« (kao »l« u lešini.). Toliko je eto naša zavisnost o duhu njemačkoga jezika, da mu se podajemo i u zvuku pojedinih riječi!

Nego, da nastavimo! Kralj Petar i Emanuel jedan su drugome pašánci ili pašènozi. Nasljednik srpskoga prijestolja Aleksandar i brat mu Gjorgje padaju talijanskoj kraljici Jeleni sestricima, jer su sinovi njene sestre, kao što joj je opet srpska princesa Jelena sestrična. Emanuel je Aleksandru, Gjorgju i Jeleni tetak, dok im je kraljica Jelena tetka kao sestra materina. Ujaci su im samo sinovi crnogorskoga kralja Nikole, kao što su im i njihove žene ujne, a oni (Al. i Gj.) njima nećaci, a Jelena nèćaka. Brat kralja Petra, Arsen Karagjorgjević, stric je djeci Petrovoj, a Arsenova žena — da mu je živa (princesa Demidova) i da se nije s njom razišao! — bila bi im strina.

Do kakovih besmislica može dovesti nepoznavanje najobičnijih rodbinskih naziva, umalo te nije prije desetak dánâ bilo naštampano. Jedna feljto-

nistica napisala je, da se je muž njene junakinje Agate upustio u ljubav s njenom (sc. Agatinom) — z a o v i c o m. Zaova ili zaovica zapravo je ženi muževa sestra. Prema tome bi se muž dao na ljubakanje — sa svojom sestrom! A spisateljica je htjela reći, da se Agatin muž zagledao u ženu njenoga brata, koja je Agati upravo s n a h a, jer ovom riječju ne označujemo samo »Schwiegertochter« nego i »des Bruders Frau«.

20. — U nastavku pomenutoga »izglednoga« članka čitamo: »(Petar je) šurjak o ž e n i v š i (!) Jeleninu stariju sestru, d o č i m njegova kći, kneginja Jelena, č e s t i je gost na talijanskom dvoru. Posjet u Rim dakle p o t i č e od veoma j e d n o s t a v n i h i jasnih razloga. Naravno je, da za boravka u Rimu b u d e predmetom raspravljanja politički položaj na Balkanu, ali ne p o s t o j i opravdan povod zabrinutosti za d o š a s t o proljeće. Vojničko naprezanje u Jemenu n e može n e g o poduprijeti ratoborno držanje Albanaca« . . . I tako dalje sve u ovom stilu.

Veznik »dočim« u značenju njem. während danas više nije dobro pisati. Griješka nije u tome, što se — prema mišljenju srpskoga filologa Boškovića — kod nas predlog »do« ne slaže s instrumentalom, pa bi se tobože onda s istim pravom moglo govoriti i »dotim«, nego poradi toga, što je ova riječ z a s t a r j e l a. U naših dalmatinskih i dubrovačkih pjesnika nahodi se vrlo često, pa kad se je onda »slagao predlog d o s instrumentalom«, mogao bi se složiti i danas. No veznik se ovaj ne javlja više ni u narodu ni u dobrim piscima kao

ni: koli-toli, ini (mjesto: koliko-toliko, drugi) itd. Čini nam se, da i moderna poraba ovoga dvosložnoga veznika »dočim« stoji pod utjecajem dvosložnoga njemačkoga »während« . . . Imitiramo čak i r i t a m stranih riječi!

Mjesto arhaističkoga »dočim« može se sasvim lijepo kazati: d o k ili a: a kći mu je; dok mu je kći č e s t gost . . . jer odredjeni oblik adjektiva (»česti«) u atributskoj formi nije ovdje na svom mjestu. Ovo je stvar malko teža, jer nema sasvim utvrdjenih pravila za porabu odredjenih i neodredjevnih oblika (čest i česti) u atributskoj i predikatskoj službi. Na pitanje k a k a v? redovno se odgovara neodredjenim oblikom. Kakav je gost kneginja Jelena na talijanskom dvoru? Čest. A da se već prije govorilo o njenom tamošnjem gostovanju, onda bi se moglo reći: ovaj č e s t i gost, na pitanje k o j i? Tako isto i u službi apozicije: Jelena, česti gost na talijanskom dvoru . . .

P o t i c a t i ne znači herkommen, nego ili 1.) das Feuer schüren (isticati, podstaći, vatru) ili — 2.) u prenesenom smislu: potaknuti, podjariti koga na što. Pisac je htio reći: p o t j e c a t i, p o t j e č e od osnove t e k (teći), a ne t a k (taknuti) kao što se kaže: utjecati, pritjecati, natjecati itd. Mnogim našim piscima zadaju ovi oblici tešku glavobolju. A ništa nije lakše razlikovati nego: potjecati od poticati, utjecati od uticati, natjecati od naticati, pritjecati od priticati. Kad si u dvoumici, pomisli samo: da li se u osnovi krije t e ć i ili t a ć i (ticati se, berühren)? Ako ti treba složenica sa »teći«, reci: tjecati, a u drugom slučaju: ticati. Tako voda pritječe, jer teče, a grah se ili loza pri-

tiče (pflöckt); čovjek potječe od odlična roda, a mladić se potiče na rad; Sava kod Zemuna utječe u Dunav, a kolac se u zemlju utiče; realci se natječu s gimnazijalcima, a momak natiče djevojci prsten na ruku itd. Tako valja pisati i u t j e c a j (Einfluss), a ne: u p l i v, jer jedna rijeka ne pliva u drugu, nego utječe u nju. Što Bošković ekavskim Srbima predlaže »uticaj«, to je samo ikavska zamjena nepodesnom ekavskom »utecaju«, uz koji se ne bi razabiralo: dolazi li od uteći (pobjeći) ili od utjecati (einflüssen).

Pridjevu »j e d n o s t a v a n«, kad se uzima u značenju njem. »einfach«, možemo se ukloniti upotrebljavajući riječi: običan i prost, jer ova posljednja riječ ne znači kod nas samo »gemein« nego i »einfach«, kad se hoće da kaže nešto, što je suprotno značenju: složen, sastavljen. Inače označuje adj. j e d n o s t a v a n ono, što je načinjeno od jednoga komada: Svećnjak od zlata; jednostavan ili samòtvor. Samotvora kablica, aus einem Stück, kao jednostruk, koji je od jedne struke, simplex. Još je Fr. Vrančić zapisao: Bog za jednostruko strostruko daje. Inače se riječ: jednostavan nalazi kod naših pisaca od XVIII. vijeka, kad se želi reći, da je nešto bèz ikakova nakita.

»D o š a s t o proljeće« očevidno je nastalo od neprilike, u koju svi padamo, ne znajući, kako bismo se pomogli za ono njem. »kommend«; lat. venturus, futurus. Ispomažemo se krpežom: nastajni ili naredni, a ni jedno nam ne godi. U starim dubrovačkim poslovicama nalazi se riječ h ò h o d n i sa značenjem zukünftig, ali danas nije više u običaju. Ne će nam dakle ništa drugo preostati, nego

*

da potražimo pomoć u prilogâ: i d u ć i i b u d u ć i, pa da ih dekliniramo kao prave pridjeve. To nam dopušta i gramatika (kao i za priloge: prošavšega ljeta, bivšega kralja), jer su to oni rijetki oblici, koji potječu iz najstarijih vremena, kad su se ovi adverbi deklinirali kao glagolski adjektivi. Zapišimo ih u gramatici kao izuzetke i ostatke iz starijih vremena, pa će stvar biti uredjena. Njima se služe najbolji novi pisci, pa možemo i mi.

Oblik »došasti« zapravo je part. praet. pass. s aktivnim značenjem, ali se danas više ne upotrebljava. Čuje se samo: pròšâsti u značenju: predjašnji. Pokojni muslimanski »pivač« Meho Kolaković kazivao je stihove: »Sad u ovu prošastu nedilju ja sam jaho uz Kotar dorata«.

Velika je gramatička pogreška, što pisac u stavku: »Naravno je, da za boravka u Rimu b u d e« . . . upotrebljava u izričnoj rečenici sa »da« prezent perfektivnoga glagola sa značenjem futura. To je upravo tako pogrešno kao što neki, kojima je čistoća jezika deveta briga, pišu: kad ćeš doći, vidjet ćeš. Kaže se: kad dodješ, ili: kad budeš došao . . . Drugo je dakako u samostalnom pitanju: Kad ćeš doći? Trebao je reći: Naravno je, da će b i t i govora.

»P o s t o j i« je germanizam prema bestehen. I ovdje je značajan akcenat na istom slogu: bestĕhen — postòjati! Taj nam imponira. Kaže se: n e m a opravdana povda. No, kad se ovoj rečenici doda još dativ »zabrinutosti«, onda je stvar proti duhu hrvatskoga jezika pretrpana supstantivima.

»N e može n e g o« — čist je romanizam. Kao da je rekao: Gli sforzi militari nello Yemen n o n

possono c h e ajutare l'attegiamento guerresco degli Albanesi. Trebao je kazati: može s a m o da podupre itd. Ali dakako, dopis je — iz Rima, pa se pisac nije mogao oduprijeti mišljenju okoline . . .

21. — Svi se osjećamo nekako nesretni, što nam nije dano, da makar kakovom narodnom riječju izreknemo ono, što Nijemac izriče svojim lijepim: Luft, Francez: l'air, Grk: aër, a Rimljanin: aria. Imali bismo doduše krasnu riječ z r â k, koju svi paznajemo u tom značenju, ali koja korist, kad nam kazuju, da je ne smijemo upotrebljavati, jer tobože označuje samo z r â k u (Sonnenstrahl, radius solis). Treba da se patimo »vazduhom« ili — ako baš ne ćemo da se služimo ovim sumnjivim oblikom, koji je u slavenosrpskoj književnosti više pozajmljen od ruskoga »vozduh«, nego li od našega »v'zduh« — onda moramo hoćeš ne ćeš uzimati »uzduh«. A ne osjećamo mu više ni sadržine ni korijena. Medjutim nije istina, da z r a k označuje samo Sonnenstrahl. Zrak znači i Luft, dakle upravo ono, što trebamo. Imamo od te riječi i krasan pridjev: zráčan (luftig), koji zapisuju i svi naši veliki rječnici. Akademijski je doduše za trideset godina dopr'o tek do slova »m«, ali se sub v. »ajer« nalazi značajni »ili« u zagradi: »vazduh i l i zrak«, pa ima nade, da će se pod samom riječju »zrak« naći obilje primjerâ iz svih krajeva i iz mnogih dobrih pisaca. Mi doduše slova »z« ne ćemo dočekati — jer je veliko ovo djelo sporo kao i svi akademijski rječnici — ali već danas možemo lijepi i krasni z r a k upotrebljavati svijesno i bez zazora. Broz-Ivekovićev rječnik već ga ima s tim značenjem. Pišimo

dakle i govorimo za Luft: zrak, pa se ne bojmo, da će tko pomisliti na zräku, jer se zräkom (ždrakom!) već općenito nazivlje samo Sonnenstrahl.

22. — Mnogi naši pisci ne znaju, kako bi pisali riječ p o v i j e s t, pa se privoljuju »povjesti«. Premda ima u historiji ove riječi i jedno tumačenje, koje je pokušalo opravdati drugi način pisanja, ipak mislimo, da se moramo držati samo prvoga, pa pisati: povijest (starijom ortografijom: poviest).

Godine 1883. rasprela se rasprava u »Vijencu« (od br. 43.—52.), u kojoj su se prihvatili pera Iveković, Budmani i Pavić. Riječi ove Karadžićev rječnik naime nema, pa je sav nesporazum nastao poradi (»u s l i j e d« ne bi valjalo govoriti, jer je doslovan prevod njem. infolge) nejasne izjave Daničićeve. Iveković je prema toj usmenoj izjavi držao, da valja riječ čitati: pòvjest, pa je prema tome i pisati kao ùvjet, pròsvjed; ili da se tobože pravilno čita: póvjest, kao závjet, sávjet, sávjest, zátvor, nápast, t. j. s kratkim drugim slogom. Medjutim ni jedan Hrvat ne izgovara tu riječ drugačije, nego li pövijest kao: ûvijek, nëlijep, pôčâst itd., t. j. s d u g i m drugim slovom, koji valja u prve dvije riječi bilježiti sa »ije«.

Dosta to, da je Iveković iza cijele te velike i duboke rasprave zapisao riječ u svom rječniku s jedinim pravilnim akcentom i opravdanom ortografijom p ö v i j e s t. Dakle onako, kako s početka n i j e držao, da valja pisati. Da je samo ovako dobro, dokazuju nam i složenice: ïspovijest, zäpovijest, prïpovijest, jer da se osnovna riječ ne izgovara, kako mi tvrdimo, onda bi na ovim složeni-

cama morao akcenat ostati na svom mjestu: ispóvjest ili ispòvjest.

Prof. Musić došao je (u Nast. Vjesniku, knj. XIII., str. 364.) na osnovi uporedjivanja sa slovenskim akcentom do istoga rezultata. Medju Slovencima naime živi riječ »povêst« u značenju pripovijesti, a ovo akcentiranje odgovara našoj »povijesti« kao slov. »oblâst« hrvatskom izgovoru »öblâst«, mladôst — mlädôst.

Koji dakle naš pisac danas piše »povjest« a čita »pövijest« (jer od nas nitko nikada ovu riječ i ne čita drugačije), onda vrlo griješi, pa bi bez ikakova griza savjesti mogao pisati i: pripovjest, uvjek, bjelo, djete, ljepo itd. Pišimo dakle i govorimo samo: pövijest ili po starome: pöviest!

23. — Svaki čas čitamo, da su kola »povozila« kakovo dijete, pseto ili babu. Povoženo dijete! No glagola »povoziti« uopće nema. Ljudi se voze na kolima ili na ladji; žito se dovozi u hambar, izvozi, prevozi, privozi, uvozi. Ono se i uvaža, izvaža, prevaža, ali se ništa pod nebom ne považa. Osnovni glagol glasi: vesti, -vèzêm u složenicama: dovesti, izvesti, pa i povesti, povèzêm (ne: pòvêžêm, kako se povezuje snoplje ili glava). Čovjek nekoga može povesti na kolima, ali ga ne može »povoziti« kolima kao nekim sredstvom ili orudjem. Kola mogu nekoga samo pregaziti, kao što je onaj car u priči, nagazivši u lovu na mrtvu ljudsku glavu, pregazio glavu s konjem, a ona mu progovorila: »Šta me gaziš, kad ću ti i mrtva dosaditi?« — Ima i uzrečica: Pregaziti koga kao bijesna krava tele. I u prenesenom značenju mogao je n. pr. Osmanlija podići silnu vojsku, pa

s njenom pomoću p r e g a z i t i raju. — Dakle: pregaženo dijete, pseto i babà.

24. — Jedan kritičar piše: »Starčević kao pravi stoik i etičar p r e c i j e n j i v a š e moć morala u politici«. — Zapamtimo već jedanput: D u g i slogovi, u kojima valja da nadomjestimo stari glas »ê«, treba da se pišu sa »ije« (starijom ortografijom »ie«), a kratki sa »je«. Dakle: dijete, vrijeme (gen. djèteta, vrȅmena), cijena, precijeniti, ali — p r e c j e n j í v a t i. Zašto? Zato, jer jedno od osnovnih pravila hrvatske akcentologije kaže, da i s p r e d naglašenih slogova n e m a dužine. N. pr.: ljepòta, sljepòća, izmjenjívati, svjetlùcati itd. prema lijep, slijep, mijenjati, svijetliti. Ovo pravilo bez izuzetaka zadire tako duboko, da i od dvije riječi, koje se izgovaraju kao j e d a n pojam, prva gubi dužinu, n. pr. strîna Jánja, sêka Júla (od: strîna, séka). — Budući da u imperfektivnom glagolu »precjenjívati« akcenat leži na trećem slogu »nji«, ne može p r e d njim stajati »ije«. Naprotiv u perfektivnom »precijèniti« (kao i: cijèniti) može i m o r a, jer je dužina upravo na naglašenom slogu (ikavski: cíniti).

Ovom prilikom valja da se usput nagodimo i s riječju s v i j e t l o. Mnogi pišu i izgovaraju kratko: svjȅtlo, što nije dobro. I adjektiv i supstantiv ove riječi valja izgovarati s d u g i m vokalom: svîjetla kruno (ikavski: svîtla); svijetao ti obraz: pripasuje svijetlo oružje. Knjiga se izdaje na svijètlo ili nȁ svijet, gdje posljednja riječ ne znači: die Welt, mundus, nego: das Tageslicht. Tako Akademija izdaje na svijet svoj veliki rječnik, a u narodnoj poeziji pâle junaci dvore, koji gore » s večer' do svijeta«, t. j. do zore.

Drugo je: s v j ĕ t l o s t, gdje je prvi slog k r a t a k, govorilo se o jasnoći (der Glanz) sunca i mjeseca ili o svjetlosti svijetle banice.

25. — Jedan saborski izvjestilac piše: »Nitko ga n i ne sluša, a gövori mu postaju sve r i j e d j i«. — I s tim »ni« nalaze se mnogi naši književni junaci na muci. Zapamtimo: »Ni« ne može n i k a d a s t a j a t i neposredno pred negacijom. Dakle: nitko ga i ne sluša. Šta više, »ni« i »niti« rijetko se ikad*) upotrebljavaju p r e d n e g a c i j o m. Zato ne valja: »niti ga nisam prepoznao«, nego treba okrenuti frazu, pa reći: »nisam ga n i prepoznao« ili: »niti sam ga prepoznao«. Ne valja: »ne marim ni za tebe niti za n i k o g a drugoga« nego: niti za i k o g a drugoga.

»Rijedji« nije dobro poradi toga, što u hrvatskom jeziku nema ni jednoga komparativa s d u g i m osnovnim vokalom, nego su svi kratki, pa zato nè mogu nikada imati u sebi »ije«, koji je znak dužine. Dakle: rjedji, bjelji, ljepši, bljedji, ljeniji, tvŕdji od pozitivâ: rijedak, bijel, lijep itd.

Jedan je novinar onomadne sazdao komparativ »t i š i j i« od pozitiva »tih«. Moglo bi mu se reći: »Prećera, čovječe, prećera« (prětjera), kao što je ono crnogorski knez rekao Srbijancu Ljubi Nenadoviću, kad ga je ovaj pozvao na »vječeru«, misleći da se ovako govori južnim narječjem. — Od adjektiva tih+ji može postati samo: tiši, kao od suh: suši, gluh: gluši; ili od oblikâ »suv« i »gluv«:

---

*) Samo kad se s pomoću toga veznika riječ i z a njega želi osobito istaći n. pr.: Što on rekne, ni c a r ne prékrati; ni j a ni o t a c ne možemo ti pomoći.

suvlji i gluvlji. A kad se gradi komparativ s nastavkom »iji«, onda se konačni suglasnik ne mijenja u »š«, jer bi se ispred »i« prevrnuo u »s« (kao duh: dusi), pa Mažuranić tako zaista u svom »Čengiću« i pjeva u stilu svojih crnogorskih junaka: »Posred tisijeh glusijeh tmina«, što se dakako u dobroj književnoj prozi ne smije pisati.

Tako ne može ni od s t r o g biti »strožiji«, nego stroži, ali nam ova ruska riječ ne treba u jeziku, kad imamo svoju o š t r i n u. Kod nas je doduše na prvom mjestu oštra britva ili nož, ali se riječ uzima i onda, kad se želi reći, da je netko žestok, ljut i tvrd, kao suprotno od: mekan i blag. Kod nas se u nar. pripovijesti junaci o š t r o prijete djevojkama, da nikome ne kazuju, što su vidjele. Žene su medju Brdjanima o š t r i j e, pa više misle o junaštvu, nego o ljubavi, a dandanas se sav naš gradjanski život podvrgava pod o š t r i j a pravila i zakonitost.

26. — Naš berlinski dopisnik, izvješćujući nas o prvom prikazivanju (»premijeri«) Andrejevljeva »Djačkoga života«, piše: »Kolja stanuje u istom hotelu, g d j e i Olga«. — Izbrisali smo mu ono »gdje« i nadomjestili odnosnom zamjenicom: u k o j e m. Iako se njegov »gdje« može potvrditi narodnim stihovima (»Još pogradi b'jele manastire, gdje će živjet mnogi kaludjeri«), pa i prozom (»Selo, gdje se krv učini«), mislimo, da nismo pogriješili, nadomještavajući relativni adverab o b i č n i j o m odnosnom zamjenicom. I svakidašnja proza ima svojih prava, pa prelazi preko r j e d j i h narodnih fraza, koje bi se u običnom izvještaju mogle pri-

činiti afektiranima. Osim toga upotrebljava se relativno g d j e najprirodnije onda, kad u drugoj rečenici stoji korelativ (ondje, tamo, onuda, tu itd.): gdje je strvina, t a m o se i psi kupe; ostavi je t u, gdje je! Dopisnikov relativ mogao bi se ispričati stilističkom željom, da se ukloni u razmaku od četiri riječi ponavljanju istoga predloga (u istom hotelu, u kojem . . .), ali narod ne poznaje ovih skrupula, pa u jednoj pripovijesti govori: Odvede ga u drugu sobu, u k o j o j . . . (Vidi Broz-Ivekovićev rječnik I., st. 302.).

27. — Kritičar »L i l l e W e n e d e« zamjerava izvrsnom prevodiocu, koji je ujedno i naš suradnik, da mu je gdjekad jamb »dijalektičan« n. pr.: preòbûć' ćemo mj. preobúć' ćemo (kao: ubòst ćemo). Zamjerka njegova osobito daleko seže. Kad se od neodredjenoga načina (infinitiva) odbaci završni »i«, onda prema osnovnim pravilima akcenatskih naših zakona skače akcenat u sličnim primjerima s posljednjega sloga na pretposljednji (ubòsti — ùbost, obúći — òbûć). »Ubòst« i »obúć« ne govori se nigdje, jer s ovakovim akcentima na posljednjim slogovima nema ni jedne samostalne riječi u našem jeziku. Pa i onda, kad riječima s ovim sekundarnim akcentima nanovo prione završni »i«, ostaje u većini krajevâ na njima novi akcenat (ùbosti, òbûći). S ovim akcentom izgovaraju svi katolički i muslimski H r v a t i od Popova polja u Hercegovini do Subotice u Bačkoj i futurne oblike s enklitikama: ću, ćeš, će, pa kazuju: ùbošću, plëšću (plest ću), òzêpšću. S r b i naprotiv d o n e k l e još čuvaju: plèšću, ozépšćeš, véšću (vest ću); — vidi Da-

ničićeve »Oblike« od god. 1863., str. 124. Podcrtali smo riječ »donekle«, jer se i Srbi u nekim krajevima privoljuju novijemu naglašivanju.

Našto dakle da se bez potrebe čini sila jeziku? Gramatičari nisu na svijetu, da poučavaju n a r o d, nego da o n i uče od naroda i stvaraju n o v a pravila prema novim jezičnim tvorevinama. Pogotovu ne možemo oprostiti najmladjoj generaciji naših gramatičara, da se ne umije isprsiti i stati na s v o j e noge. S jedne strane guraju ortografiju za sto i više godinâ naprijed: (vidi: ijole, idejal, socijologija sa »j«), a s druge ne razbiraju ni ono, što im se pred nosom dešava, nego pletu kotac kaoti i otac.

Prema istim historijskim načelima mogli bi neki akcentolozi i od naših glumaca tražiti, da naglašuju lične zamjenice akcentom: mène, tèbe, sèbe, utvrdjujući ovo izgovaranje historijom jezika (prema: menĕ, tebĕ), pa zahtijevati u svezi s predlozima akcentiranje: na mène, bez tèbe, za sèbe, koje je danas vrlo rijetko i suženo na pojedine krajeve, dok osam desetinâ naroda govori novijim akcentom: nà mene, bèz tebe (prema današnjemu rasprostranjenijemu: mĕne, tĕbe). Koja korist od cjepidlačenja, kad naš glumac uz najbolju volju n e b i m o g a o proiznijeti: na mène, bez tèbe, nego bi proturio kroza zube: na mĕne, bez tĕbe, što bi bilo još i gore. Uz akcente »na mène, bez tèbe« dobio bi govor naše pozornice sasvim nehrvatski značaj. Pravoslavni Srbi možda su zadržali ovaj izgovor prema ruskom crkvenom izgovaranju kao i: svètî prema »svjatij« namjesto čistoga narodnoga: svêtî.

U tom se mi dakle za njima ne možemo i ne smijemo povoditi.

Čast i poštenje nastojanju, koje se povodi za prošlošću i komparacijom (u ovom slučaju s ruskim i čakavskim ostacima), ali ovom akcentiranju nema više spasa, jer je odredjeno na smrt. Umjetnim putem ne da se tu više ulijevati život, pa se historičari daju na jalov posao, tražeći ono, što više ne može da bude. I historičari valja da se moderniziraju, pa ako već ne žele pratiti razvitak novoga jezika, neka barem ne podmeću noge beletrističarima, koji su ispred njih. I neka ne zadržavaju bujice, koja teče svojim koritom!

Prevodilac »Lille Wenede« imao je dakle potpuno pravo naglašujući riječi: preòbûć' ćemo nesamo prema živom i dobrom štokavskom izgovaranju, nego i prema potrebama svoga stiha, koji bi u »popravku« kritičarovu dobio jedan nepotreban i (za stih) pogrešan daktil: preobúć ćemo.

28. — Brzojavna agencija javlja: »Obzirom na okolnost, da idućega tjedna počimlje meritorni rad obostranih delegacija« . . . pa jedan naš list zaista od riječi do riječi ovako i zapisuje. A pogreška čuči u svakoj drugoj riječi. Prva riječ treba da se upotrebljava s predlogom »s« (kao: s oprezom, s velikim trudom, s mirom itd.), kad se označuje način na pitanje: kako? Taj »s« uopće je velika neprilika mnogih naših pisaca, koji se nikako ne umiju njime služiti, pa su ga neki zaista već u svom očaju i utamanili. I sâm narod doduše pomalo već zaboravlja pravilnu upotrebu ovoga predloga (n. pr.: mjerite joj kosu s mačem; zagrli me

s rukama — jer se »s« ne upotrebljava, kad se instrumentalom označuje o r u d j e i s r e d s t v o), pa je to Daničić pokušao i opravdati, ali mu nije upalilo. Pravilno se ovaj predlog upotrebljava samo kad označuje d r u š t v o (pošao s majkom; ostaj mi s bogom) ili — kako već rekosmo — n a č i n.

Imenicu »okolnost« već smo odavno preturili preko glave kao čorbine čorbe čorbu. Nijemci su je naime (Umstand) posudili od Francezâ (circonstance, lat. circumstantia) ili su je uzeli ravno od Latinaca, a mi opet od Nijemaca. Ispomagali smo se njome prije tridesetak godina, dok još nismo nikako mogli da se otresemo tudjinštine. A onda su nam se Biogradjani smijali. To je bilo u ono doba, kad su srbijanski djaci učili povijest iz hrvatskih školskih udžbenika, pa nailazeći na kajkavsku složenicu »akoprem« (premda, iako) pomišljali, da je neki — grad i govorili: »Pošto je vojskovodja osvojio grad Akoprem« . . . (Vidi Boškovićeve »Skupljene spise«, sveska 1., str. 125.) — A danas, gdje i Biogradjani vrlo mnogo uče po stranim knjigama i jezicima, uzimaju je oni pod zakup, ne osjećajući, što rade, i kako se u našim očima ponizuju. Prepustimo je dakle Biogradjanima! Jedan naš list s velikim trudom uči i prenosi iz biogradskih novina — samo jezične pogreške (pa dakako i »okolnost«), misleći, da na taj način najbolje proučava narodni jezik »na izvoru«. Ali na zlo sjede! Danas — pored nekih odličnih biogradskih pisaca i stilista — ima ondje velik broj ljudî (à la Skerlić), kojima bi briga oko čistoće narodnoga jezika morala najviše ležati na srcu, a koji baš kao za okladu, najviše zanemaruju ljepotu jezičnu. Me-

djutim o tom drugi put! — Mjesto »okolnosti« možemo u većini slučajeva sasvim dobro upotrebljavati riječi p r i l i k a ili č i n j e n i c a, koja je posve pravilno sazdana.

O »idućem tjednu« govorili smo pod brojem 20. »Tjedan« je takodjer nepotrebna kajkavska riječ, koju valja zamijeniti n e d j e l j o m ili s e d m i c o m. U citiranoj rečenici možemo se — ako baš hoćemo — vrlo lijepo ukloniti deklíniranom glagolskom prilogu »idućega tjedna« tako, da kažemo: d r u g e sedmice ili još bolje: o d n e d j e l j e.

»P o č i m l j e« (mj. počinje) ne smije više upotrebljavati ni jedan gimnazijalac, a »o b o s t r a n i« uopće ne ulazi u rječnik narodni, pa je prava nakaza. Može se reći: počinje se râd i jedne i druge delegacije. Bolje je naime uzimati i po koju riječ više, nego kvariti jezik neprirodnim krpežom.

Valja razlikovati p r e l a z n i glagol p o č e t i (bunu, posao, razgovor — s akuzativom!) od p o v r a t n o g s pasivnim značenjem (škola s e počinje, sabor, delegacije s e počinju itd.)

29. — Svaki dan čitamo rečenice kao: »k o a l i c i j i n o shvaćanje«, »sve se izjalovilo k o a l i c i j i n o m lukavošću«, a onomadne su velike objave na svim uglovima zagrebačkim pozivale općinstvo na »S l o b o d i n u operetnu večer«. A sve su to velike gramatičke pogreške.

U hrvatskom jeziku grade se posvojni odjektivi nastavkom - i n (i: -ov, -ev, -ji) redovno samo od imenicâ, koje znače što ž i v o ili barem biljku, n. pr.: sestrin (bratov, carev, riblji), majčin, Lukin, ševin, ružin. Što se sporadički nalaze gdjegdje i oblici ne-

živih pojmova: poštin, prohin, čarapin, daničin i pitin, to su takovi izuzeci, da ih i kod najboljih pisaca nazivaju prvi gramatičari gotovo pogreškama, naročito ističući, da se za ovim oblicima n e s m i j e m o povoditi gradeći nove. Pa kako ni »sloboda« ni »koalicija« nisu ni živa bića, a ni biljke — ne smijemo od njih graditi oblike »slobodin« i »koalicijin«.

Isto tako ne smijemo stvarati adjektive na -i n ni od onih riječi ženskoga roda, koje znače kakovu d r ž a v u ili g r a d, n. pr.: Rusijin, Austrijin, Hrvatskin, Moskvin, Varšavin. Nije dobro pisati: Franceskine financije, ali bi se moglo reći: Franceskinjina toiletta, kad se govori o franceskoj ženi, Franceskinji, da njoj nešto pripada. Za slične riječi neživih pojmova prave se pridjevi, koji treba da pokažu: č i j e je što, s nastavkom -s k i: ruski, austrijski, moskovski, varšavski. Od Hrvatske i Franceske ne treba praviti nove pridjeve, kad su te riječi same sobom pridjevi na -ski.

Od riječi »koalicija« mogao bi se adjektiv stvoriti: k o a l i c i j s k i kao od teorija: teorijski i teoretički, od akademijski i akademički. Ali ni oblik »koalicijski« nije potreban. Od »slobode« naprotiv ne da se nikako načiniti dobar adjektiv, nego se valja zadovoljiti p r o s t i m g e n i t i v o m: operetna večer »S l o b o d e«, pa tako i: shvaćanje k o a l i c i j e. Još bi bolje bilo, kad bi se ispred genitiva metnula kakva zamjenica, pridjev ili ma kakva potanja oznaka: shvaćanje n a š e ili h r v a t s k o - s r p s k e koalicije; operetna večer p j e v a č k o g a d r u š t v a »Slobode«. To je najprirodnije i najpravilnije.

Nije dobro ni to, što je posljednjih dana »b i b l i o t e č n i« pristav imenovan knjižničarom »iste«

knjižnice. Nastavkom -a n obično se ne stvaraju adjektivi od ženskih imenica na -a, kad treba da se izrekne p r i p a d a n j e nečemu, nego da je nešto načinjeno od nečega, n. pr.: kožan, čohan, zemljan. Još bi lakše podnijelo, da stvorimo zgodan adjektiv od supstantiva: bibliotekar, nego od biblioteka. Kao od zidar: zidarski! Kao što od zidarskog kalfe može postati zidar, tako isto od b i b l i o t e k a r s k o g pristava može postati bibliotekar. No ni to ne mora biti. Nagodimo se već jedanput sa činjenicom, da svaki hrvatski supstantiv n e m o r a imati svojega adjektiva! To nemaju ni drugi jezici, pa ne moramo ni mi. I poradi toga ne valja da klonemo duhom radi tobožnjih jezičnih nedostataka.

30. — Na »koalicijinu« nepriliku nalik je i »k o a l i c i o n i« kotar, »o r g a n i z a c i o n i« statut i »p r o b a c i o n i« časnik, koji je u Bostonu namješten za nadgledanje zapuštene djece . . . Pa: redakcioni, korupcioni, reakcioni! Sve su to — »redakcione« nakaze.

Ovi oblici hoće da kažu, kako se tobože od imenicâ: koalicio, organizacio itd. s pridjevnim nastavkom -ni mogu graditi pravilni adjektivi. A nije istina. Kad smo već pozajmili strane rieči: coalitio, redactio itd., odmah smo ih bar u nastavcima (-ija) pohrvatili, pa sada ne bi bilo ni karakterno ni pošteno, da ih za pridjevne oblike nanovo latiniziramo. U ostalom, ovi nominativni oblici na -tio ponajviše nisu ni živjeli u latinskom izvornom jeziku, nego su se oni, koji su živjeli, prema ostalim padežima (-onis, -oni, -onem) tek u svojim romanskim izdancima obnovili s pomoću nastavka -on (organisation, organizzazione), a onda smo

ih mi bezbrižno s nekim imaginarnim pridjevnim nastavkom »i« tobože pohrvatili, a to — ne može biti. Pravilni bi se pridjevi od ovih riječi mogli sazdati ili — kako već rekosmo — s pomoću nastavka -ski, dakle: reakcijski, korupcijski, koalicijski ili sa -ni: reakcijni, korupcijni, koalicijni. No i ovdje će najbolje učiniti onaj, koji uopće ovakove imenice ne bude pretvarao u pridjeve, nego se pomogne prostim genitivom s pomoću kakove zamjenice ili drugoga pridjeva: nečuvene korupcije, nesmiljene reakcije i n a š e koalicije.

31. — Jedan se izdavač neke naše presahnule »Biblioteke« tuži u riječkom listu, da je materijalno stradao i nadoplatio nekoliko tisuća kruna »o d svoga džepa« . . . Ova je njegova jadikovka osobito značajna. I ponajviše zbog toga, što ni sâm izdavač ne zna, da li je te mrtve kapitale za dobro mile domovine istresao »iz« svoga džepa ili »od« svoga džepa. Smelo ga je naime i pokvarilo — kao i tolike druge — i opet napolak shvaćeno filološko i »antibarbarsko« opominjanje. Prilog »i z« upotrebljavaju mnogi naši pisci pod utjecajem njemačkoga »a u s«, pâ kazuju, da je nešto »iz« kamena ili »i z« drveta (aus Stein u. Holz), a trebali bi govoriti: o d kamena i o d drveta. Pa bojeći se, da ne bi upotrebili »sumnjivi« i z na nepravu mjestu, kazuju ga i ondje, gdje nije opravdan. Tako je eto bivši izdavač bivše »Biblioteke« istresao »od« svoga džepa tolike novce, a trebao ih je naprosto platiti iz džepa, jer bi ovdje bio upotrebljen predlog i z baš u svom p r v o m z n a č e n j u na pitanje o d a k l e? Ili da prepišemo — za neobrazovana gramatičara malko zakučenu, ali inače — točnu grama-

tičku pouku: »S predlogom i z pokazuje riječ u drugom padežu, da je mjesto, s kojega se što miče, opkoljeno onim, što znači sáma ona« t. j. — džep! Zar ne, kako je to jasno i shvatljivo? Bit će valjda i nesretnom izdavaču jasno. Da mu je gramatika bila poznata prije, nego što je počeo s izdavanjem knjigâ, možda ne bi toliko nadoplaćivao »od« svoga džepa!

Jedan kritičar prvoga izdanja ove knjige zamjerio nam je, što smo u posljednjem stavku ove točke zapisali, da je izdavač »Biblioteke« počeo »s izdavanjem knjiga«. Ne svidja mu se ovaj »s«, držeći ovakovu konstrukciju germanskom. Medjutim, on se vara. Ono »izdavanje« nije orudje ili sredstvo, uz koje bi predlog »s« dakako bio pogrešan, nego način ili — u prenesenom smislu —društvo, s kojim izdavač izlazi na svijet. A u toj prilici ne može biti zamjerke ni predlogu ni imenici. Uz glagol »početi«, kad uza nj prione imenica, označujući način ili društvo, dolazi i po hrvatskom narodnom osjećanju, a ne samo po njemačkom, predlog »s«. Vidi primjer u Karadžićevim »Pismima Platonu Atanackoviću«, str. 81.: »Ja mislim, da će najbolje biti to p o č e t i s o d g o v o r o m: šta je slavenski?«

32. — Kad je plaščanski vladika Grujić odlikovan velikim krstom reda Franje Josipa, pozdravila ga je tamošnja srpska i hrvatska inteligencija, pa je žica javila, da je ta inteligencija vladiki »uz pucanje prangijâ na u s t a pukovnika K. čestitala« ... Na prvi pogled udara u oči, da je rečenica neskladno stilizirana, pa da svojim slogom mora natjerati smiješak na usne. Čestitala je uz pucanje prangijâ na usta! Vladiki je naime čestitao puk. K. uime sviju, a

*

za njegova govora gruvale su prangije pred crkvom. No kad se iza riječi »prangija« odmah stave »usta«, onda izlazi misao smiješna, pa se dobar stilist mora ukloniti ovolikoj hrapavosti. Još se donekle i oprašta, kad se ovako nedobrovoljna komika javlja žicom, no i tu bi odašiljač mogao prišteditи dvije riječi, da nije želio po što po to ovjekovječiti upravo »usta« čestitarova.

33. — Jedan naš stručnjak, koji se već dobrano proslavio, boreći se proti barbarizmima u hrvatskom jeziku, zamjerava nam usmeno, što smo u posljednjem broju ovih bilježaka zapisali svezu »u i m e« u jednoj riječi. Veli, da nismo imali prâvo, jer se, kaže, ovakove gramatičke sveze n e s m i j u pisati zajedno.

Držimo, da se vara. Pisac ovih redaka bio je prije deset godina, kad se imao urediti zajednički postupak kod taksiranja hrvatskih riječi u brzojavnom prometu, referenat u anketi »Društva hrvatskih književnika«, pa je uz njegovo razlaganje (štampano u »Narodnim Novinama« od 25. svibnja 1901.) pristala i trgovačko-obrtnička komora i kr. poštansko-brzojavno ravnateljstvo i kr. zemalj. vlada nanovo utvrdivši ovo načelo u školskim knjigama. Ni sama pošta nije se dakle mogla oteti jasnoj težnji hrvatskoga jezika, koja ide za tim, da se s v e nesamo priložne nego i predložne skupine riječî, g d j e g o d s e m o g u, pišu z a j e d n o, pa i — plaćaju kao jedna riječ... Samo ondje, gdje se — prema osnovnim »Principien der Sprachgeschichte« od H. P a u l a — javlja načelo d i f e r e n c i j e, ili gdje koja od složenih riječi zadržava svoje s a m o s t a l n o značenje, valja da se riječi pišu rastavljeno.

O tom je u »Nastavnom Vjesniku« od god. 1903. pisao vrlo lijepo i razgovijetno prof. M u s i ć, a i u Broz-Boranićevu »Hrvat. pravopisu« nalazi se princip dosta jasno i obilno razložen.

Za naše čitaoce želimo ukratko primjerima stvar objasniti.

»Napolje« valja da se piše zajedno, jer se u ovom prilogu sasvim istrlo značenje »polja«. To više ne znači »ans Feld«, nego »hinaus«. Sasvim je nešto drugo: bio sam na polju, kad se misli: am Feld, što valja pisati rastavljeno, kao i u primjeru: idem na (svoje) polje. Inače »napolje« i »napolju«.

Ista je razlika izmedju »uoči« i »u oči«. Složenica u o č i danas je čisti predlog s genitivom u primjerima: uoči nedjelje, uoči Božića, pa valja da se piše zajedno, kao i ostali predlozi i prilozi: uvijek, navrh, namjesto, nadno, napamet, nizbrdo, smjesta, spolja, namah, nalik itd. Razlika je očevidna izmedju sastavljenog predloga u o č i (nedjelje) i sveze: udarilo mi je u o č i. Prvo je i u njemačkom jeziku složena riječ: angesichts ili: den Tag vorher, (što se ni u njemačkom jeziku ne piše zajedno, kao ni naše: »kako mu drago«), a drugo: in die Augen springen. — Razlikuje se: dolazi n a m j e s t o (statt) njega i: došao je n a m j e s t o njegovo (an seine Stelle.) — Tako i: u s p u t (en passant) spominjem... a opet: Svaka ruža uz put (koja poraste uz put, uz cestu) utrgnuta. — Tako se i s a s v i m piše skupa, kad znači gänzlich, ali se piše rastavljeno u primjeru, kao što je: sa svim tim prošao sam dosta traljavo. Pa: m e d j u t i m (unterdessen) i medju tim stvarima; z a t i m (nachher), zašto (warum), zato (darum), nato (darauf), potom (hernach), pošto (nachdem), ali: po što po to,

na to (pitanje), po tom (sudeći), za tim sam pošao, za to (se borim i ni za što drugo) itd.

Iz svega kazanoga razabiramo, da se riječi pišu zajedno, kad imadu d r u g o značenje, nego što svaka od njih (redovno druga) obično znači. Ili drugim riječima: Kad se na značenje njihovih d i j e l o v a slabo ili nikako ne misli.

Prema istim načelima napisali smo i svezu u i m e zajedno, upravo kao što se piše n a i m e, pa nikome više ne pada ni na pamet, da ove dvije riječi rastavlja. Ili zar bi tko danas mogao napisati rastavljeno prilog: u v i j e k, a i tu je predlog »u« spojen s akuzativom »vijek«, kao u složenicima: üdílj, unatoč, unakrst, pa: nalik, namah, natrag, nauznak, poput itd.

Isto tako pišu se skupa i one sveze, koje svojim d r u g i m dijelom ne odgovaraju zahtjevu predloga, s kojim su spojene, n. pr. dovijek (mj. do vijeka), dovečer (mj. do večeri), odmah (mj. od maha), pa brojnici: dváput, tríput, stôput, višeput, koji se mogu pisati i: dva púta, tri púta, sto pútâ, više pútâ, kad se genitiv osjeća kao o s o b i t a riječ. Tu bi opet bilo pogrešno pisati: dva put, tri put, sto put itd. Naprotiv mora se pisati rastavljeno: prvi put, drugi put itd., jer je tu svaka riječ zadržala svoje p r v o značenje.

Isto tako valja pisati sastavljeno ove p r i l o ž n e sveze: zaista, doista, domalo, doonda, dosad(a), zasad(a) — osim ako se drugi dio »sada« želi osobito istaći: do sàda — doskora, dotad(a), ispodmukla, isprijeka, isprva, istiha, izbliza, izdaleka, izmalena, iznova, iznutra, nabrzo, nadaleko, nadalje, nadesno, najednom, najedanput, nakrivo, nalijevo, nanovo, na-

protiv, nasamo, naskoro, nasuprot, odasvud, odavno, odista, odjednom, odonda, odonud, odovud, odvajkada, otkad, otkako, otkud, otprije, ozdo, ozgo (r), pogotovu, polagano, polako, potanko, prek(o)juče, prek(o)sutra, preksinoć, razdaleko, slijeva, ujedno, ukratko, umalo, unaokolo, unapred, unazad, unutra, unutri, uopće, upored(o), uvelike, uzalud, zacijelo, zaista, zajedno, zamalo, zapravo, zasad(a), zarana, zdesna itd. — Vidi Musićev članak!

Da se složeni p r e d l o z i pišu zajedno, ne treba napose ni isticati. Danas već svi pišemo: ispod, ispred, izvan, izmedju, nakraj, nasred, poput, poradi, usred, zaradi, itd. Pa kao što nitko više ne bi ni mogao ove riječi pisati rastavljeno, priučit ćemo se s vremenom i na ostale, jer nema smisla opirati se onome, što m o r a biti, i što jezik imperativno nalaže. Što ne učinimo mi, učinit će naši sinovi, pa zašto da ne učinimo odmah sami?

Nesreća je, što je Daničić počeo slagati Akademijski rječnik u ovim stvarima nedoličnim i zastarjelim sistemom. On je pisao čak i »na po se« rastavljeno, na što nije imao nikakova prava. Ni on ni Vuk nisu se u tom poslu držali nikakovih utvrdjenih pravila, pa su obojica pisali iste riječi čas ovako čas onako. Ni Broz-Iveković nisu sasvim konsekventni, ali se kod njih ipak razbira neka moderna tendencija.

Tko danas n. pr. izmedju franceskih pisaca i čitalaca misli od kojih je sve riječi složen prilog. aujourd'hui, i da je to zapravo: au jour de hui (na dan današnji), gdje sve skupa znači samo: danas? A takovih riječi ima u svim jezicima bez broja.

Priznajemo d o d u š e (eto i u toj svezi nitko više ne osjeća predlog »do« s genitivom »duše«), da

našega primjera »uime« nemaju ni Vuk, ni Daničić, ni Broz-Boranić, ni Musić zapisana u jednoj riječi, premda imaju svi »naime«, a većina »uoči« i »naoči«. Zato i jest vrijedno da pišemo o njemu i da se opravdamo.

Stvar se dade objasniti sa čistog gramatičkog stajališta. Kad genitiv koje riječi zavisi o drugoj imenici, onda se tim obično izriče kakovo pripadanje. Taj se posvojni genitiv često može ili upravo m o r a zamijeniti posvojnim p r i d j e v o m, gdjegod takav pridjev uopće živi, i ako je genitiv sâm, bez dodatka. Ne smije se n. pr. reći: dobio sam pismo s e s t r e nego: sestrino, a s kakovim dodatkom opet ostaje genitiv: pismo m o j e sestre. Ili: dobio sam pismo s e s t r e, koja se udala prije dva mjeseca. Tu je cijela relativna rečenica »dodatak« sestri.

U Br.-Iv. rječniku sub. v. i m e nalazimo na str. 399. ove primjere: Ja polazim u ime B o g a na hadžiluk; Davidović u ime M i l o š a pročita ovu besjedu; vladika u ime s p a s i t e l j a itd. — Kad bi odlični pisci u tim primjerima riječ »ime« z a i s t a osjećali kao samostalnu imenicu, morali bi sve genitive iza nje zamijeniti pridjevima: božji, Milošev i spasiteljev. Ali oni »ime« bar u ovim primjerima nisu o s j e ć a l i k a o i m e n i c u, pa je ona s predlogom »u« postala za njih novi, s l o ž e n i p r e d l o g, koji traži sâm sobom genitiv, te bi ga zato trebali i p i s a t i z a j e d n o kao i: uoči, unatoč itd. Ne velimo, da se genitivi »Boga«, »Miloša« i »Spasitelja« ne bi m o g l i obratiti u adjektive, ali eto prvi ih pisci u o v i m primjerima n i s u obraćali, a to nam dostaje za dokaz naše tvrdnje.

Ima doduše primjerâ (kao: u ime Boga velikoga), gdje se ne može pouzdano reći, da li se »ime« osjeća kao samostalna imenica ili je cijela sveza »uime« već postala predlog, pa bi se moglo pisati i rastavljeno i zajedno, ali ima primjerâ, gdje upravo m o r a m o reći, da je složeni predlog. Radi jednolikosti dakle bilo bi podesno, da se prihvati pravilo: Kad uz svezu »u ime« stoji genitiv, ne ćemo nipošto pogriješiti, ako je u v i j e k pišemo zajedno. To je — kako bi rekli moderni gramatičari Osthoff, Brugman, Paul itd. — ein w e r d e n d e s C o m p o s i t u m, pa ako ga mi ne slijepimo u jednu riječ, slijepit će ga naši sinovi. Bit će to onda restitutio exheridatorum in integrum. Držati se i u ovim poslovima čak nedosljednosti Vukove kao pijan plota, značilo bi hotimice i tvrdokorno ostajati u prvoj polovini 19. vijeka, gdje su svi oko nas već duboko zagazili u dvadeseti.

34. — Gramatika nas uči, da imenicu d ö b a (die Zeit, tempus) ne smijemo deklinirati. Valja dakle da govorimo i pišemo: gluho doba noći, u to doba godine, iz doba kralja Zvonimira. I uvijek je srednjega roda. Ali već ne smijemo pisati: u našemu doba, s tim doba itd. Zašto? Jer se tako nigdje ne govori. Riječ se ova umrtvila do jednog jedinog oblika, koji se najprirodnije upotrebljava samo za nominativ, genitiv i akuzativ singulara, a već mnogo rjedje za iste padeže u pluralu. Za lokativ singulara utvrdila se u narodu jedna jedina rečenica: žena na tom doba (gotova da rodi). No tamo, gdje nam osjećaj kazuje, da je spoj neprirodan, bit će najbolje poslužiti se imenicom v r i j e m e, koja znači isto, što i »doba«, dakle: u našem vremenu (za naših dana), s tim vremenom.

Pogotovu ne valja pisati: u našemu dôbu, jer riječi: dôb, dôba u muškom ili srednjem rodu s dugim akcentom nema. Ima: dôb, dôbi u ž e n s k o m rodu sa značenjem: das Alter, aetas, n. pr.: ja sam s njim iste dôbi (istih godina), gdje bi opet bilo neuputno kazivati: istoga doba, premda se i ovaj oblik nalazi u starijih i novijih pisaca.

Drugo je dakako pitanje: jesmo li učinili uopće pametno, što smo se riječi »doba« u ž e n s k o j upotrebi odrekli. U ovom rodu riječ je naime p r a s l a v e n s k a, pa se nalazi nesamo u starom slavenskom jeziku, nego i u ruskom, poljskom i češkom. Kod naših čakavskih pisaca javlja se od prvih književnih početaka, a da je tako bilo oduvijek i u štokavskoj Slavoniji, vidimo po književnim spomenicima, otkad se ondje počeo štampom fiksirati čisti narodni govor. I danas je u Slavoniji običan oblik »dôba« u ženskom rodu — za Zeit i Alter! — s d u g i m, a gdjegdje i s kratkim akcentom. Jedino nas ispričava, da su nesamo srpski, nego i hrvatski š t o k a v s k i pisci riječ radije upotrebljavali u srednjem rodu. Odlučili smo se dakle za mrtvu, zakržljalu i nepomičnu riječ, odbacivši — proti starini jezičnoj i uporedbi s ostalim bratskim jezicima — zdravu, jedru i živu, koja ima sve oblike. No Daničić ipak u svojim »Osnovama« (str. 26.) zapisuje riječ samo u ženskom rodu. Dakako, jer imenicâ srednjega roda s nastavkom »a« u prvom licu singulara uopće nemamo, pa najbolji gramatičari ne znaju što bi počeli s ovako besprimjernim oblikom. Dalmatinci su i danas ostali vjerni svojoj starini, pa pišu: ova doba. Ne bismo dakle ni mi smjeli zamjeriti onim piscima, koji — po dobrom narodnom osjećaju — tako pišu.

35. — Jedne novine javljaju, da je ruski profesor Jacimirskij došao sa svojom učenom ženom Paraskevom u Zagreb, pa vele, da sada o b o j i c a (t. j. muž i žena) rade u arhivu naše Akademije. Još spominju, da »s i o v i g o s t o v i stekoše kod nas opće simpatije«.

Za »obojicu«, kad se misli muž i žena, dakle čeljad r a z l i č n o g a roda, već nas je stid pisati. To se kaže: o b o j e (kao: dvoje, troje, četvero). O b o j i c a (kao i: oba, obadva, trojica, četvorica) kazuje se samo za ljude i za životinje m u š k o g a roda, a o b j e (kao i: dvije, obadvije) samo za imenice ž e n s k o g a roda.

Na ovu grdobu nalik je pluralni oblik »g o s t o v i«, koji se na svu sreću već vrlo rijetko susreće u našem novinarskom jeziku. Uz riječ »gost« naime nikada ne prianja u pluralu -ov ispred nastavka, pa tko kaže »gostovi«, može mirne duše govoriti i: prstovi, mravovi, Grkovi, Čehovi, konjevi i cijeli niz umiljatih i slatkih riječi.

Što se tiče enklitičkoga oblika »s i« za dativ povratne zamjenice, tu treba da se napose zaustavimo. Mnogi naši književnici drže, da je ta enklitika nepravilna. A to nije istina. Nesamo da oblik nije nepravilan, nego ga imamo uklopljena u narodne poslovice i uzrječice, koje se ne daju mijenjati, kao: Pomozi si (ili se) sâm, pa će ti i Bog pomoći; nisu vuci stekli po poruci, nego što si sami priprave; teško si ga meni itd. Drugo je naime u stvari. Ovaj »si« danas je već dosta rijedak u narodu, pa ga ni u književnosti ne treba upotrebljavati ondje, gdje se misao i bez njega razumije. U ovoj stvari dosta je skrivio Bošković, koji

je shvatio Daničićevu napomenu nadno strane u »Oblicima«, na kojoj je govor o ovoj povratnoj zamjenici, kao da valja mjesto svakoga »si« staviti »sebi«, pa predložio mjesto: »da si kupim« rečenicu: »da kupim s e b i«. I od toga vremena natrpan nam je književni govor punim oblicima »sebi«. A u Boškovićevu primjeru nije potreban ni »si« ni »sebi«. Pa ako osjećamo, da baš trebamo dativ, onda je sasvim dobro: »da si kupim« kao i u rečenici: »odreži si kruha«. Gdje valja da se taj dativ naglasi, ondje dakako treba uzeti puniji oblik: sebi. U stavku o prof. Jacimirskome onaj je »si« naprosto zališan. Njih je dvoje steklo, zadobilo opće simpatije. Čemu »si« ili možda još glomazniji »sebi«? Zato držimo sasvim pogrešnim, što Novaković, Stojanović i Živanović u svojim gramatikama i ne zapisuju oblika »si«, kao da ga nema. U tom su pogledu Maretić, Divković i Florschütz pravedniji. U njemačkim konstrukcijama, kao što su: pogledaj si ovo itd., ovaj »si« nikako ne valja. Srpski se pisci previše boje ovoga oblika ponajvećma radi toga, što se — u južnoj Srbiji, kao izraziti b u l g a r i z a m — previše upotrebljava.

36. — Kad nam je nazočnost ruskoga gosta g. Jacimirskoga već dala priliku, da se zabavimo nekim našim dnevnim neprilikama, hajde da nešto reknemo i o pisanju ruskih prezimena u hrvatskim žurnalima. Bolest ministra spoljašnjih poslova S a z o n o v a zavela je pisce naših »Različitih vijesti«, da ga pišu prema njemačkim novinama »Sasonov«, pa se sada neupućenom čitaocu čini, da mu i Rusi čitaju »s« u sredini prezimena. A nije tako. Ni-

jemci i Francezi ga tako transkribiraju, jer se u njihovim jezicima »s« izmedju samoglasâ čita kao »z«. A mi nemamo razloga da se za njima povodimo. Sazonov se piše u ruskom jeziku sa »z«, pa valja i mi da ga tako pišemo.

Slično je s imenom Zinovjev. Piše se sa »z«, a Nijemci su ovaj suglasnik obratili u »s«, jer bi njihovi čitaoci originalno »z« čitali kao naše »c« (n. pr.: zwar), dok »s« na početku riječi čitaju kao »z«, dakle onako kao mi kad prema ruskom originalu pravilno pišemo: Zinovjev.

Stolipina su opet neki naši umnici obratili u »Stoljipina«. I koji su ga ovako transkribirali, ti su već nešto nanjušili o fiziologiji ruskih glasova. No u ruskom se jeziku »l« kao i »n« samo pred čistim »i« i »e« obraća u »lj« (nj), a pred muklim »i« (jeri) ostaje tvrdi »l«. Budući da se u ruskom piše »Stolypin«, valja da ga mi pišemo prosto »Stolipin«, jer nemamo glasa »y«. Gradački germanista Theodor Vernaleken predlaže u svojoj čuvenoj knjizi »Deutsche Sprachrichtigkeiten« (str. 3.), da se grčko »y« u njemačkom jeziku nadomjesti slovom »ü«: Dünastie, Gümnasium. Ali mi nemamo ni toga glasa, pa se zadovoljavamo prostim »i«.

Pišimo dakle i izgovarajmo: Ljĕrmontov, Turgĕnjev, Suvŏrov, a ne »Suvarov«, kako piše jedna naša školska historija. U ruskom se jeziku naime »o« izgovara (pod tatarskim utjecajem) kao mukli »a« samo ispred akcenta, a budući da oni ovo ime naglašuju na samom »vo«, to su svi samoglasi u njemu jasni kao i u hrvatskom zeziku.

Neki su predlagali, da se od imena »T o l s t o j« gradi genitiv »Tolstoga«, tobože poradi toga, što je ova riječ u ruskom adjektiv, pa da ostanemo bliži originalu. Ali Rusi izgovaraju ovo ime u genitivu: Talstŏva. Šta ćemo sada? Da ga možda sasvim kroatiziramo, pa stvorimo novo ime u evropskoj književnosti: Tusti ili Debeljković?! Dakle čitav circulus vitiosus, iz kojega ne bismo mogli izaći. Ostanimo dakle pri »Tolstoju« (čitaj: Talstŏju) bez adjektivnoga mijenjanja! Jer kad bismo dopustili za jedan slavenski jezik, da švrlja po našoj gramatici, morali bismo to isto dopustiti i drugima, pa n. pr. za češki grad »Prahu« stvarati lokativ: u Praze, a za poljsku »Pragu« kraj Varšave: u Pradze. I tako bismo od svakog našeg čitaoca i pisca morali zahtijevati, da za dobro h r v a t s k o pisanje mora d o b r o poznavati sve strane jezike. A mi bismo se zadovoljili, da umiju — b a r e m hrvatski . . .

37. — Često čitamo, da će se »s m r t n i o s t a n c i« podići iz mrtvačnice na Mirogoju.*) Bit će da je tu neprilično prevedeno njemačko »irdische Reste«. No to se pravilno ne da prevesti pridjevom »smrtan«, koji inače ima tri značenja. Prvo je sterbend, kao na smrti, na umoru (»a Marko mu smrtan besjedio«); drugo: sterblich, koji može umrijeti,

*) I taj „Mirogoj“ stvoren je vrlo nespretno prema njem. „Friedhof“, gdje prevodilac nije razumio prvu polovicu njem. složenice, držeći da se u njoj skriva značenje supstantiva „Friede“ (mir), a kad tamo, ono je osnova glagola „befrieden“ (umzäunen), što znači o g r a d i t i. Dakle kao neka naša „gradina“ u značenju ogradjena mjesta.

čemu je suprotno: besmrtan (»oživjet će i vaša smrtna tjelesa«), a treće kao smrtonosan, od čega se može umrijeti (»jezik im je strijela smrtna«). Ni jedno se dakle ne može upotrebiti za mrtvo tijelo. Ž i v o tijelo doduše može biti smrtno (der sterbliche Leib), kako se vidi iz poslanice sv. Pavla Rimljanima (gl. 6., 12.): Da ne caruje dakle grijeh u vašemu smrtnom tijelu! Ali mrtvo tijelo ne može još jedanput umrijeti. Preporučuje se dakle samo: z e m à l j s k î, što pripada zemlji, čemu je protivno: nèbeskî. Ili voliš carstvu nebeskome, ili voliš carstvu zemaljskome; rod zemaljski; život zemaljski. Daničić jedanput*) ima primjer »smrtni ostaci«. Neki afektiraju sa »zemni« i »zemski«, što se ne da dovesti u sklad sa zem-l-jom. »Zemski« će biti biogradski nános kao i »akademski«. »Zĕmljan« opet znači njem.: »irden«: što je od zemlje načinjeno kao: sud zemljani ili grûda.

»Ostanak« bi trebalo zamijeniti riječju o s t á t a k. Ono prvo znači das Verbleiben (srećan- ti put, a meni dobar ostanak), a drugo das Überbleibsel, što ostaje od čega. Vjekoslav Golub tužio se (god. 1888.) u nekom privatnom pismu, kako su zagrebački listovi iza Daničićeve smrti javljali, da će se njegovi »ostanci« prenijeti u Biograd. Kamo sreće, veli, da nam je Daničić još na o s t a n k u! Ali nažalost, odoše nam zauvijek i njegovi o s t á c i.

---

*) „S m r t n i ostaci" mogli bi se opravdati samo kao retorička figura, upravo kao u tal. „resti mortali", franc. „les restes mortels", a njem. „sterbliche Ueberreste", gdje se zemaljski ostaci čovjekovi po kršćanskom shvaćanju smatraju „smrtnima" u antitezi prema „besmrtnoj duši".

38. — Jedan naš prevodilac piše: Bio je siromak, koga ne bi ni pas nalajao. Tu ga je očito smela njemačka konstrukcija: anbellen (s acc.) Povratni glagol »nalajati se« može kod nas značiti samo: dosta lajati, izlajati se, a prelazno ga »nalajati koga« ne poznajemo i ne primamo. Htio je reći: Siromak, na koga ne bi ni pas zalajao, kao što kaže poslovica: Pas i na zvijezde laje, ili: Šibe, kerče, ne laj na švalerče! Moglo bi se reći i: Za kojim ne bi ni pas zalajao, kao: Nema vuka, za kojim psi ne laju.

39. — Čitamo svaki čas frazu: Zamislite sebi, gdje uvijek mislimo njemačkom ili francuskom glavom: stellen Sie sich vor ili figurez-vous. Mi ne možemo ništa sebi zamisliti, nego nešto pomisliti. Dakle: pomislite! Imamo doduše povratni glagol sa »se«, ali nemamo sa »sebi«: zamisliti se, sich in Gedanken vertiefen. Kad to začu kićena Hajkuna, u mnoge se misli zamislila; sve mislila, pa jedno smislila. Rugjer Bošković u pismu od god. 1757. piše: »A da se može pisat slobodno, kako je to bilo, i ko je kriv, i kako, a možeš zamislit, držim da bi osto jako začudjen«. — Govorimo dakle i pišimo: pomislite ili — baš ako hoćete — zamislite, a nipošto: »pomislite sebi« i »zamislite sebi«.

40. — »To je konac ove tugaljive pjesme«. Nije pjesma tugaljiva nego: tužna, žalosna, žalostiva, itd. Tugaljiv znači samo kitzelich, dakle isto, što i škakljiv: koji ne može podnijeti škakljanje. Ima i uzrečica »Škakljiv sam oko vrata«, kako je

ono rekao ciganin, kad su ga osudili na smrt. I djevojka može biti škakljiva, kad je puna temperamenta, pa ne podnosi nikakva dodira.

41. — Jedan veliki list donio je onomadne člančić iz velikaškog života pod natpisom »Ljubav i mjenice«. U tom člančiću nema gotovo ni jedne rečenice bez velikih jezičnih pogrešaka. Najžalije nam, je, što vidimo, da nekim novinarima ne pomaže ništa. Što dikla navikla, s tim će i umrijeti. Da spomenemo samo neke omašnije!

Mladi grof se s i l n o zadužio, n u (mj. no) to ga nije sprečavalo, da k a r t a i dalje. Trebao je reći: da s e karta. Ni kajkavski prilog »silno« ne preporučuje se, kao ni jedna pokrajinska riječ, doklegod se nalaze u jeziku dobre književne riječi, kao ovdje: vrlo i veoma. U štokavskom pridjevu »silan« osjeća se i odviše snaga, što se njemački izriče sa: mächtig, gewaltig, a onaj bogme, koji se zadužuje, ne može biti ni u kojem pogledu silan. Dug je zao drug, pa poništava čovjeka i duševno i tjelesno.

Taj je grof dakako i opet o ž e n i o barunicu (mj. oženio se barunicom ili ju je uzeo), a s l u č a j (der Zufall! kao da slučaj može h t j e t i) htio je, da je kupio dvorac n e d a l e k o imanja nekoga drugog grofa. — Ova p r e d l o ž n a konstrukcija p r i l o g a »nedaleko« s čistim genitivom bez »od« osobito je značajna. Prvobitno su dakako svi predlozi bili prilozi, no ovaj je primjer osobito karakterističan, jer je plod najnovijega — n j e m a č k o g novinarskog jezika, proti kojemu se upravo u ovaj mah najviše bore njemački filolozi (Wustmann, str. 243.), nazivajući ovakve nakaze »hässliche Modepräpositionen«. Po-

red: rechts der Szene, südlich der Kirche, napadaju baš i: u n w e i t des Dorfes. Njemački valja to kazati: Unweit v o n dem Dorfe, kao i hrvatski: nedaleko o d sela, o d imanja. Ovo je osobito poučan primjer. Hrvatski novinari povode se dakle za n a j n o v i j i m njemačkim grdobama, pa ono, što njemački filolozi pišu za Nijemce, vrijedi gdjegdje — i za Hrvate. Možda bismo dakle bolje uspjeli, da preporučimo našim novinarima n j e m a č k o filološko iverje i »Allerhand Sprachdummheiten«, nego hrvatsko? Njemački učimo tako lako i solidno, da ćemo doskoro pisati kao ovo »nedaleko imanja« jamačno i: desno scene, južno crkve, sjeverno Save, jer se tako danas već vrlo mnogo g r i j e š i medju Nijemcima... A nama imponiraju i prianjaju uz našu mekanu fantaziju i najnovije tudje p o g r e š k e više nego najstarije domaće p r a v i l n o s t i.

Pišimo dakle: nedaleko o d imanja, kao što je Daničić zapisao u Ak. rj.: Batnoga, selo u hrvatskoj krajini nedaleko o d Slunja, ili kako kažu narodni stihovi: Da vidite lavru Studeničku nedaleko o d Novog Pazara.

Ele mladoženja je na tom imanju »r a z v i o« vrlo raskošan život. Kod nas se razavija (auseinanderwickeln) barjak, jedro ili rubac, a može s e samo sobom razvíjati (entwickeln) i mlada duša, razum, tijelo, cvijet, pa i književnost, ali nitko ne može »razviti« raskošan život. — Tako isto ne može nitko »i s p u c k a t i« ženin miraz, kako je učinio isti taj nesretni mladoženja. Mogao bi ga prosuti, spiskati, spraskati, profućkati, proćerdati, prorajtati, ali »ispuckati«? Puckati je deminutiv od pucati, pa se može štošta ispucati, òpucati (pojesti u meden kus), otpu-

cati, popucati, zapucati, ali »ispuckati« (sa »k«) ne znamo, kako bi se mogao ženin miraz. Osjećamo, da je pisac ove vijesti s pomoću predloga »iz« htio reći, da je neka radnja privedena kraju, kao iscijepati, iskvariti, izgovoriti itd., ali ga nije smio složiti s glagolom »puckati«, koji ne znači ono, što bi on htio izreći.

Nesretnom tome grofu potpisala je nekadašnja ljubovca mjenicu, koja je »g l a s i l a n a 400.000 kruna« — gelautet auf! — pa je za to saznala i »majka grofice« (mj. grofičina). Kasnije bilo je još koješta. Ljubavnika su našli žandari skrivena »na drvu« (mj. na drvetu), pa »uzeli sobom« (mj. poveli sa sobom), da ga ponukaju (nagovore) na priznanje. I tukli su ga, d o k j e b i o (!) posve krvav — bis er ganz blutig wurde. Kasnije se nekako spasio i pošao u Gradac, gdje mu je suparnik »i s t r g a o s a (!) lica bradu«. Imali su se i pobiti, ali »do dvoboja nije došlo«, jer o b o j i c a n i s u htjela (mj. ni jedan od njih) reći svjedocima, zašto se kane tući. Konačno je imala riješiti stvar narodna kasina u Pešti, jer su suparnici jedan protiv drugoga »p o d n i j e l i« odboru predlog za isključenje. Ovaj ih je stao nagovarati, da »povuku« svoje predloge, no do sada »nije odboru u s p j e l o« (es ist ihm nämlich nicht gelungen, nije mu pošlo za rukom), da ih »s k l o n e« (t. j. skloni, privoli) na to.

Pripovijest je dakle sama sobom zanimljiva, pa bi bilo interesantno saznati, što se dalje dogadjalo. Medjutim mi ne želimo nastavak čitati u — ovakvom jeziku.

*

42. — A propos j u p e - c u l o t t e! I ove nam ženske hlače ne daju mira. Ne znamo, kako bismo ih nazvali. Biogradjani i Novosadjani pišu: čakširaste suknje, pa i mi samostalno dodjosmo na »hlačaste suknje«. Imamo doduše od sličnoga plurala tantum »gaće« dobru riječ: »gaćast«, pa je upotrebljavamo govoreći o golubu, kokoši ili pijetlu, u kojih je po nogama perje k a o gaće. I žena, koja nosi gaće, zove se gaćanka (mulier caligata), pa bi se naše modne dame, koje nose jupe-culotte, mogle sasvim dobro nazvati »hlačanke«. Ali »hlačasta (ili: čakširasta) suknja« ne može biti. Naši pridjevi, koji se vežu s imeničkim osnovama, kao: bogaljast, budalast, jastrebast, koritast, sedlast, vižlast itd., znače, ponajviše, da je nešto n a l i k na korito, sedlo, vižle itd., a jupe-culotte nije nalik na hlače, nego su to faktične hlače. A onda, golub ne nosi gaćasto p e r j e, nego je on sâm sobom g a ć a s t, pa tako ni žena ne može nositi »hlačaste suknje«, nego je ona, kad obuče takvu suknju, sama sobom hlačasta ili hlačanka. Nazovimo dakle jupe-culotte naprosto: ženske hlače, a žene u takvim hlačama: hlačankama.

43. — U posljednjem broju zagrebačke »Slobodne misli« napisao je biogradski sveučilišni profesor dr. Jovan S k e r l i ć historijat slobodne misli u Srbiji. Na tamošnjoj Velikoj školi predaje on noviju srpsku i hrvatsku književnost, pa bi se čovjek nadao, da će prema jezičnim i gramatičnim pravilnostima biti pravedniji, nego što uistinu jest. Ali on s nekim suverenim prezirom prelazi preko ovog osnovnog uvjeta svakoga književnikovanja. Kadgod ga je tko — najviše karlovački filolog Jovan Živa-

nović — prekorio poradi ove »nonchalantnosti«, našao je on pregršt uvredâ i odgovorâ, koji se svi osnivaju na potpunom nepoštovanju najprimitivnijih pravila onoga jezika, na kojemu piše. Još bi mu se oprostilo, kad koji strani pojam nepravilnim načinom prekroji na srpski oblik, ali kad piše: Daničić je »promenuo« svoje prezime, »svo« vrijeme, oni »sagoru« u plamenu, »povevši«, »slomije«, »metli« (mj. metnuli), pod »mrazem«, Heine je bio »voljen« (u »Savremeniku«) i stotine drugih, onda se to ne da ničim opravdati nego — recimo — najprostijom nebrigom. Boj, koji se bio radi ovih stvari izmedju Karlovaca i Biograda, osobito je zanimljiv. Očajnom Skerliću pritekao je u pomoć drugi biogradski kapacitet, Bogdan Popović, pa su — ne mogući se s razlogom opravdati — proglasili Daničića i njegov jezični rad »glupim«. Tako su se eto osvetili biogradski književnički uglednici, kad su ih Karlovčani pritisnuli o zid. Htjeli su se tobože boriti za »slobodu jezika«, a borili su se zapravo da prikriju svoju Ahilovu petu. Pri tome su pogrdili sve, što je medju štokavskim Srbima i Hrvatima najljepše.

Iz posljednjega Skerlićeva članka razabiramo, da je iz te polemike ipak naučio — j e d n u riječ. Sada eto piše pravilno »srednjevjekovni«, dok je prije nekoliko godina sasvim otvoreno držao, da se može pisati »srednjevjekni«. Živanović mu je dokazao, da bi onda s istim pravom mogao pisati i: rukni (mj. ručni), rogni (mj. rožni), mjesecni (mj. mjesečni), mrakan (mj. mračan), siromahan (mj. siromašan) itd. Onda mu Skerlić iz prkosa nije htio priznati kompetenciju, a sada evo ipak u praksi priznaje, da sâm nije imao prâvo. Skerlić je dakle ostavio oružje, pa počeo učiti.

Da mu to još ni sada ne ide pravo od ruke, vidi se i po najnovijem članku. Prepisat ćemo samo dvije uvodne rečenice. Prva: — S v a k i, koji je u p o z n a t s a duhovnim razvojem srpskoga naroda, naročito s a istorijom idejâ u Srbiji, n i j e s e m o g a o začuditi novom pokretu slobodne misli u Srbiji.

Već mu prva riječ ne valja. »Svaki — nije se mogao«! Valjda je htio reći: n i t k o. A ni sintaktički nije smio upotrebiti u ovoj rečenici perfekt, kad je u podredjenoj odabrao prezent. Mjesto odredjenoga oblika »svaki« — kad bi i bio zgodan na ovom mjestu — možda bi ipak bilo pravilnije, da se poslužio oblicima: svak ili svatko.

»Koji je u p o z n a t s a!« To je bez sumnje njemačko: wer m i t der geistigen Entwicklung b e f r e u n d e t oder b e k a n n t ist. Mi bismo rekli: koji p o z n a j e razvoj (s akuzativom). A onda: mi ne možemo »biti ûpoznâti« s razvojem! U Karadžićevoj gradji za historiju Miloševa doba govori se o Adempaši, s kojim se je junak bio dobro p o z n a o i s njim u ljubavi živio, a u »Pravitelstvujuščem sovjetu« p o z n a o s e j e Vuk s p i s a r o m. Dakle sama poznanstva s l j u d i m a, a s duhovnim razvojem ne može nitko biti ni »poznat«, a kamoli »upoznat«. Ni franceski se ne može kazati: qui est en connaissance avec q u e l q u e c h o s e, nego samo: avec quelqu'un. Ili: il se connaît à, en (histoire). Skerlića dakle u ovom primjeru nije mogao pokvariti franceski jezik, koji dobro poznaje, nego — za čudo — njemački, kojega ne poznaje. Njegove se meke fantazije naime prima sve, što poznaje i ne poznaje. Glavno je, da bude — pogrešno. Za kopiranje pogrešaka ima nesumnjiv dar.

Nad biogradskim se Terazijama lelijaju milijuni jezičnih nepodopština, kojima — u zemlji slavnoga Karadžića i sto godina iza njegovih početaka! -- — nitko ne staje na put, niti se itko trudi, da im u demokratskoj zemlji demokratskim načinom zakrene vratom. Srbijanski naučenjaci otvorili su širom srce tudjinačkom osjećaju i konstrukciji, ne nalazeći u sebi osnovnog otpora, koji je još prije nekoliko decenija bio glavno obilježje njihovog književnog značaja. Medju njihovim prvim naučenjacima, kao što je Stojan Novaković, ima danas tako pokvarenih stilističara i jezičara, kojih — bez poznavanja stranih jezika — uopće ne možeš razumjeti. Biogradski naučenjaci i novinari pišu danas rdjavijim jezikom, nego što smo mi Hrvati pisali iza najkobnijih jezičnih tragova njemačkoga apsolutizma.

Predlog »sa« mjesto »s« osobina je nesamo Skerlićeva, nego i sviju biogradskih pisaca. To je afektacija, koja se vrlo rijetko može potvrditi dobrim narodnim govorom. Predlog glasi zapravo »s«, a »sa« upotrebljavamo samo izuzetno ispred s, z, š, ž i gdjekada ispred konsonantskih grupa, s kojima bi bilo pomučno izgovarati »s« (Maretić, Vijenac 1886., str. 268.). Dakle: s historijom, s duhovnim razvojem kao: s dopuštenjem, s oproštenjem, s bratom, s dobošem (se zec ne lovi) itd., ali: s a mnom, s a svojom sestrom, s a zorom, s a šurjakom, s a ženom. U narodnim pjesmama upotrebljava se doduše i mimo ovo pravilo gdjekada oblik »sa«, ali se tu redovno dade ispričati stihom. No, kako Srbijanci pišu riječ »istorija« bez »h«, to se još manje dade opravdati oblik »sa«, jer se nameće hijat (sa istorijom) bez potrebe. Narod u izgovoru radije obraća i sibilante u palatale

(š njim), samo da ne mora govoriti »sa« (sa njim), pa — gdjegod može bez poteškoće kazati i goli »s« — ondje ga i kazuje.

Onda onaj sjajni pasivni pridjev »upoznat«! Jezik se uklanja, gdjegod može, i u pasivu trpnim oblicima, nadomještavajući ih tvornima. Tkogod se upoznao s kim! Glagol »poznati« doduše podnosi pasivni oblik »poznat«, jer je ovaj otvrdnuo već do čistog pridjeva, ali »ûpoznât« ne priliči nikako. Onda bismo mogli mirne duše upotrebljavati (kao što je zaista jedan naš filološki uglednik neko vrijeme i radio, stvarajući od provincijalazama pravila za književni govor) i: pîsat, sàčûvat, mjesto: pisan i sačuvan, što se ne da opravdati ni gramatikom starog slavenskog jezika, ni uporedbom s ostalim bratskim jezicima, a ni prošlošću hrvatskoga narodnog govora.

Ali da se još samo malo zabavimo oko d r u g e Skerlićeve rečenice, koja dolazi odmah iza citirane! U njoj ima i starih slavenskih oblika, i novih nerazumljivih kovanica, i nepravilnih modernih konstrukcija.

»To je bilo s a o b r a ž a v a n j e (!) o p š t e m racionalističkom duhu ove demokratske zemlje, koja je uvijek gledala ne z a s o b o m no p r e d a s e«.

»Saobražavanje« ne znamo što bi upravo trebalo značiti; možda: priljubljivanje (das Anpassen), za koje su neki našinci sazdali »prilagodjivanje«. Obrazovanje razumijemo da znači radnju, kojom se tko obrazuje, dobiva uljudjeniji obraz, kao pars pro toto za cijeloga čovjeka u moralnom značenju. Ali sa-obrazovati, saobraženje ne shvaćamo i ne možemo shvatiti u ideji, koju Skerlić hoće da izrekne. Da je bar u zagradi spomenuo izvornu riječ, koja mu se vrzla po glavi! Možda rusko »soobraženije«?

Što on piše stari slavenski oblik »opšti« mjesto: opći, tome se ne čudimo, jer on piše i: načalnik, beslovesni, učasnik, revnosno. Samo se čudimo, zašto onda ne govori i: obušta (mj. obuća), plušta (mj. pluća), kušta (mj. kuća). To bi bar bilo dosljedno, pa bi čovjek na prvi pogled razabrao, da ima posla s antediluvijalcem i lakše bi mu se odupirao.

Što se tiče završne stilističke krasote, o tome ne treba da trošimo mnogo riječi. Valja sebi samo zorno predočiti demokratsku zemlju, koja u v i j e k gleda »ne za sobom« nego »preda se«, pa će nam biti dosta. »Za sobom« se uopće ne da g l e d a t i, nego — kad već mora biti — iza sebe i pred sebe, preda se. Pa kad je pisac za drugu polovicu fraze našao pravilnu riječ, mogao je bez velikoga truda pogoditi i za prvu. Ali je Skerlić u jezičnim stvarima osobito aljkav, pa se ne može dosta preporučiti našim mladim naprednjacima, koji proučavaju Skerlićeve studije i imitiraju ih, da ga se čuvaju kao vatre, i ne drže zlatom njegov jezik.

Skerlić je vrlo marljiv i naučen čovjek, pa je sa svojim drugovima znatno podigao ugled srpskoj nauci, ali je baš s tim opasniji u jezičnom pogledu. U njegov rad i p i s a n j e uglédaju se po nesreći svi slušatelji biogradske Velike škole, pa ćemo doskora dočekati, te u Srbiji — osim izvrsnih n a r o d n i h pripovjedača i pjesnika — ne će nitko znati pravilno pisati. Quod erat demonstrandum! I zato smo ovaj odjeljak uvrstili u »Branič hrvatskoga jezika«, zadržavajući se oko cigle d v i j e rečenice Jovana Skerlića, koji je u jezičnim poslovima upravo antipod Vuka Karadžića i Gjure Daničića. To je ono, čega se Vuk Karadžić još god. 1845. bojao (na str. 85.

svojih »Pisama« Platonu Atanackoviću): Ako se kvarenju jezika u Srbiji kakvijem mudrijem književnijem uredbama ne stane na put, otići će k a o k u g a po svemu narodu na sve strane . . .

44. — Za češke novine »Národní Listy«, koje su tu skoro proslavile pedesetu obljetnicu svojega života, veli jedan organ našega javnog mišljenja, da su osobito »o b l j u b l j e n e«. Ovo je uvreda za ugledni žurnal bratskoga naroda. U prvoj knjizi Mojsijevoj (gl. 34.) obljubio je Sihem Dinu, kćerku Jakovljevu, i time učinio sramotu cijelomu Izrailju. Što je htio, to je učinio, pod grlom jê zakinuo zubom. I robinju tko obljubi, imao se prema Mojsijevim zakonima išibati (III., gl. 19., 20.). U našoj narodnoj pjesmi najveća je prijetnja junaku, kad mu se protivnik zagrozi, da će mu obljubiti vjernu ljubu (ženu). Osim ako je pisac hrvatske novinske bilješke htio da vrati žao za sramotu češkom listu, koji nas je toliko puta ujeo za srce. No ako nije, onda je morao reći, da je češki jubilarac o m i l i o svome narodu. Što ŏmilje, nĕ omrznu (alte Liebe rostet nie). No naši pisci, kako bi rekao divni Kurelac, kad koju riječ objašu, onda je »počteno« izmrcvare.

45. — Da zbilja! Pridjev: č e š k i. Nije dobro pisati »českí«, jer naši adjektivi, koji se tvore od imenicâ na »h« s nastavkom »ski«, pretvaraju završni »h« u »š«, kao »c« i »k« u »č« (mladački, djevojački), a »s« od nastavka »ski« ispada. Kod samih Čeha isti se proces razbio na dva oblika; u prvom je nestao »h« bez zamjene: český, a u imenici »Češka«, kad znači »Čehinja«, pišu i oni, kako bismo mi tre-

bali uvijek pisati, samo »š«. Pogrešni oblik »češki« jamačno nam je ostatak neprokuhane tudjinske tvorbe. Čudno je samo, zašto onda tako rado pišemo »pariški« (ili parižki«!) mjesto p a r i s k i. Tu će bez sumnje biti razlogom nedosljedno majmunisanje češkome izvoru. Oni pišu »pařížský«, jer im franceski glavni grad glasi »Paříž«, pa kad smo već preuzeli — prema našim glasovnim zakonima — nepravilni oblik »češki«, bar da smo onda odmah uzeli i p a r i s k i, pa ne bismo iz istoga studenca zahvatali dvije kablice otrovane vode, nego samo jednu. Pišimo dakle i govorimo: češki« i pariski (ili prema staroj ortografiji: parizki). Kad bismo odobrili oblik »pariški«, morali bismo primiti u književni jezik i: engleški, franceški, portugiški, arbanaški itd.

46. — Nije dobro umetati ni »k r i v e« zube, jer kriv znači u prvom redu njem. krumm, što stoji nâkrîvo, a kad već popravljamo zube, onda uzmimo odmah prâve, koji stoje üsprâvo.

Za njem. »falsch« valja da u ovoj prilici govorimo: l ă ž a n, lažni zubi, kao što mogu biti lažni proroci, novci, ljubav i svjedočanstvo (ali i k r i v i). Za lažne zube govore Dubrovčani »tudji zubi«, pa to Luka Zore i preporučuje u svom »Paljetkovanju«. Mislimo, da se ova preporuka ne može primiti, jer joj se odupire estetički osjećaj. A onda, zubari nam — naopako! — valja ne umeću t u d j e zube, nego neku čistu smjesu, koja je nalik na zubnu pokost. Naprotiv »t u d j u kosu« (periku ili samo pletenicu) možemo podnijeti. Tako se isto može primiti namjesto »krivoga« ili »vještačkoga« cvijeća: m r t v o, kojemu je protivno ž i v o cvijeće. Kod Nijemaca je

sve »frisch«, i cvijeće i voda i sir i kruh, a mi za svaki pojam imamo lijepe adjektive, kao: s v j e ž e cvijeće, h l a d n a voda (skòrašnjica ili mälopreš-njica), m l a d sir i m e k a n kruh, čemu je protivno: t v r d.

Prema historiji jezika odjektiv »kriv« praslavenskog je porijetla, pa se nalazi u svim srodnim jezicima u pravom (curvus, krumm, medju koje dolazi možda i naš »crv«) i u prenesenom značenju (falsus, injustus, mendax), a znači onoga, koji nije ono, što bi htio da jest, ili što drugi misle da jest (Ak. rj.). U najstarijih naših književnika (Hektorovića, Budinića, Glavinića, Vitaljića, Kavanjina, Kanižlića, Reljkovića, Velikanovića itd.), kao i u mladjih javlja se ovaj pridjev u jednoj i u drugoj upotrebi. Dakle mogu biti k r i v i i bogovi, i knjige, i pečati, i računi, i zakoni, i svjedoci i svjedočanstva, za koja Vuk i Daničić radije upotrebljavaju adjektiv: l a ž a n, koji se takodjer javlja u naših starijih i novijih pisaca. Kad smo dakle ustali proti »krivim zubima«, učinili smo to zbog toga, da predložimo književnicima veću opreznost u pojedinim prigodama, gdje bi se »kriv« mogao po naravi same stvari krivo shvatiti kao »krumm«, a nesamo kao »falsch«.

47. — Za njemačkoga »Strohwitwera« preporučio je netko b i j e l o g a u d o v c a. Pa zaista tako se i govori u Crnoj Gori, kad mužu ode žena na put ili podje u rod. Nušić je napisao i komediju pod natpisom »Bijela udovica«. Pravi je udovac c r n, kao što je i prava udovica crna ili s i n j a, kad se zavije u crno i zakuka kao sinja kukavica. »Bjelinu« udovca ili udovice, koja je ostala na neko vrijeme bez svoga

drûga, ne smijemo tumačiti (na varošku) kao veselje ili radost, što je ostala »vidua«, nego samo kao protivnost tužnoj »crnini«. U b i j e l o j udovici nalazi se mnogo više poezije i ljepote, negoli u njem. »Strohwitwe« (oni pišu po najnovijem pravopisu s jednim »t«), gdje se »Stroh« objašnjava kao leer, prazan, bez čega.

48. — Za uzrok neki kažu »p o v o d«. Ova riječ znači u prvom redu: ular, pòvodac ili uže, na kojem se vodi konj. Stulli je zapisao »povod« (occasio) u značenju zgoda, prilika, der Anlass, pa je i Karadžić u prvi kraj upotrebljava u ovom značenju. U potonjim djelima ne piše je više. (Br.-Iv. rj., II., str. 154.). U ovom značenju narod nikako ne razumije te riječi. Česi su nam je ostavili. U k n j i ž e v n i m raspravama kazujemo ipak n. pr. »Povodom dubrovačkih tudjinaka od L. Zore«.

49. — Naše male krajcaraške »Novine« upele su se posljednjih dana iz petnih žila, da na svoj način učine sebi što veću reklamu. Donose neke nevjerojatne slike, da se obrati pažnja čitalačka na riječi, kojima su slike popraćene. Slike im opraštamo, ali riječi ne možemo. Neki dan su donijele debelim pismenima naštampan natpis »Vi ste ž a l o s t a n«, a kad potražite pod slikom razlog toj svojoj teškoj žalosti, onda vam kažu: »jer ste se zaboravili pretplatiti na naš list« . . . Dakle smo ž a l o s t a n? Jesmo, ali samo poradi ovako sramotnoga jezika, kojim se još uvijek služe neki naši novinari. Mislili smo, da su ovakve nakaze zauvijek ostavile naš književni jezik, a kad tamo, pišu se — najdebljim pisme-

nima. Maretić je u svom »Iverju« još god. 1884. počeo čistiti jezik upravo s nakaradnim: »vi ste došao, vi ste rekla«, a evo, poslije 26 godina morali bismo prepisati cijeli njegov temeljiti članak, da uputimo neke naše talmi-novinare na osnovna pravila hrvatske gramatike. Dakle: Vi ste došli, vi ste rekli, vi ste žalosni.

Isti listić donio je i onomadne u masnim pismenima natpis: »Tajinstveni p r a t i o c i njegove žrtve«, govoreći o karlovačkim ubijstvima. Dakle: pratioc, čitaoc, žeteoc, vladaoc mjesto pratilac itd.? Na sramotu hrvatske knjige i jedan splitski redaktor i poligraf ne poznaje nominativnih oblika na -lac.

50. — Od biogradskog »Novinarskog udruženja« primili smo latinicom pisan poziv za tamošnju novinarsku izložbu. Potpisan je predsjednik Branislav N u š i t c h i tajnik Ivan I v a n i t c h. Nismo vjerovali svojim očima. Ima li ova transkripcija našega »ć« da budu za Hrvate, koji se služe latinicom, uvreda, ili je samo znak indolencije novinarskih srpskih krugova. A zašto se onda nije predsjednik potpisao »Nouchitch«? To bi bilo još ljepše i dosljednije prema franceskoj ortografiji. Ili prema njemačkoj: Nuschitsch? Je li moguće, da predsjednik srpskog »Novinarskog udruženja« ne poznaje našega »ć«, kojim se služi do 40 milijuna katoličkih i muslimanskih Slavena? Ili ga ne priznaje? U daljnje se razlaganje ne upuštamo, da ne zabrazdimo u politiku.

51. — Jedan sarajevski hrvatski list prikazuje Alkovićev putopis: »Biograd-Sofija-Carigrad«, pa

izmedju ostaloga piše: Zanima nas revolucija u Portugalu i Meksiki, a balkanske države, s k o j i m živimo u najužem doticaju, ostaju nam terra incognita. — Podcrtana riječ treba da glasi: s k o j i m a. U dat., loc. i instr. plurala upotrebljavaju se zamjenice i pridjevi, kad stoje s a m i, t. j. bez imenice, obično s nastavkom -i m a. Dakle: blago s i r o m a š n i m a duhom i o n i m a, koji plaču. Doduše ne bi bilo baš pogrešno u citiranom primjeru ni »s kojim«, ali se u dobrih pisaca č e š ć e nalaze u ovakvoj prigodi puniji oblici s vokalnim završetkom, nego s konsonantskim. »S kojim« b e z imenice »državama« upravo je tako neobično, kao »s kojima« u z imenicu »državama«. U ovim poslovima danas već punom parom rade moderni jezični zakoni, kao što su: blagoglasje i harmonija psihološke i gramatičke kategorije. Priznavanje i naučno obradjivanje ovih zakona jedna je od najvećih tekovina mladogramatičke škole, pa ni jedna nova filološka rasprava, koja se ne služi ovom metodom, ne može više udovoljiti zahtjevima današnje jezične znanosti. Istraživanjem psiholoških momenata prokrčila je moderna filologija sebi nove staze, kojima valja i mi da podjemo. (Vidi »Junggrammatische Streifzüge im Gebiete der Syntax« od dr. H. Z i e m e r a, str. 17.).

52. — Još uvijek nailazimo na nepravilne konstrukcije »č u d i m e«, »r a d u j e m e«. U njemačkom se jeziku doduše vežu glagoli: es wundert m i c h, es freut m i c h s akuzativom, no mi se čudimo i radujemo k o m u i č e m u, pa je onaj »mich« sadržan u povratnoj zamjenici »se«. Mi se radujemo nečemu kao ozebli s u n c u, ili kao majka č e d u nevinome.

Valja još razlikovati glagol »radovati se« od glagola »veseliti se«. U »r a d o v a n j u« se krije tiho u n u t r a š n j e zadovoljstvo. Čovjek se ćutke smije, kad se raduje u sebi, pa se radost može okrenuti i na žalost duševnu. »V e s e l j e« je naprotiv više s p o l j a š n j i izražaj sreće. U petoj knjizi »Matičinih« narodnih pjesama (str. 246.) zove majka Jelu Gjurgjevicu na troje v e s e l j e: Bratac Ivo ide po djevojku, sestru Mandu svatovi odvode, drugoj sestri opet prsten daju. Veselje je dakle: hilaritas, Lustigkeit, ponajviše: svadba. S najvećim veseljem (ne: radošću, što bi značilo njihovu unutrašnju sreću) vjenčava se kod nas momak i djevojka, pa ima i poslovica »Živi kao svirac« t. j. dobro, jer svirac ide po svadbama i po drugim v e s e l j i m a te svira i časti se. Narod »čini veselje« (turski: »šenluk«) tri bijela dana, a na gradu pucaju topovi. I psalam kaže, da »vino vesèlî srce čovjeku«, t. j. čini ga veselim, da pjeva i poskakuje, a u riječima evanngjelista Mateja (5., 12.): R a d u j t e s e i v e s e l i t e, jer je velika plata vaša na nebesima — nisu ona prva dva glagola prosti sinonimi i pleonazam, jer je veselje drugi i spoljašnji stepen unutrašnje radosti i sreće (der F r e u d e und des Glücks).

53. — Isto tako ne umijemo razlikovati priloga »g o t o v o« od priloga »s k o r o«. Prvim se izriče ponajviše način (beinahe, fast), a drugim vrijeme (unlängst, bald hestens), n. pr.: Gotovo u svemu ima pravo; skočiše na nj, gotovo da ga ubiju; ako mu skoro uspišeš, pozdravi ga; udariše preko livade skoro pokošene; ja se mislim skoro oženiti.

Mjesto priloga »gotovo« često upotrebljavamo »malo ne«, ali — pogrešno. Obično se u našem novinarskom jeziku piše: malo ne svaki dan dolazim k njemu; malo ne svi zanijemiše od čuda itd. Negacija »ne« ne pripada riječi »malo«, a ni pridjevu »svi« nego glagolu, pa »ne« može neposredno iza ovog »malo« stajati samo onda, ako iza »ne« dolazi glagol n. pr.: malo ne zanijemiše svi od čuda; malo ne umrije od smijeha. Da negacija »ne« ne pripada riječi »malo«, vidi se i po tome, što mogu biti rastavljene jedna od druge drugim riječima n. pr.: malo (ili: umalo, zamalo) ga nisu ubili. Vidi Broza, Vijenac 1889., str. 272. Mjesto »malo ne svaki dan dolazim k njemu« valja reći: gotovo itd. Iz svega se razbira, da se »malne« ne smije nipošto pisati zajedno.

Još valja paziti, da se prilog »gotovo« stavlja uvijek i s p r e d one riječi i rečeničke sveze, koja se u frazi osobito ističe, kao i prilog »s a m o« i veznik »i«, kad naknadjuje riječ »takodjer«. Zato i nije sasvim dobar Karadžićev slog (u »Pismima«, str. 81.): Ima književnikâ, koji će reći, da u svemu g o t o v o imam pravo, nego bi valjalo reći: da g o t o v o u svemu imam pravo, jer je htio istaći svezu »u svemu«, a ne glagol »imam«. Isto tako nije dobro stilizirana novinska vijest, koja je javila, da je saborskom predsjedniku Neumanu, bolje, te je »i uzeo nešto hrane«, mjesto: te je uzeo i (takodjer) nešto hrane. — Velika je razlika u frazama: »Samo o n mi to može preporučiti«, »on mi to može samo p r e p o r u č i t i« i »on to može samo m e n i preporučiti«, gdje odredjuje ideju jedino položaj priloga »samo«.

54. — Dva udružena komediografa obećavaju nam doskora djelo pod drugim Kotzebuovskim imenom »Gospodjica od telefona«. Jamačno su i sami uvjereni, da im ovaj natpis nije složen prema pravilima gramatičkim, pa im ovo ime hotimice zanosi na varošku koketeriju s njemačkim »Fräulein vom Telephon«. U različnoj službi, koju nam izvršava predlog »od«, ova bi ovdje očevidno imala da pokaže izvor, postojbinu ili zavičaj, kao u narodnim svezama: od Trogira bane, od Kladuše Mujo, od Mletaka dužde, od Prilipa Marko itd., pa u svezi: od naše je gore list, ili u onim osobitim posvojnim genitivima, koji kazuju: gospodar od kuće, ili: Karloviću, od Hrvatske glavo! O »Gospodjicama od telefona« možemo kliknuti s Vergilijem: Quantum mutatae ab illis! A u tom je valjda i skrivena satira komediografska.

55. — Mnogi medju nama griješe zamjenjujući glagol »izostavljati« glagolom »ispuštati«. Jedno i drugo znači njem. auslassen, samo što mi ispuštamo nešto fizički (iz rukû, ispod krila, iz ustâ itd.), a izostavljamo literalno (slova, riječi, cijele slogove i strâne). Tako se ispušta vrč iz ruke, a izostavlja iz školske knjige štivo, koje nije za mladež.

56. — Organizator ovogodišnjega crkvenoga poklonstva (»hodočašća«, »hadžiluka«) u sv. Zemlju javlja: Tko želi putovati, taj se neka prijavi najkasnije do 15. travnja. — Ovdje je zamjenica »taj« zališna, a veznik »neka« na nepravu mjestu. Trebao je napisati: Tko želi, neka se prijavi!

57. — Jedan kazališni recenzenat piše: Ovaj je marljivi glumac sinoćnjom kreacijom d a o jednu od svojih najboljih uloga. — Nehotice se nameće (ne bi valjalo »namiće«) pitanje: kome? Nikome, nego je stvorio, izgradio, uobličio ulogu, koja može biti samome njemu ili pozornici, na kojoj djeluje na ponos. Ono je njemački: Er hat gegeben . . .

58. — »Pozivati se na Preradovića j e smiješno«. — Ovdje je prebačena kopula na nezgodno mjesto. Oblik »je« ne može (već ako u pitanju) nikada stajati na prvom mjestu nesamo u rečenicama, u kojima sama interpunkcija pred njom jasno pokazuje, da se počinje nova misao, nego ni ondje, gdje l o g i k a rečeničkoga sklopa i bez interpunkcije obilježava stanku ili preokret misli. Mogao je napisati: Pozivati se na Pr. j e s t smiješno (ili: smiješno je), premda bi i ovako izašla fraza kabasta i usiljena. Najbolje bi bilo, da je sasvim okrenuo misao: Smiješno je pozivati se na Preradovića.

59. — Valja razlikovati pridjeve »z a d n j i« i »p o s l j e d n j i«. Prvi znači isto, što »stražnji«, der hintere, posterior, kojemu je u prostornom značenju korelativ »prednji«. U narodnoj pripovijesti obaljuju magarca na zemlju, pa mu jedan veže p r e d n j e noge, a drugi s t r a ž n j e (ili: zadnje, koje su odzada). — »P o s l j e d n j i« naprotiv znači der letzte, ultimus, postremus. Upotrebljava se ponajviše u vremenskom značenju prema »prvi«, kao: posljednji snijeg, posljednji pokladni dan, čas (umrli), posljednji put (a ne: zadnji) itd. Dakako da više puta onaj, koji je »posljednji« može biti i »zadnji«, ali

pisac, koji se drži ovoga, što je kazano, znat će uglavnom razlikovati pojmove.

Neki upotrebljavaju i pridjev p o t o n j i u značenju »posljednji«, a potonji znači zapravo der darauffolgende, pa zato Nikola crnogorski nije dobro preveo Chateaubriandovu pjesničku pripovijest »Le dernier des Abencerages«, kad joj je dao ime »Potonjega Abanseraža« mjesto »posljednjega«. »Potonji« je korelativ »predjašnjemu« n. pr.: Današnja i potonja generacija, ili u poslovici: Prva last, potonja muka. Ili: Josip, sin Marije Terezije, potonji car njemački.

60. — Ne kaže se: »To mi je u p a l o u oči«: nego: u d a r i l o. Upada se u jamu, a zapada u blato. — Nije isto: »ž a l i b o ž e« i »n a ž a l o s t«. Prvo znači »schade« n. pr.: žalibože novaca, što ih je utrošio, a drugo »leider« n. pr.: nažalost posudio sam mu svoju kabanicu, koje ne ću nikada više vidjeti. — »P o d u z e t i« je njem. unternehmen; valja reći: pothvatiti (se), pothvat, pothvatnik. — Isto se tako i u glagolu »p o d u č i t i« osjeća njem. unter-richten, pa se valja zadovoljiti dobrom hrvatskom riječju: poučiti, poučavati koga; pouka. — »G o d i š n j e« i »m j e s e č n o« (jährlich i monatlich) takodjer su kao a d v e r b i germanizmi, pa valja govoriti: dobivam toliko i toliko plaće n a g o d i n u, a n a m j e s e c plaćam ovoliko za stan.*) — O svim ovim sitnicama, proti kojima toliko griješe naši najbolji pisci bez izuzetka, izdao je prof. R o ž i ć priručnik pod imenom »Barbarizmi u hrvatskom jeziku«, u

*) Inače su ove riječi — kao a d j e k t i v i — dobre, n. pr. godišnja plaća, mjesečna svjetlost, koja pripada mjesecu.

kojima je pokupio sve, što su o tom drugi pisali, a nešto i on sâm. Osim neznatnoga autorovog zastranjivanja može se ova knjižica preporučiti svakom našem piscu i novinaru, da potraži u njoj, kadgod dodje u sumnju, kako bi imao što izreći.

61. — U jednim se našim novinama u ovaj mah prevodi »Zločin«, pripovijest ruskoga pisca S. T. Semenova. Mjesto »Zločin« imao bi natpis djelu glasiti zapravo »Zločinstvo«. Zločin naime prema našim jezičnim zakonima ne znači ono (das Verbrechen), što se kod nas ovom riječju želi kazati, nego čovjeka, koji zlo čini. Dakle je zločin isto, što i zločínac, a zločínstvo je zlo djelo, kojemu je suprotno dobročinstvo. Prema tome bi se za njem. Wohltätera moglo kazati i dobròčin, dobročínac i dobròčinja kao štetočínac i štetòčinja. Samo ne bi valjalo »dobročinitelj« radi svoga zastarjeloga nastavka.

Nauka o složenim riječima jedan je od najzanimljivijih, ali ujedno i najtežih odlomaka u hrvatskom jeziku. Pa tkogod stvara nove složenice, taj se mora dobro potkožiti pravilima, koja odredjuju korektno slaganje prvoga dijela riječi s drugim. Tako se u našoj književnosti uvriježila riječ »dobrovolja« u značenju »dobre volje«, što se protivi osnovnim načelima naših kompozita, koji su na ovaj način složeni. Kod nas naime nema sličnih složenica, u kojima bi se jedna riječ stavila do druge, pa da svaka od njih zadrži svoje prvobitno značenje, nego obje skupa znače sasvim nešto drugo. Tako sama složenica »dobrovolja« ne bi bila rdjava, samo što joj moramo dati drugo značenje, upravo

kao što »samovolja« ne znači »sama volja« (die Willkühr), jer za ovaj pojam imamo riječ »samovoljstvo«, nego to znači čovjeka, koji je sàmovôljan, svoje glave, kao što narod zove Kraljevića Marka samòvoljom. Tako ni zlovolja ne znači »zlu volju« nego čovjeka, koji je zle volje; »tankoprelja« ne znači »tanku prelju«, nego ženu, koja tanko prede, a »brzoplet« nije »brzi plet« ili »brzo pletenje« nego je to ili: na brzu ruku opleten plot, ili: čovjek (unüberlegender Mensch), koji ne pazi, što radi, nego sve čini naprečac.

U ovim je stvarima mnogo zaslužan karlovački filolog Živanović, za kojega se može reći, da se iskrvavio tražeći cijeloga svog života zakone, po kojima se stvaraju narodne složenice. On je o tim zakonima izdao cijele knjige, a »Brankovo Kolo« gotovo je poplavio studijama o narodnim kompozitima. God. 1905. izazvao je čitavu polemiku o riječi »dragòkup«, o kojoj se pisalo cijelu godinu dánâ, i na svršetku je došao sâm do uvjerenja, da riječ nije postala onako, kako je on u prvi kraj mislio, nego da je to kao pridjev posesivni kompozit, koji znači onoga, što je »drâgoga kûpa«, drag, skup, iz kojega se opet razvila kao determinativna složenica, imenica, koja znači ljudsko ime: Drâgokûp.

Ovo smo spomenuli samo poradi toga, da prikažemo, kako je stvar, o kojoj govorimo, teška i zakučena, pa se i najbolji specijalisti mogu na čas prevariti.

62. — Isti je Živanović sveo na pravu mjeru neke nastranosti nekih naših specijalista. Kako je poznato, Maretić je prije četvrt vijeka nazvao svoje

jezično »Iverje« filologičkim mjesto filološkim ili filologijskim. Prema našim glasovnim zakonima mogu se opravdati samo posljednji oblici; od filolog+ski = filološki, a od filologij(a)+ski = filologijski. U živom hrvatskom narodnom jeziku nema ni jedne riječi, koja bi postala na -ički po analogiji narodnih pridjevâ s tim završetkom. Pita se onda: kako je Karadžić došao do oblikâ: etimologički, geografički, mitologički itd. Uzeo ih je naprosto — iz ruskoga jezika. No mi nemamo danas nikakva prava posudjivati iz stranih jezika gramatičke oblike, doklegod imamo naših rodjenih. Budući dakle da imamo tolike riječi (većinom od turskih supstantiva na -ija, kao: komšijski, rakijski, avlijski itd.), s nastavkom -ski, moramo i od grčkih na -ija stvarati oblike jedino: etimologijski (ili: etimološki), geografijski (ili: geografski), mitologijski (ili: mitološki) itd., a na -ički samo one riječi, koje se pravilno izvode od supstantivâ na -ika, kao gramatika, gramatički.

63. — Neki naši stručnjaci žele, da se u književnosti okanimo supstantivâ: gramatičar, kritičar itd., pa da pišemo i govorimo: gramatik, kritik, botanik, historik, matematik, politik itd. Oni drže, da su ove riječi obratili na -čar naši noviji literati prema njemačkom: Botaniker, Kritiker itd. Nijemcima je bilo, vele, potrebno za ljude uzmati nastavke -iker, jer im -ik služi za dotičnu struku (Botanik, Kritik), a da nama nije potrebno širiti nastavak -ik u -ičar.

Ono, istina, da se prije 19. vijeka u hrvatskih pisaca ne javljaju oblici ovih riječi na -ičar, pa bi

moglo biti i nešto istine u tom, da su njemački oblici u neku ruku djelovali na hrvatske. U predavanju dr. Varićaka o Rugjeru Boškoviću, štampanom u »Nar. Novinama« od 17. lipnja, nalazimo Boškovićev citat (iz god. 1757.): »Koliko je ludijeh čeljadi medju onijem istijem, koji se cijenu (dubrovački oblik mj. cijene) prvi p o l i t i c i«. Akad. rječnik citira za riječ »gramatik«, kad znači čovjeka stručnjaka, koji se bavi gramatikom, primjere počevši od XVI. vijeka. Tako Ančić ima rečenicu: Dobar je m a t e m a t i k i r e t o r i k, a Matović: Bolje je da pokaraju nâs g r a m a t i c i nego da ne razumiju puci.

Riječi su to, koje su uzete ili iz grčkog i srednovječnog latinskog jezika ili iz talijanskog, pa dakle nisu svojim završecima v i š e »hrvatske« od istih riječi na -čar. Kod nas se naime nastavak -ik redovno dodaje s u p s t a n t i v i m a, što znače drveta (grabrik, šljivik, cerik, borik, kestenik), dakle kao šumu od tih drveta. Vrlo rijetko se grade od drugih imeničkih osnova. Inače stvaramo riječi na -ik obično od p r i d j e v â, kao u: mučenik, ranjenik, krštenik, slanik, plavetnik. A za čovjeka, koji se n e č i m b a v i, stvaramo mi oduvijek nazive s pomoću nastavka -jar (ili -ar), gdje »j« obraća suglasnike »k« i »c« ispred sebe u »č«, n. pr. opančar, nadničar, lončar, vodeničar, ptičar itd. Pa se prema tome sasvim dobro razumije, da smo i ljude, k o j i s e b a v e gramatikom, kritikom, matematikom, nazvali: g r a m a t i č a r i m a, k r i t i č a r i m a, m a t e m a t i č a r i m a. Kod nas se naime ne bi dosta jasno izreklo riječima na -ik ono, što se upravo želi izreći, pa su noviji književnici stvorili nove oblike, koji se nipošto ne kose s gramatičkim našim zako-

nima. Imao u tim poslovima njemački jezik ikakova udjela ili ne imao, riječi su dobre, pa ih nitko više iz jezika ne će odagnati.

Mislimo dakle, da ne ćemo pogriješiti — mada stari prsci tako ne pišu — ako govorimo i pišemo: gramatičar, kritičar, botaničar, historičar itd. Oblici: gramatici, kritici, botanici naime ne bi bili samo nom. i vok. plurala od »gramatik« itd., nego i dat. i loc. singulara od »gramatika«. A i tome se jezik želi ukloniti, pa držimo, da bi se i u ovoj prigodi mogla citirati Matovićeva sentencija: »Bolje je, da pokaraju nas gramatici, nego da ne razumiju puci«. Povrh toga bi i adjektivi od imenicâ »kritik«, »botanik« itd. glasili dosta neobično: kritikov, botanikov, matematikov, politikov.

Riječ k a t o l i k od lat. catolicus ili tal. catolico nije ni novi jezik nikada obraćao u »katoličara«, jer se riječju »katolik« ne izražava pojam, koji se krije u našim riječima sa završetkom na -čar, pa je narod nije ni trebao kroatizirati.

Da jezik ovim završetkom u novije doba apsolutno ž e l i izražavati »bavljenje oko nečega«, najbolje se razbira supstantivom d i o n i k — d i o n i č a r. Prvi je oblik vrlo star (djelnik, dilnik, dionik), pa se nalazi u svim našim starim rječnicima u značenju particeps, der Teilnehmer, a kad se je pojavio novi privredni pojav »dionicâ«, stvorena je i riječ d i o n i č a r, kojom se označuje čovjek, što se bavi dionicama.

64. — Ne bismo smjeli toliko zazirati ni od riječi: A m e r i k a n a c, A f r i k a n a c, a m e r i k a n s k i, a f r i k a n s k i itd. Doduše Rožić ima

pravo, da su prema glasovnim zakonima pravilni jedini nazivi: Američanin, Afričanin, američki, afrički itd., jer se izvode od Amerik(a) +janin = Američanin, Amerik(a) +ski = američki. Ali se ti oblici — nigdje ne govore.

Ima naime u jeziku još jedan veliki zakon, koji se zove analogija. U svim jezicima svijeta ovaj je zakon uzurpirao sebi vlast nad legitimnim glasovnim pravima, pa se na nj svodi i sve odstupanje, koje se protivi historiji i utvrdjenim pravilnostima. Da nema analogije, ne bi bilo napretka i razvitka, nego bi sve ostalo onako, kako je bilo od iskona. Tko od nas n. pr. osjeća danas, da od imenice »žena« nije prema historiji i starini pravilan genitiv »žene«, nego da bi trebao glasiti »ženi« (od ženi), kako je faktično sačuvano u jezicima svih sjevernih Slavena, a da bi dativ morao glasiti »žene« (došao sam k žene, a ne: k ženi). No u ovim su poslovima kod nas nadvladali oblici s mekim svršetkom, kakav se krije u imenici »duša«. Ove su riječi naime imale od starine gen. duše (s nazalnim »e«), a dativ »duši«, pa se za njima povele i sve riječi s tvrdim svršetkom. A tko bi se danas usudio reći, da gen. »žene« i dat. »ženi« nije pravilan?

Analogija ruši i obara sve, što joj se ispriječi na putu ujednoličivanja i priljubljivanja, ali ujedno i ukida sve nepravilnosti i izuzetke. Tko priznaje s jedne strane glasovne zakone, a s druge analogiju, za toga nema u jeziku nepravilnosti. Analogija je postala zakonom, koji sebi krči put na sve strane. »Jezikoznanci« bi se imali brinuti samo o tom, da analogiji i provincijalizmima u književnom jeziku ne puštaju slobodan mah, doklegod ima pra-

vilnih i autohtonih oblika u čistom narodnom govoru, koji je odabran za književnost. Zato je Maretić i pogriješio, što je provincijalnim pasivnim participijima (prȍdât, dât) htio prokrčiti put u književnost, dok još žive bujnim životom oblici: prodan, dan itd. Prema istom načelu griješe i oni gramatičari, koji silom gurkaju u književni jezik oblike »i m a d e m, z n a d e m«, sazdanima po analogiji, doklegod ima u jeziku najžilavijih historijskih riječi: imam, znam.

Prof. Rožić sa svojim »Američanima« ima potpuno pravo, samo što je malko— z a k a s n i o. Narod naš u svim krajevima, gdjegod mu se, po nesreći, sinovi odvajaju od očinske grude i polaze trbuhom za kruhom, u Ameriku, nazivlje te ljude A m e r i k a n c i m a, pa ga danas više nitko ne može uputiti u »pravilnu tvorbu« te riječi. On ih je tako nazivao prije nego što je naučio englesku riječ »american«, gdje bi ga mogla zavesti samo ortografija, a nipošto izgovor, jer se završetak riječi u originalu ne čita »kan« nego »ken«. Tko bi danas Zagrepčane nagovorio, da se zovu »Zagrebljanima«, a mjesto »zagrebački« da pišu i govore »zagrepski«? Narod je imao u pameti oblik »Zagrebac«, kad je stvarao »Zagrepčane«, mjesto »Zagreb«. (Br. K. 1906., str. 1274.). Ili da tko pokuša Srbijance nazivati »Srbijcima«, kao što je Rožić zaista predložio.

»Amerikanac« nije postao prema »Amerikaner«, kao ni »gramatičar« prema »Grammatiker«, nego prema Talijanac, Muhamedanac, Srbijanac, Peštanac itd. Zar »Austrijanac« dolazi od »Austrianer«? Toga oblika uopće nema u njemačkom jeziku, nego »Oesterreicher«. A onda, pojedine se riječi izvode s nekoliko različnih nastavaka, kao: Bosanac,

Bošnjak, Bošnjanin, Bosanlija. Pitanje je: koji će od ovih oblika s vremenom prevladati? U riječi Amerikanac i amerikanski već se narod odlučio samo za jedan oblik.

Tko dakle baš hoće da primi oblik »Američanin, američki« itd., prosto mu bilo, ali mi radije vjerujemo onoj narodnoj: Što je pošlo niz vodu, ne vraća se uz vodu. I nema toga čovjeka, koji će bujicu narodnoga govora povratiti »nase« (natrag). U književnom jeziku dade se još štošta popravljati i preporučivati, ali kad narod uhvati u svoje koštave ruke »Amerikance«, onda ih više ne pušta, pa će ostati jalov trud svakoga dobričine, koji misli, da je pero jače od krvi i osjećaja. Grau, theurer Freund, ist alle Theorie, und grün des Lebens goldner Baum (»Faust«).

65. — Javljajući o sarajevskom sporazumu piše jedan naš list: »Subotu je javio brzojav, da je izmedju katolikâ i Muslimanâ postignut sporazum.« — Akuzativ »subotu« bez predloga u tobožnjem označivanju vremena, ne može ovdje biti štamparska pogreška, nego je svijesno imitiranje njemačkoga temporalnoga akuzativa »Samstag«. Priznajemo, da na sličnu sintaktičku pogrešku još nismo naišli u našem navinarskom jeziku, pa valja da je u zametku ugušimo. Mogla bi — crescere eundo. Kod nas ovaj akuzativ može označivati vrijeme s predlogom »u« n. pr.: Umri, draga, dockan u subotu, ja ću junak rano u nedjelju; tko u ljeto (ili: ljeti) ne radi, u zimu (ili: zîmi) gladuje. Golim akuzativom kod nas se nikada ne kazuje vrijeme, nego samo instrumentalom, ali mu je značenje sasvim drugačije n. pr.:

Nedjeljom (to je ekvivalentno onom njemačkom: Sonntags) i svecem izlazio bi s djecom na šetnju; sve me kori jutrom i večerom; ona će se zorom okupati.

Da temporalni oblik »subotu« ne može biti prosta štamparska pogreška, dokazuju nam i druge gramatičke, sintaktičke i stilističke pogreške istoga članka. Pisac piše: »s u g l a s n o toj vijesti javljaju još . . .« što će biti i opet njemačko: der Nachricht entsprechend, onda: »nešto s l i č n a«, nešto s u m n j i v o g a«, gdje već vrlo rijetko koji od naših pisaca ne zna, da se iza »nešto« n e s m i j e upotrebljavati genitiv kao u latinskom: aliquid novi, ili u češkom: něco nového, nego: nešto novo, nešto slično, nešto sumnjivo. Ne kaže se: Šta je novoga, nego: Šta je novo? Uostalom već fraza, da će »bosanska vlada spraviti proračun pod krov« (unter's Dach bringen) dokazuje, da pisac ne misli hrvatskom glavom. Onda bi mogao mirne duše govoriti i da tko »krevet čuva«, pa i da »djavo u nuždi ždere muhe« mjesto: čovjek boluje ili ne izlazi iz kreveta; sila kola lomi, a nužda zakon mijenja.

66. — Govoreći o arbanaskom ustanku, piše drugi kolega: »Oblasti ne mogu ništa o p r a v i t i, te će odlazak šeste divizije u s l i j e d i t i (erfolgen) ovih dana. Medjutim redifski bataljun ne će moći tako brzo stići u Skadar, jer n a k o n Prizrena željeznica s v r š a v a«. — Oblasti opravljaju ili popravljaju mostove, drumove, skele i svoja zdanja (zurecht richten, corrigere), a u značenju, što ga ovom glagolu daje naš pisac, uzima se riječ samo u provincijalnom govoru. — Predlog n a k o n ne upotreb-

ljava se nikada u lokalnom značenju: »nakon Prizrena«, nego samo u temporalnom, kao u primjerima: nakon boja kopljem u trnje; nakon sebe spomen ostaviti; nakon dugoga prepiranja itd. S predlogom »nakon« pokazuje riječ (upravo kao i s »poslije«) u drugom padežu, da što biva onda, kad prodje vrijeme, koje ona sama znači, upravo kao što s predlogom »prije« riječ u drugom padežu pokazuje, da što biva ranije od onoga, što ona sama znači. Isporedi francesko: avant—devant, après—derrière. Mjesto »nakon« trebao je upotrebiti predlog iza (Prizrena). — Napokon nije dobro rekao ni da iza Prizrena »željeznica svršava«, nego bi trebao upotrebiti refleksivni glagol: svršava se, jer prelazni glagol svršiti (vollenden, verrichten) dolazi samo s akuzativom objekta: svršiti nauku, posao, razgovor, kao i glagol početi (nauku, posao, razgovor), koji se mora uvijek upotrebljavati s refloksivnim »se« u rečenicama: proljeće se počinje u ožujku, škola se počinje u rujnu itd.

67. — »Plakati se«. — I ovo je toliko »obljubljena« sveza u zagrebačkih pisaca. Glagola »plakati« s refleksivnim »se« nema. Bit će po svoj prilici kajkavski ostatak. Štokavska narodna poslovica glasi: Tko za svijetom plače, bez očiju ostaje. Impersonalno može se reći samo: plače mi se, kao: pjeva mi se, jede mi se. — Inače ima nekoliko perfektivnih složenicâ sa »se« od istoga glagola: isplakati se, naplakati se, rasplakati se, uplakati se, ali imperfektivni osnovni glagol ne javlja se nigdje sa »se«.

68. — U jednog — inače dobrog — našeg feljtonističara nalazimo nekoliko sitnih ali značajnih po-

grešaka, koje valja za vremena odbiti, da ne zaraze širom. — »Tijelo joj je drhtalo, a lice n e k u d pomodrilo«. Nije »n e k u d«, nego n e k a k o. »Nekud« znači irgendwohin, a pisac je trebao: irgendwie. Poslovica narodna kaže: Grâd (tuča) je kô i vojska; nekud udari, a nekud i ne udari. A djevojčino lice u pripovijesti našega suradnika n e k a k o je pomodrilo, kao što se i ova pogreška n e k a k o uvukla u naš književni jezik.

»Dragi joj je o k l i j e v a o s odgovorom«. Podcrtani glagol doduše nije pogrešan, ali ga odviše upotrebljavamo, gdje bismo mogli govoriti i: s k a n j i v a o se da odgovori. Dobar književnik mora gledati, da rječnik svoga govora što više obogati i proširi, a nipošto da sužava svoje izražavanje na odredjeni broj riječi. Tako se i ruski glagol »p r i m i j e t i t i« javlja prečesto, gdje nam nikako nije potreban, zatomljujući lijepe hrvatske riječi: prihvatiti (riječ), napomenuti, dodati, uzeti, početi, nastaviti itd. Nismo načelno proti posudjivanju riječi iz stranih slavenskih, pa i romanskih jezika, ali nikako ne možemo biti zauzeti za prekomjerno posudjivanje, doklegod imamo svojih autohtonih i posvećenih izraza.

Veliki berlinski slavista, Poljak Aleksander B r ü c k n e r, u svom djelu »Z dzijów jezika polskiego« (str. 16.) opravdava mnoge pozajmice poljskoga jezika, tvrdeći da se u nekima očituje upravo starodavna kultura njegova naroda. Nijemac ne može izreći ni najprimitivnijih pojmova (kao Körper — corpus, schreiben — scribere, Brief — breve itd.) bez latinskih pozajmica. Brückner ne dopušta ni da se poljski »dach« (čista njem. riječ) zamijeni »pokrywkama«, jer je već stoljećima posvećena u polj-

skom narodnom govoru. Mi se dakako za ovim načelom ne možemo povoditi, jer bi nam onda jezik bio pun talijanizama i germanizama, ali dopuštamo, da se upotrebljavaju i strani i dijalektički domaći izrazi, za koje n e n a l a z i m o d o b r i h š t o k a v s k i h z a m j e n a. U ovom načelu mislimo, da će se svi naši pisci i stručnjaci složiti.

69. — U to ime valja da i stráne glagole na -i r a t i ostavimo, kako su nam došli. Dakle: telefonirati, citirati, šahirati se, kopirati, masirati, rekomandirati, deklamirati itd. To možemo s tim prije učiniti, što i sami imamo toliko glagola s istim završetkom, kao: birati, ispirati, zàdirati itd. Grčkih završetaka -i s a t i valja da se klonimo, jer se ne dadu primijeniti svim internacionalnim pozajmicama, kao ni naš -ov a t i. Kako bi n. pr. krasno zvučali glagoli: citisati i citovati, kopisati i kopovati, kasisati i kasovati, masisati i masovati, negisati i negovati, maskisati i maskovati.*) Mnogo veći, kulturniji i jači narodi od nas uzeli su — ne gubeći ništa od svoje veličine — oblike sa »r«: citirati, kopirati, maskirati, pa možemo i mi. Ovo je mišljenje medjutim kod nas već u nauci i prodrlo, pa smo ovaj odlomak umetnuli u naše »Zapise« samo da im prokrčimo put u šire krugove.

---

*) Kad je novosadska glumica Milka Markovićka ove sezone igrala na zagrebačkoj pozornici, zapamtili su neki naši kazališni krugovi najbolje riječ „koketovati“ (koketirati, gledati se), koju je ona u svim varijacijama upotrebljavala: kòketuje, kòketujêmo, kòketovala itd. Jedna je gospodja, a možda i više njih, mislila, da su to novosadske kovanice od osnove — kokot.

70. — Jedan naš žurnal već se po drugi put zadijeva o natpis ovih naših članaka. Prvi put mu se nisu svidjeli »Zapisi«, pa smo ga morali poučiti u šestoj točki, a drugi put o adjektiv »filološki«, na što smo mu napisali teorijski odgovor u točki 62. još prije nego što smo slutili, da ne će znati razlikovati adjektive »filološki« i »filologijski«. Naši su članci uzeli natpis »Filoloških zapisa«, jer ih zapisuje jedan filolog, koji sebi ne uobražava, da će u svim pitanjima, kojih se dotiče, pogoditi upravo ono, što je najbolje i što bi baš moralo postati svojinom cijele hrvatske filologije. Ako ih vrijeme i kritika posveti, postat će sami sobom filologijski.

Nego čini nam se, da piscu neimenovana žurnala nije toliko ni stalo do filologije, koliko do — reklame lakrdiji, kojoj je »suautor«. Mi smo shvatili, a u tom nas je utvrdilo i tumačenje kazališnoga lista, da su autori samim natpisom svoje lakrdije »Hrvati na Karpatima ili Gospodjica od telefona« htjeli istaći satiričnost, kojom su zadahnuli svoje djelo. A u toj prigodi ne bismo imali ništa zamjeriti ni egzotičnosti dvostrukoga natpisa ni nepravilnosti drugoga imena, što više, mi smo to nastojali i opravdati umjetničkom tendencijom udruženih komediografa, pa i satirom na same sebe. Medjutim sada vidimo, da oni nisu znali, kako bi »Gospodjicu od telefona« nazvali dobrom hrvatskom riječju, pa nas evo tjeraju, da ih »što prije« poučimo. Očito im je uoči premijere stalo do filološkog savjeta, pa makar i pregorjeli umjetničku tendenciju pozorišnoga noviteta. Habeant sibi!

Od osnovne strane riječi »telefon« dadu se izvesti pravilni oblici: telefonka, telefoniska, tele-

fonistica, telefoniskinja i telefonilja. Prva bi se riječ mogla opravdati onim neposrednim nastavkom -ka, koji pokazuje odakle je koje žensko, kao: Zadarka, Bosanka, Varadinka, koje u sebi doduše kriju mjesno ime, ali u našoj prigodi »telefon« znači ured ili zgrada, dakle ipak neko mjesto, po kojemu bismo za nevolju mogli nazvati djevojke, koje su u tom uredu zaposlene. Prema pomenutim imenicama načinjene su i naše dunavke (vodenice na Dunavu) i dravke (ladje, koje plove po Dravi); dakle od imenicâ, koje ne znače samo ime grada i zemlje. Uostalom, ova se riječ ne preporučuje, jer možemo načiniti i bolju.

»Telefoniska«, »telefonistica« i »telefoniskinja« bile bi načinjene od muškoga oblika »telefonist«, od kojega u prvoj i posljednjoj riječi ispada »t« u grupi »stk«. »Telefoniska« bi bilo dakle načinjeno kao: baščovanka, pastirka, tamničarka, unijatka, kalvinka, a »telefoniskinja« kao: prisojkinja, služkinja, jezerkinja, ropkinja, primorkinja. — »Telefonistica« opet bila bi sazdana prema muškom rodu »telefonist« kao: kraljica (prema »kralj«) banica, golubica, Hrvatica, lavica itd. Neprilika je jedina u tom, što mi nemamo mnogo osnovnih riječi na »ist« (kao kòrîst, der Nutzen, kojoj se ne zna za korijen), te bi u sve tri spomenute kovanice bio nastavak -ist stranoga porijetla. Medjutim imamo već uvriježenu pozajmicu »kòrist« i »koristica« od Chorist i Choristin.

»Telefonilja« bila bi načinjena opet kao: dojilja, vezilja, perilja bez stranoga nastavka.

Eto gospodi komediografima izbora, pa neka se pokušaju odlučiti, ako se u njima kriju veći — filolozi nego umjetnici.

No ako im je baš stalo do kopiranja njemačke sveze od t r i riječi (F r ä u l e i n vom Telephon), onda će biti bolje, da mjesto »Gospodjica o d telefona« prema utvrdjenoj narodnoj svezi »gospodjica s pošte« sazdaju »Gospodjica s telefona« . . .

71. — Izmedju hrvatskog i srpskog književnoga govora bije se neki podmukli i nečujni boj smrtonosnim i ubojnim riječima: t o č k a — t a č k a, t o č a n — t a č a n. Kad je u svim pravcima štokavski govor nadvladao čakavsko i kajkavsko narječje, planuo je najmoderniji boj izmedju — tokavaca i takavaca. Onaj, koji piše »tačka« i »tačan«, pričinja se zagrebačkom kulturnom središtu gotovo orientalcem, pa se nitko od nas ne bi čudio, da naidje za koji dan u nekih pisaca i na riječi: sveštenik, opšti, vaskresenje, predeo i nesam.

U Srbiji je pridjev »tačan« zarazio kao kakva društvena bolest, pa se prečesta upotreba ove riječi ne može drugačije objasniti, nego afektiranjem srednjih društvenih slojeva, koji su se u toj stvari stali povoditi za književničkim jezikom samo poradi toga, jer im je riječ — neobična i neprirodna. I zato se sile, da je upotrebljavaju, gdjegod treba i ne treba. Naš mladi pripovjedač Franjo Horvat-Kiš fotografirao je ovu afektaciju u svojim putničkim crticama do Carigrada (Nar. Novine, u broju od 23. svibnja god. 1911.) osobito jasnim bojama. U željeznici našao se on sa srpskim učiteljima i učiteljicama iz šabačkog okruga. U njihovu govoru nije pisac razabrao nikakove osobite razlike od hrvatskoga govora, tek što — veli — oni vole riječ »tačno« mjesto: da, tako i sl.

*

— Mi smo, Hrvati i Srbi, sasvim jedan narod — reče on.

— Tačno — odgovoriše oni.

— Ima nas do 10 milijuna duša.

— Tačno.

— Ali starinom smo budale.

— Sasvim tačno.

Naučno su se pokušavali opravdati oblici »tačka« i »tačan« prema staroj osnovi t'k(nuti), iz koje bi prema našim glasovnim zakonima dakako mogli postati pravilni oblici jedino: tačka i tačan. Ali — nisu postali, bar u onom značenju, koje danas želimo dati »tâčki« (punctum). Ova riječ u narodu znači samo: pritka, trklja (die Stütze) i motka, koja se utiče u zemlju, da se po njoj penje grah i loza. Drugo su »táčke« (kolica s jednim točkom, što se ozada potiskuju), koja se riječ izvodi iz iste osnove, kao i: teći, po-tok, točak, istakati.

Kad bismo mogli toliko obrazovati priprosti narod, da uzmogne razbirati i raspoznavati primljenu gramatičku interpunkciju, pita se, da li bi on zaista u pojmu lat. »punctum« osjetio dušu onoga shvaćanja, koje se krije u glagolu pungo (punxi, punctum), i koji znači: dodirnuti nešto, ubosti, i da li bi u njegovim očima »punctum« bio baš — ubod pera u papir? U vosak latinskih tablica dakako da se »stil« morao ubadati, ali mi pero i pisaljku ni u što ne ubadamo, nego samo pritku, i to u zemlju, pa nam je zato u ovom značenju riječ »tačka« dobra i razumljiva. Poradi toga nam se eto i čini, da oni filolozi, koji se utječu prastarim osnovama, da s njihovom pomoću renoviraju po-

sudjene nove riječi za nove pojmove, ne čine pravo.

Mi smo naime riječi »točka« i »točan« pozajmili od Rusâ tek u novije doba, pa će biti najpametnije, da ih i nadalje upotrebljavamo u izvornom obliku, dok ne nadjemo bolje i samorodnije. To će nam biti s tim lakše, što u jeziku imamo riječî istoga zveka kao: kvočka. Onaj, koji opravdava riječ »tačka«, čini nam se kao graditelj, koji je sazdao palaču od samotvora hercegovačkog mramora, a onda se sjetio, da se negdje u Macedoniji može naći kamen iste tvrdoće, ali — druge boje. Taj su kamen medjutim zaboravili ondje Rusi, kad su polazili na Carigrad. I graditelj ne budi lijen, nego izbije iz gotove zgrade jedan ugaoni bijeli kamen, nadoknadjujući ga crvenim macedonskim. Pa sada misli, da je spasio rodu glas. Kad bismo sve — u ovoj prigodi — rusko kamenje, htjeli ovom metodom zamjenjivati u našem narodnom zdanju tobožnjim balkanskim umecima, izašla bi nam kuća nemilo išarana. Prema istoj metodi morali bismo onda mnoge druge pozajmljene riječi na isti način kroatizirati. A kuda bi nas to odvelo? To bi bilo isto, kao kad bismo talijansku ili latinsku riječ »sigurno« (sine cura, sicuro) pisali »sjegurno«.

Pišimo dakle i govorimo: točka i točan, kad nam se već sva duša odupire »tačnosti« i »tačkama«. Karakternije će biti upotrebljavati stranu riječ, kojoj ne osjećamo i ne moramo osjećati postanja, nego oličenu tobože domaću, koje pogotovu ne razumijemo i kojoj je narod već dao sasvim drugo značenje.

72. — Jedan naš list prenosi mišljenje talijanskoga estetičara Civininija, koji uporedjuje kipara Meštrovića s genijalnim Rodinom, pa dodaje, da »ova pohvala može p o n o s i t i svakoga Hrvata«. — Ovo je i opet čedo najnovijega stvaralačkoga novinarskog duha. »Ponositi« u prelaznoj upotrebi, s akuzativom, a u značenju reflektivnoga glagola sa »se«! Mi s e možemo ponositi, pohvaliti s e, podičiti s e tom kritikom, ali n â s ne može talijanska pohvala »ponositi«. Ovaj se glagol vrlo rijetko kada upotrebljava u intransitivnom značenju, n. pr.: ponosio (nešto malo) haljinu, ali nikada u značenju: stolz sein auf etwas.

73. — »S i g u r a n b i t i č e g a«. Ova je konstrukcija posljednjih dana dvaput pozlijedila zastarjele rane. Prvi put u jednom mostarskom dopisu, gdje nam se javljalo, da su prvaci bosanske saborske većine »suviše sigurni svoje nepogrešivosti«, a drugi put, kad smo čuli, da su istarski Hrvati »sigurni svoje pobjede«. — Kad smo već primili latinsku riječ, ne valja da primimo i njenu rečeničku konstukciju, koja se slučajno podudara s njemačkom: dessen kannst du sicher sein, nego da je popratimo predlogom, koji će bar donekle ublažiti strâni prizvuk, n. pr. sigurni su z a svoju pobjedu.

Kad se već ne možemo bez osobitog napora u svakoj prigodi oprostiti stranog pridjeva »siguran«, a ono možemo bar priloga »sigurno«, jer mu nalazimo lijepih zamjena: jamačno, pouzdano, bez sumnje, zacijelo. Daničić se u Svetom pismu vrlo spretno uklonio i adjektivu, pa »hostes qui erant

securi« (Feinde, die sich sicher wähnten) prevodi: Vojska stajaše bezbrižna; vidješe narod gdje živi mirno i bez straha (populum securum et quietum); vjerujte Gospodu i bit ćete jaki (securi eritis); tko mrzi na jamstvo, bez brige je (securus erit); ako to čuje sudija, mi ćemo njega umiriti, i načiniti da vama ništa ne bude (securos vos faciemus; euch sicher stellen), itd. Br.-Iv. rj. II., str. 395.

Svim se jezičnim barbarizmima dade doskočiti, samo valja da se zamislimo, oprostimo stranih utjecaja i potražimo, kako bi to narod u svojoj čistoći i nepokvarenosti izrekao. Ne trebamo se bojati, da ćemo time uprostiti i pogovedariti književni jezik, jer je naš narod osobito bistar, kao rijetko koji, pa će i najzakučenije stršne ideje brzo shvatiti i dati im dostojan izraz, kojega se ne ćemo morat stidjeti. Narod sve zna i sve razumije, samo — mi tapkamo za njim. I baš u tom stoji najjača snaga našega narodnoga govora, da je još uvijek jači i snažniji od nas sviju, koji sebi uobražavamo, da smo nad njim. Dok mi literati, umjetnici, naučenjaci, ekonomi i političari upijemo u sebe sve, što Evropa traži od svojih umnih vodilaca, i dok se — ovako usavršeni — povratimo opanku, iz kojega smo se izvili, bit ćemo najsnažniji od sviju naroda naše veličine. In hoc signo vincemus.

74. — »Dužnost je naša da pokvarenu djecu otmemo iz okolice, u kojoj se nalaze«. Valjalo je reći: iz okoline. Začudo je, da ni Vuk nema u svom rječniku »okolice«, a ni Daničić u »Osnovama«. Okolica je zapravo Gegend, Umgegend, les

environs, a okolina ono, što Taine nazivlje »milieu«, i što su Biogradjani doslovno i nezgodno preveli riječju »s r e d i n a«. Okolina može biti ujedno i okolica, ali okolica ne može biti uvijek i okolina. Sredina opet znači die Mitte, medium, srijeda (dohvatio ga mačem po srijedi, po sredini). Za kruh se kaže, da se podlupio, kad mu se u pečenju gornja kora odvoji od sredine, a i nar. poslovica veli: kriška slanine i komad sredine (dobro je). Ako pak hoćemo da jednog književnika dobro razumijemo, valja da proučimo o k o l i n u, iz koje je potekao.

Isti vrijedni pisac, koji predlaže, da se djeca otmu (ne: da se »otme djecu«) iz pokvarene okoline, veli, da je u nekom popravilištu našao o k o l o 600 djece. Trebao je reći o k o, jer se »okolo« danas već vrlo rijetko upotrebljava u značenju: od prilike (circa, um). Dakle: oko polovice XV. vijeka; došao oko zaranaka; kad je doba oko ručka bilo; Grče oko 22 godine. — »Okolo« se danas utvrdilo gotovo samo u a d v e r b i j a l n o j službi (umher, circumcirca) kao i naokolo, unaokolo, izokola n. pr.: obidji okolo; igra kolo naokolo; što će reći izokola ljudi?

75. — Jedan je prijatelj napisao, da »apaši vuku svoju okolinu za n o s o v e«. — Pogreška je u tome, što se utvrdjene narodne uzrječice i poslovice ne smiju svojevoljno izvraćati i od singularnih njihovih oblika stvarati pluralni. Voditi ili vući koga z a n o s ne smijemo obraćati u plural, makar se vukli za nos milijuni naroda. Tu se je fraza okamenila već do čistog adverbijalnog značenja, pa bi se sveza »za nos« gotovo smjela pisati i u jednoj riječi, kao:

uvijek, udilj, unatoč, nauznak, naoči. Kako bi krasno glasile fraze: Pobjegoše na vratove na nosove (mj. na vrat na nos); ne vide dalje od nosova; izgovaraju riječi kroz nosove; natr'o im hrena pod nosove. Ili: nasmijaše im se — u brkove; vuku se — klipkova itd. Za narodne fraze vrijedi medju svim narodima ona: Kako palo, tako i òstalo.

76. — Jedan jučerašnji list govori o novim oprekama u vojnom kaznenom postupniku, pa veli, da se vladar »do s k r a j n e potrebe« ne misli odlučiti ni na austrijsku, ni na ugarsku stranu. — Adjektiv skrâjan, skrajna, skrajno ne upotrebljava se gotovo više nikada u neodredjenom obliku, nego u odredjenom i b e z »s«. Dakle: do k r a j n j e potrebe. U Pavlinovića se doduše nalazi još »krajno siromaštvo«, ali mu je superlativ dakako: najkrajnji. Riječ je ova praslavenska, pa je ima stari slav. jezik, ruski i češki kao i hrvatski u značenju extremus, äusserst, što je na kraju. U jednoj je narodnoj pripovijesti govor o zidinama nekakve zgrade, za koje misle, da su k r a j n j i ostatak Gavanovih dvora, a u pjesmi imaju stihovi, koji kažu: Kad to čuše lijepe djevojke, obje k r a j n j e srednju pogledaše. Tako valja pisati i: krajnji nemar, krajnja oskudica itd. Daničić u »Oblicima« (str. 17. od god. 1863.) veli, da u osnovama na -en (plemen) otpada k r a j n j e »n«.

U naših se gramatičara naime uobičajilo, da sva slova uzimaju kao da su srednjega roda: krajnje »n« mjesto: krajnji »n«. I to će biti prema njemačkom (ili grčkom: »o mega«, »o mikron«) običaju, pa smo zato mi u ovim svojim »Zapisima« svagdje u tim stvarima proveli m u š k i rod prema načelu, što

smo ga istakli u točki 5. (»Zeit« je d o n i o, a ne: donijela). Ne shvaćamo, zašto bi n. pr. n a š »č« bio — n a š e »č«. Jezični bi nam osjećaj još nekako dopustio za »o« i »e«, da ih svrstamo u legiju riječî srednjega roda, jer su nam i sve imenice (osim krsnih imena), koje se svršuju s tim samoglasnicima, zaista srednjega roda. To je — čini se — osjećao i Vuk u predgovoru svoga rječnika od god. 1818., ali nije svoj osjećaj jasno izrekao. U tom poslu ne bi nam dokazao ništa ni onaj, koji bi se skrivao čak za »indeklinabilnost« slovâ. Naš »n« i »t« na kraju osnovâ ne mogu biti »krajnja«, nego k r a j n j i. Tko to ne o s j e ć a, tome ni deset braniča hrvatskoga jezika ne otvoriše oči.

77. — Jedan uvodničar završava svoj članak samosvijesnom talijanskom sentencijom »T k o p o ž i v i, d o ž i v i«, misleći da je klasičkim načinom — pa i srokom! — rekao isto, što Talijani izriču svojom »Chi vivrà, vedrà«. Prva je polovica fraze dobro prevedena prema duhu hrvatskoga jezika, jer se u p o d r e d j e n o j rečenici sa »tko«, »ako«, »dok« uz prezenat perfektivnoga glagola izriče futur, što takodjer mnogi ne znaju, pa vrlo često pišu: »tko će poživjeti, vidjet će«, »ako ću moći, doći ću« itd. Ali druga polovica (»doživi«) vrlo je pogrešna, jer u glavnoj i z r i č n o j rečenici ne vrijedi pravilo o perfektnim prezentima u futurnoj službi, pa je trebao načiniti prâvi futur: doživjet će. Ali bi onda dakako morao pregorjeti svoju — »pjesničku« reputaciju.

78. — Ovda-onda (de temps en temps, von Zeit zu Zeit, ili ruski: od vremeni do vremeni) zaboravlja

se pogdjekoji naš pisac, pa piše: doživjeti ću, gledati će sa završnim »i« u infinitivu ispred enklitičkih oblika: ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će. Radi ovakvih pogrešaka dobivaju naši djaci u školama druge redove. A »slavnim« piscima ne možeš iskazati drugim redom svoje ogorčenje. Moramo ih maziti i tetošiti oko njih kao oko mezimaca narodnih, ne kvareći im volje, jer bi se mogli uvrijediti, pa i — usićiti.

Pogodili smo se već odavno u pisanju futurnih oblika bez infinitivnoga »i«, kad iza infinitiva dolazi: ću, ćeš, će, itd., osim kad se infinitiv svršuje na — ći. Dakle: gledat ću, ali: stići ću i ja ću gledati.

Ovom svojom »nagodbom« učinili smo bar nešto, da se približimo istinskom narodnom izgovoru. Ali je još uvijek onaj »t« zališan, jer se u sličnim prigodama nikada ne čuje. Svi govorimo: gleda ću, pa će najbliže vrijeme odlučiti, da pišemo obje riječi zajedno: gledaću. Proces se ovaj izvršio u romanskim jezicima, pa će se izvršiti i kod nas. U franceskom jeziku na primjer slijepio se pomoćni glagol: ai, as, a (habeo, habes, habet) u futuru već odavno s infinitivom, pa se: regarder+ai (imam gledati) slio u jednu riječ: je regarderai, te nitko osim filologâ i jezičnih historičara ne pita više, pa ne mora ni znati, kako su se te riječi slile u jednu. Naši dalmatinski i bosanski pisci i novinari ponajviše slijevaju ove riječi, a Banovina očekuje samo još »ukaz«, pa da i ona učini, što se prije ili kasnije mora učiniti. Da se naše kulturno središte nije našlo baš na periferiji narodnoga zemljišta, bilo bi to jamačno već odavno učinjeno, jer se u Zagrebu na nesreću ne osjeća uvijek snažno zapljuskivanje narodnih valova, pa odatle i izviru sve

neprilike, proti kojima se borimo u ovom »Braniču« čistog narodnog osjećanja i mišljenja.

79. — Veliki naš zemljak prof. J a g i ć piše u privatnim pismima, jer nažalost hrvatskim jezikom ne objelodanjuje gotovo ništa, i sveze: neću, nećeš, neće z a j e d n o, kao što svi pišemo i: nemoj, nemam, nisam itd.. Ali dakako rastavlja: ne vidim, ne gledam, ne pjevam. Što ga je navelo na ovakvo pisanje? Jamačno to, što su sveze: néću, nêćeš, nêće već i po svojim akcentima sažeti oblici, u kojima je drugi dio (kao i u: gledaću) prestao živjeti osobitim životom. Jagić će bez sumnje i sveze: ûnj, zânj, nânj, prêdanj (u njega itd.) pisati sliveno u jednu riječ, jer se »nj« kao akuzativ lične zamjenice pogotovu nigdje ne javlja sâm, nego živi kao parazit od osobitoga akcenta onoga p r e d l o g a, koji se nadje pred njim. Vuk je pisao ove sveze zajedno, a i Daničić u prvi kraj, dok ih nije rastavio, povodeći se za ostalim rastavljenim svezama predloga + enklitičke zamjenice: zá me, zá te, zá se. Medjutim ovi oblici (me, te, se) mogu se naći na različitim mjestima (gledao sam te, čuo me je) b e z predloga, pa se ne bi smjeli miješati sa: ûnj, zânj itd.

U ovim poslovima čini nam se, da imamo potražiti razjašnjenje jedino u akcentu. Kod nas skaču akcenti s jedne riječi na predlog i negaciju samo u obliku kratkih znakova: nè vidim ù nebo. U svezama: zânj, néću, nêćeš itd. imamo dakle sasvim neobične primjere, pa bismo za njih trebali sazdati nova pravila, koja se odvajaju od utvrdjene ortografije. Slično je i s primjerima: nêmam, nísam, dok nèmôj pišemo skupa samo poradi toga, što imperativnoga

oblika »moj!« uopće nemamo, kao i u glagolima: nedostati, nestati, nestajati, nenavidjeti, gdje negacija ne poriče ono, što bi glagol značio bez nje, jer ovih glagola bez »ne« uopće nemamo u afirmativnom značenju. Zá me, zá te, zá se — uza svu neobičnost naglasa — ipak pišemo rastavljeno, jer su ovdje enklitičke zamjenice bujnije zadržale svoju pronominalnu prirodu. U prilogu »náse«, što u južnim krajevima znači »natrag«, pišemo obje riječi skupa, jer se onaj »se« umrtvio u zajedničkom životu s predlogom.

80. — Dvojica-trojica naših novinara ne umiju sprezati glagola d o b i t i (bekommen, gewinnen), pa ga sprežu: dobim, dobiš, oni d o b e, a part. pas. pišu: d o b l j e n. Smiješali su dakle glagol prve vrste šestoga razdjela s glagolima četvrte vrste (ljubiti, ljubim, oni ljube, ljubljen), koji se naoko podudara s onim prvima. Glagol »dobiti« prima u sadašnjem vremenu nastavak -jem, -ješ, -ješ neposredno na osnovu »dobi-« kao i čuti, čujem, pa glasi: dobijem, dobiješ, dobije, dobijemo, dobijete, d o b i j u, a isto tako i njegove složenice: zadobiti i pridobiti. Drugi pridjev (part. pas.) glasi d o b ȉ v e n (rjedje: dobȉjen i dȏbît), a nikada »dobljen«.

81. — Glagol »s r a v n i t i« ne znači komparirati (vergleichen), nego učiniti da n. pr. bude nešto ravno sa zemljom. Stao udarati iz topova, dok nije sravnio dvor sa zemljom. Dakle slično, što i: ravniti, izravniti, poravniti i poravnjivati. Što je hrapavo, može se poravniti ili sravniti, kao n. pr. grȕde na oranici. I ljudi, koji se prepiru oko čega, mogu se po-

ravnati, nagoditi ili složiti, pa i grbava mlàdica dade se uravniti ili ispraviti. Zato nije dobro ni direktore pojedinih naših zavoda nazivati r a v n a t e l j i m a, jer oni ne ravnaju zavode nego upravljaju njima (leiten). Oni su upravnici, upravitelji ili poglavari.

Za pojam komparacije upotrebljavaju se riječi: pòrediti, upòrediti, ispòrediti, pòredjênje itd., kad se nešto stavlja u p o r e d s nečim drugim. Narodna poslovica kaže, da konja s magarcem ne valja porediti, jer se ne da isporedjivati plemenitost jedne vrste s neplemenitošću druge. Magarca odvedi i na Jerusalim, pa će opet ostati magarac.

82. — »Pisac trpi n a neupućenosti« upravo je takva pogreška, kao i »boluje n a influenci«. To je germanizam: leidet a n . . . Mi kažemo: čovjek boluje o d groznice, od úlôgâ (an der Gicht), a trpi i pati od nogû, od zlih očiju, kad je urôkljiv. Kad tko »trpi na neupućenosti«, onda je dvostruko neupućen u hrvatskoj gramatici, jer nesamo da ne razaznaje najobičnije naše predloge, nego sa supstantivom »neupućenost« još dublje zalazi u neprirodnu supstantivalnost njemačkog apstraktnog izražavanja.

Tako i onaj, što se hvali, da je »u potpunom posjedu čistog hrvatskog jezika« (vrlo otmjena n j e m a č k a fraza!), a u istom članku prekorava drugoga kritičara, da je nekada »r e k l a m i r a o« (tobože: dizao reklamu) svim onim djelima, koja sada poriče. Kod nas se romanska riječ »reklamirati« utvrdila jedino u značenju: tražiti (od pošte, od knjižara), da nam se dade ono, što je naše, a u značenju r e k l a m e, sajmarskoga hvaljenja i preporučivanja, ne stvaramo nikada glagola s ovim drugim značenjem.

Isto je i s glagolom r e s u m i r a t i, upravo: rezumirati. Neki pišu »reasumirati«, a ne čine pravo. Od lat. resumere, a franc. résumer načinjen je part. perf. résumé, kojim se označuje sažeti kratki sadržaj svega, što je u govoru ili pismu čas prije bilo rečeno. A to je ono, što neki naši pisci žele izreći nepravilnim »r e a s u m i r a n j e m«. Reasumirati i reasumpcija naprotiv znači sasvim nešto drugo. To je juristički izraz starijih vremena, kojim se označivala obnova sudbenoga postupka, i kojim se danas više ne služimo.

83. — Pohod srpskih profesora u Zagrebu u mnogom je pogledu približio srpske srednjoškolske nastavnike hrvatskoj stvari. Osim ličnoga upoznavanja može se ovaj pohod shvatiti u moralnom pogledu kao znatan korak na polju našega književnoga i kulturnoga jedinstva. Srbi su se praktički sprijateljili s našim školskim napretkom, a mi s njihovim bar u teoriji, prema njihovom pripovijedanju. Što je u nama dobro, primit će oni, a što smo mi u njima vidjeli bolje, bez sumnje ćemo primijeniti u korist naše školske omladine.

No ima još jedna velika dobit, koja se za kratkog njihovog boravka reljefno izbočila pred našim očima. Razabrali smo, da se za posljednjih dvadesetak godina medju Srbijancima znatno razvilo realno poznavanje i poštovanje Hrvatsva. Prije dva decenija rijetko je koji vidjeniji čovjek u Srbiji znao, što su upravo ti Hrvati. Bili smo im une quantité négligeable, pa su oni za nas znali, da se nalazimo negdje preko Save, da imamo svoju književnost sa središtem u Zagrebu, da se služimo jezikom, za koji su Srbi-

janci rado vjerovali, da je samo srpski i da smo im mi — kako su neki od njih pisali — najbliža braća. Ali je o tom bratstvu rijetko koji od njih bio u d u š i uvjeren. Tä čak su i austrougarske Srbe nazivali »Švabama«. Oni su brigom za svoje d o m a ć e stvari bili toliko okupljeni, da im nije preostajalo mnogo vremena, da se i u v j e r e o istinitosti našega rodbinstva i ekvivalentnosti.

Danas je sve to drugačije. Nesamo iz službenih govora, nego i iz neposrednog privatnog razgovora, i z o č i j u i i z s r c a im razabrasmo, da su prošla vremena nepriznavanja. Jakost i ključanje hrvatskog narodnog života dovelo ih je do uvjerenja, da smo tu, da smo odvajkada tu bili i — que nous y resterons. Pa da nam ni jezik nije iz knjigâ naučen, nego da smo ga usisali materinjim mlijekom, kao i oni. Neki, koji su možda donekle još bili i u sumnji, razuvjeriše se i povratiše svojim domovima s namjerom, da poučavaju svoju omladinu o jednorodnosti plemena i jezika, koji nam je isti.

Uz pisca ovih redaka sjedio je na svečanom banketu, što su ga hrvatski profesori davali u čast svojih srpskih gostiju, botaničar Jurišić i geolog Tomić. Začudili smo se, kako su ovi predavači prirodnih znanosti upućeni u tankoće narodnoga jezika, pa kako poznaju nesamo srpske nego i hrvatske radnje, koje se zabavljaju oko čistoće književnoga govora. Oni, prirodnjaci!

Izmedju ostaloga pade razgovor i na »A m e r i č a n e«. Ne primaju ove riječi i ne puštaju »Amerikanaca«. Jakost analogije umrtvila je »pravilnu tvorbu« riječi, kako se predložila s naše strane. Narod ne će da čuje za ono, kako bi — o n, neograničeni

stvaralac! — t r e b a o govoriti, nego imperativno nalaže, da se gramatičari povedu za njim, a ne on za njima. I moji susjedi odmah stadoše — kao u školi — zadavati primjere. Recite adjektiv od imena »Skoplje«! Rekoh »skopaljski«, kako piše i Karadžić i Daničić. Nije, nego — skopski, pa je tako već primila i srpska Akademija. Od »Priština« — prištevski, od »Vraćevšnica« (manastir u Srbiji) — vraćevački, od »Bogatić« — bogatinski, od »Belotić« (selo u šabačkom okrugu) — belotinski, od »Sjeničak« — sjeničarski itd. Ne pomažu tu dakle nikakova pravila, već živi narodni osjećaj.

Osobito mi se upio u dušu Svetozar Tomić, »crnogorski Hercegovac« ispod Durmitora. Živ temperamenat, pun znanja i praktičnosti. Proputovao je što pješice, a što na konju, sve krajeve, koje nastavaju Hrvati i Srbi, pa otvoreno i bez primisli kazuje bobu bob, a popu pop. I srpskim popovima, za koje ne drži, da rade uvijek, kako bi trebali raditi. Iskreno poštuje i uvažava Hrvate.

Od njega sam naučio jednu tanku jezičnu distinkciju. Iz razgovora mu razabrah, da on razlikuje oblike »j ě z e r a« i »j e z è r a«. S akcentom na prvom slogu označuje samu v o d u, a s naglasom na drugom slogu — kraj, o k o l i c u jezerâ skupa s jezerima. A on to može dobro znati, jer je rodjen na Jezèrima. Ovako se naime zove polje, koje je nekada pripadalo Hercegovini, a sada je u vlasti crnogorskoj. Ondje ima preko 40 jězêrâ, pa se prema njima i cijeli kraj zove Jezèra, a ljudi Jezérci. Prema tome i naša »Plîtvička jezèra« — kako ih okolišni narod uistinu izgovara — označuje cijeli kraj s jězerima.

Jedino se nisam mogao nagoditi s akcentiranjem imperativa od glagola »dopùstiti«. Svi su srpski govornici počinjali svoje govore riječima »D ò p u s t i t e, gospodo!« Ne znam, kako opravdavaju ovu očitu akcenatsku pogrešku. Glagoli četvrte vrste, koji se mijenjaju po paradigmi nòsiti, nõsîm, zadržavaju u imperativu isti akcenat, koji su imali u infinitivu, dakle nòsi, nòsite, pùsti, pùstite. A onda i sve složenice imaju u imperativu akcenat na istom slogu, dakle: donòsite, odnòsite, podnòsite, snòsite, pa i: d o p ù s t i t e, ispùstite, prepùstite, napùstite itd. Tako isto i: pokòsite, ožènite, ispròsite, odskòčite, izmòlite itd. S akcentom na p r v o m slogu oblik ne bi bio imperativan, nego prezenatski: ako dòpustîte, kad dònosîte, da se òženite, pa će biti, da je srpske govornike zavela formalna sličnost oblikâ, te se ova pogreška u Biogradu kao uvriježila.

Inače su svi govorili čistim i pravilnim ekavskim narječjem bez nametljivog bačkog otvorenog »e« i bez akcenatske arhaičnosti srpskoga Pomoravlja. Kad se koji — više u »neslužbenom« veseljačkom dijelu zabave — usmjelio da proiznese ijekavski govor, morao se i on i s njim svi gosti i gostoprimci iskreno i zvonko nasmijati govornikovoj — dobroj volji. Si desunt vires, tamen est laudanda voluntas. Bilo je toplih, lijepih i zaista bratskih trenutaka.

84. — Starom Jurišiću udarili su u oči toliki zagrebački »t r g ov i«, kojom bi se riječju imalo označiti ono, što u Srbiji kazuju turskom »čaršijom« i talijanskom »pijacom«. Ima i pravo. U narodu se riječju »trg« označuje samo r o b a (die Waare), a za

mjesto, na kom se trguje (der Markt), govori se: tržište, trgovište, pazar, pa se Novi Pazar u starijim spomenicima zaista zvao Novo Trgovište. Luka Zore predlaže mjesto »trga« — poljanu, jer se u Dubrovniku ono mjesto oko Gundulićeva spomenika uistinu zove Poljana, a i mnogi manji dalmatinski gradovi imaju svoje Poljane i Poljanice. U Zadru su tu riječ preuzeli od Hrvata i Talijani, pa su se do prošle godine mogli čitati po gradskim uglovima »Pogliana Nassi«, »Poglianetta Santa Maria«. Jakost dakle narodnoga naziva bila je tolika, da su joj se — čudo nevidjeno! — poklonili i dalmatinski Talijanaši.

Karadžić je god. 1843. u svom »Odgovoru na utuk M. Svetića« na str. 15. ustao proti riječi »trg« u značenju pijace, pa ustvrdio, da se »Markt« kazuje riječima: vašar, panagjur, pazar, sajam i dernek. Nažalost od svih ovih riječi jedini je »sajam« slavenski, ali ni njim ne možemo označiti ono, što se u velikim gradovima označuje riječima la place, der Platz, ruski ploščedj, na kojima stoje spomenici, i oko kojih se obično nikada ne trguje.

Daničić, prevodeći Majkovljevu knjigu, upotrebljava u nekoliko mahova bez zazora riječ »trg« (za konja kupljena na trgu, str. 290.), a i u »Pjesmi nad pjesmama« stoji: Sada ću ustati, da idem po gradu, po trgovima i po ulicama, i tražit ću onoga, koga ljubi duša moja. — Morat ćemo dakle zadržati trg, nesamo poradi toga, što se to ime općenito primilo, pa što tako govore i Bugari i Rumunji, uzevši riječ od nas, nego i poradi toga, što bismo obnavljajući — doduše pravilnije tržište — vraćali internacionalnom pojmu u mnogo jačem i življem obliku prvo-

bitno značenje mjesta, na kom se trguje, a na kojem se danas nemora uvijek trgovati. Starčevićev trg u Zagrebu n. pr. nije ni udešen za trgovanje, pa bismo mu nazivom »Starčevićevo tržište« dali značenje, koje ne će nikada imati. »Trg« je naprotiv već otvrdnuo, skrutio se u odredjenoj upotrebi, pa se možemo njime služiti mirne duše. U Zadru se do polovice 19. vijeka jedno javno tržište nazivalo »Zeleni trg«, pa ga i danas narod tako zove, premda se na njemu više ne trguje.

Inače sam iza prvoga izdanja ove knjige dobio iz Dalmacije plameno pismo, u kojemu me jedan rodoljub zaklinje, da se zauzmem za njihovu »poljanu«, a da zabacim »trg«. Razlozi su njegovi u mnogom pogledu zanimljivi i snažni, pa ne mogu a da ih barem ne spomenem. Poljanama bismo, veli, morali nazvati naše trgove poradi toga, što su se tako nazvale »piazze« i »campi« baš u Dalmaciji, gdje su se gradovi i gradski mjesni pojmovi najranije razvili pod utjecajem povijesti, prekomorskog talijanstva i municipalnog života, dok se po ostalim krajevima naše domovine razviše »trgovišta« i »varoši« po kalupu njemačkih »Märkte«. Gradom se je najčešće zvalo utvrdjeno mjesto, a to u ono isto vrijeme, kad je na priliku za Dubrovčanina »grad« već označivao par excellence slobodni i slavni Dubrovnik. Pa još i sada, da Dubrovčanin upita u Parizu ili u Londonu svoga zemljaka: Kad ćeš u Grad? značilo bi: Kad ćeš krenuti put Dubrovnika. — A tamo se »piazza« oduvijek zove »Poljanom«.

Drugo! Dalmatinski je rodoljub još i poradi toga proti »trgu«, što u Dalmaciji ima talijanskoga političkoga življa, a svaki dan dolazi sve više stranaca, pa

bi se »trg« morao odbaciti i poradi toga, što je — bez vokala, i što daje prilike neprijateljima, da se podrugaju našem jeziku. Pred svijetom, veli, svak obuče svoje najbolje ruho, pa je bolje, da i mi izadjemo preda nj s oblom, punom i lijepom slavenskom »poljanom«, nego li s »trgom«, koji je barem po tudjem blagoglasju bez sumnje — tvrd. Mjesne naznake, završuje, nisu za sâm narod, nego su za cijeli svijet . . .

85. — »Njegovu patriotičnu maštu nije o h l a d n i o ni pogled na Pulu«. Nije dobro »ohladnio«, nego o h l a d i o. Razlika je naime izmedju glagola »hlâditi« i »hlàdnjeti« kao izmedju »crveniti« i »crvenjeti«, »crniti« i »crnjeti«, »zeleniti« i »zelenjeti«, »žutiti« i »žutjeti«, »bijeliti« i »bijeljeti«. Hladiti je prelazan glagol (kühlen), činiti da što bude hladno, a hladnjeti neprelazan (kühl werden), postajati hladan. Poslovica kaže: Žežen kašu hladi, pa tako i »njegovu patriotičnu maštu« (acc.!) nije smio »ohladnjeti« pogled na Pulu, nego o h l a d i t i, a sama mašta i on (nominativ) mogli su o h l a d n j e t i.

Tako je i s drugim napomenutim glagolima. Ž ú t i t i (gelben) znači činiti da što bude žuto. Žutilica je n. pr. neka trava, kojom žene ž û t e pletivo i vunicu, a u narod. pjesmi djevojke žûte sokolu noge (acc.) do koljena. Žutjeti naprotiv glagol je neprelazan (gelb werden), kad što postaje žuto. Poslije preobraženja sve se na zemlji kao preobrazi, zažútî, a žene pòžûte vunicu. Pazi na akcenat! Prelazno »žútiti« ima prezenat: žûtîm, a neprelazno »žútjeti«: žútîm.

C r v è n i t i (röthen) znači činiti da što bude crveno. Naše majke i sestre o uskrsu crvênê jaja. Crvenjeti opet znači postajati crven (rubescere) kao i

pocrvenjeti. Poslovica kaže: Pocrvenio kao vampir, jer narod vjeruje, da se vukodlak u grobu ugoji, nadme i pocrveni od ljudske krvi.

Isto tako i c r n i t i i c r n j e t i, pocrniti: pòcr̂nim, i pocrnjeti: pocŕnîm! Zašto, kćerko, da od boga nadješ, svome ocu ti zäpâli bradu, staroj majci obraze pöcr̂ni (aorist)? Otkako je gavran pocrnio. Boj se bio tako žestoko, da od dima pöcr̂nje (aorist) i sunce i nebo.

Z e l è n i t i znači grün färben, zelenom bojom obojiti, a z e l è n j e t i grünen. Drveće se sada u svibnju sve ozelenjelo, a pod jesen će p o ž u t j e t i, a ne »požutiti«, jer sâm Bog i svemoćna priroda žûtê lišće, te se u listopadu žûtî i opada.

B i j è l i t i znači bleichen n. pr. platno (platno bĭjele bjeljare djevojke), a s refleksivnim »se«: bjelilom se mazati (nije lijepa, nego se gradi, t. j. bĭjelî se i rumeni). B i j e l j e t i znači: postajati bijel. Čeljade bijèlî, kad sijèdî, a s refleksivnim »se«: weiss glänzen, kao što se snijeg bijèlî. U trećoj knjizi »Matičinih« hrv. nar. pjesama (na str. 525.) ima ikavski stih: Ana s' bílî baš kô gruda sniga. — Za sve ove primjere vidi Br.-Iv. rj., kojim smo se služili, gdjegod smo mogli.

86. — Svi smo u neprilici, kad nam zatreba njemački glagol: fehlen, mangeln, talijanski: fallare. M a n j k a t i u značenju ermangeln, vele, da ne smijemo uzimati, jer je to tal. mancare, a u našem se narodu u prvom redu kazuje za stoku, da manjkava, crkava i skapava. Medjutim u narodu ima osnova »manj«, iz koje se izvode i glagoli i imenice: manjiti (vermindern) i mánjak. Mjesec ide na máñjak (ist im Abnehmen). A u stihovima se nalazi prokletstvo:

O Antune, manjak te u majke, što znači: ne bilo te, nestao, a u Crnoj Gori govore za nestašicu: mánja (Muč', Alile, manja te izjela). I prilog »manj« (samo, istom, osim), javlja se: Tu mi sjedi mlado momče nakićeno, narešeno, m a n j što nije oženjeno. Pa i sâm glagol »mànjkati« nalazi se u mnogim hercegovačkim i dalmatinskim poslovicama, gdje je već kao posvećen, n. pr.: Lijepoj djevojci sreća ne manjka; djavolu pakla ne manjka. Pa i u stihovima: O ti Niko, dividiko, što tebi manjka (ili: manka)? Čuj me Jelo, dilber diko, česa mi manjka? Prsten mi manjka.

Glagolom n e d o s t a j a t i naprosto ne možemo u književnom jeziku u svakoj prigodi izreći, što nam treba. Kako ćemo kazati: Es fehlt ihm keinesfalls an Talent? Zar: n e nedostaje mu dar? Mogli bismo doduše sasvim lijepo kazati: nije bez dara. Ali »b i t i b e z č e g a« ipak je krparija, koja se doduše može gdjekad dobro upotrebiti, ali ne smijemo konačno zaključiti, da se fehlen ima redovno prevoditi samo ovako ili sa n e m a t i.

K u r e l a c je u svom »Mulju« (Rad XXIV., str. 6—8.) poveo cijelu križarsku vojnu proti glagolu f a l i t i. Ne zna doduše ni on, da li nam je riječ došla iz njemačkoga jezika ili iz vlaškoga (talijanskoga), ali naslućuje, da nam je »iz Njemačke uskočila«. U mnogim se primjerima on vrlo spretno uklonio stranoj riječi, pa mjesto »ti si falio« kazuje: ti si se prevario, pomeo, zaišao si, zgriješio. »Pofalilo hrane« veli: ponestalo, nastala oskudica, ostasmo bez hrane. »Malo je falilo«: malo da; »tomu još mnogo fali: još smo daleko od toga; »sfalilo mu«: promašilo. Ne reci: »jedna ovca fali« nego: nema je,

nije na broju; »fali mi nešto«: nisam kako treba, nešto me zaboljelo, razbolio sam se.

Pa ipak se glagol faliti javlja u narodu i u značenju: pogriješiti i nedostajati. Poslovice kažu: I pop u knjigu fali; svak može faliti; da ti kapa fali, kupio bih ti, ali pamet ne mogu. Hoćeš li mi doći na čast? Nè fali, brate!

Glagol faliti ima u hrvatskoj književnosti već svoju historiju od 400 godina. Upotrebljavao ga je Marulić, a imaju ga i stariji rječnici: Mikaljin, Bjelostjenčev, Jambrešićev i Voltigjin, pa bosanski, dalmatinski i slavonski pisci (Lastrić, Ančić, Knezović, Leaković, Bačić, Reljković i E. Pavić). U čakavskom i kajkavskom narječju javlja se u obliku »faleti« kao da je nastao od nekog prastarog falêti. U južnim krajevima, gdje se je prokriomčario iz talijanskog, znači u prvom redu: ne pogoditi, učiniti što nepravo, promašiti, a u sjevernima: nedostati, manjkati, i to nije uzeto iz njemačkog književnog »fehlen«, jer ne bismo onda mogli objasniti »a« u našem obliku, nego iz bavarskog, švapskog »fâlen«. Riječ je svakako osobito zanimljiva, jer je s dvije protivne strane udarila u naš rod i tu osvojila gradjansko pravo. Mi ćemo joj se dakako gledati da uklonimo, gdjegod možemo, ali — ako se ne bude dalo? Zar ćemo ideju odbiti, ako je možemo izreći vrlo dobro glagolom faliti, kojega se nisu žacali najstariji naši pisci, i držali ga svojim rodjenim? Riječ je ušla u sve naše dijalekte kao rijetko koja tudjica, pa sada ne bi bilo ni sinovski ni domaćinski da otkrećemo od nje glavu. Pogotovu, ako je zatrebamo, ne mogući se drugačije pomoći! Pogodimo se dakle ovako: Glagoli manjkati i faliti jezična

su nam pastorčad, kao ono Brücknerov poljski »dach« (krov). Ne upotrebljavajmo ih, ako ne moramo, a gdje ih trebamo, ne zazirimo od njih!

86. — U svim se našim novinama javlja utvrdjen stupac »P r i p o s l a n o«, u kojemu se daje sloboda spoljašnjim i slučajnim suradnicima, da u ličnoj stvari reknu, što im je na duši, pri čemu uredništvo ne preuzima nikakvu odgovornost. Medjutim natpis sâm po sebi nije dobar. S predlogom »p r i« stvaraju se kojekakve složenice, ali »pri-po-slati« ne ulazi ni u koju skupinu. Predlog može zadržati svoje osnovno značenje, kao u glagolima: pribiti, prigraditi, pritrčati; u prenesenom: prigovoriti, prigledati, priznati; može značiti i radnju u malom stepenu: pritvoriti, pričekati, priklati. Kad se s pomoću ovoga predloga čini svršen glagol od trajnoga, onda se redovno i tu krije umanjeno značenje: prigrijati, primiriti se. Ima doduše dobrih složenica sa dva predloga: pridodati, pri-po-moći, ali pri-po-slati nema. Pridodati znači: n e š t o m a l o dodati, a glagolom »priposlati« nije rečeno ništa više, nego što se izriče samim »poslati«, pa se od glagola »slati« mogu samo sa četiri predloga stvarati dobre složenice: poslati, na-slati, oda-slati, i raza-slati. — »Priposlano« će dakle biti i opet ropsko majmunisanje njemačkom »Eingesendet«, gdje smo radi četverosložne germanske kovanice brže-bolje i mi složili nakazu od četiri sloga, i sada uživamo, da se i dužinom i — akcentom podudara s njemačkom! Svakako bi dostajalo i sámo »P o s l a n o«, ili bismo mogli stvoriti novu riječ, koja ne mora stajati ni u kakvoj vezi sa »šiljanjem«? Iz općinstva! Lične stvari! Kovčežić! Ili ma kako drugačije.

87. — Jedan je naš list posljednjih dana sve diplomatske p o s l a n i k e unapredio na čast p o k l i s a r â. Vujić mu je srpski »poklisar« na talijanskom dvoru, a i Franceska po njegovu mišljenju šalje i na bavarski dvor poklisara. Nije tako. U diplomatskom svijetu razlikuju se »ambassadeur« i »envoyé« (Botschafter i Gesandter; posol i poslanik u ruskom), za koje su se i u hrvatskom književnom jeziku diferencirala dva pojma: poklisar i poslanik. Samo v e l i k e države šalju v e l i k i m državama poklisare, koji stoje u časti ministarskoj, pa im je i moć i ugled mnogo veći od običnih poslanika. Male države uopće nemaju poklisarâ, a i velike šalju u manje samo poslanike. Tako je Forgach u Biogradu poslanik naše monarkije, a Pallavicini u Carigradu poklisar. Ova riječ doduše nije naša domaća, ali se udomazetila po jugozapadnim krajevima, pa ušla čak i u poslovice: Poklisáru se glava ne siječe; oko je prvi poklîsâr u ljubavi. Dolazi od »apocrisarius« (grčki: apocrisis, odgovor), odbacivši prednji »a« i promijenivši srednji »r« na »l« (Br.,Iv. rj., II., 88.).

88. — S glagolom z a v è s t i, z a v è d ê m ne umiju neki prijatelji nikako baratati. Jedan je onomadne napisao: »Kad je bilo z a v e d è n o ustavno stanje.« Valjda: uvedeno? Zavesti znači verführen, irreführen, hinter etwas führen, a nikada einführen. Zavesti može značiti i povesti (kolo), a ustav se ne može »zavoditi«.

Priznajemo, da su glagolski kompoziti nešto teža stvar za one, koji nisu rodjeni u čistim štokavskim krajevima, ali mi imamo danas tako krasan Broz-Ivekovićev rječnik, da će svaki pisac i bez oso-

bite filologijske spreme lako naći sve, što mu treba, a bez rječnika ne valja nikada uzimati pero u ruke, nego postojano učiti i zaglédati u nj, ne bojeći se, da ćemo time narušiti svoje ushićenje. Tako rade pisci svih velikih naroda.

Kad bi se za njima povodili i naši ljudi od pera, ne bi se na pr. glagol *začeti* toliko upotrebljavao u značenju: *početi*. Jedan je čak izdao knjigu s natpisom »Začetak hrv. kazališta«. Začeti znači empfangen, concipio, zabredjati, zatrudnjeti. Začeće bl. dj. Marije. Ono, istina, da *se* (refleksivno) može začeti i kavga, bolest, pa se gdjekad u narodnim pripovijestima u *prelaznom* značenju kazuje i: zače govoriti, mjesto: poče, ali će se pisac s ukusom uvijek vješto ukloniti sumnjivom kompozitu.

Tako se posljednjega doba previše upotrebljava i složenica *otpočeti*, te je sâm »početi« gotovo postao izlišan. »Otpočeti« doduše nije pogrešno, ali se ovim glagolom ne kazuje ništa više, nego i prostim bez predloga. Umjesto »otpoče molitvu« bolje je: poče, uze, stade moliti.

89. — Neki pišu »*prodavajući* knjige«, »ne *poznavajući* jezika«, »*priznavajući* mu pravo«, mjesto: prodajući, ne poznajući, priznajući. Prvo lice jednine ne glasi: prodavam, poznavam, priznavam, pa zato ne može ni treće množine, iz kojega se izvode sadašnji prilozi, glasiti »prodavaju« nego: prodaju, poznaju. Prezenat posljednjega glagola upravo glasi: poznajem, a ne — po dubrovačku i kajkavsku — »poznam«. Razlika je naime izmedju perfektivnoga glagola »poznati« i imperfektovnoga »poznavati«, na koju valja paziti. Od prvoga

je sadašnje vrijeme: poznam, a od drugoga: poznajem.

90. — Jedan nepoznati suradnik nekih novina isisao je iz prstiju nov prilog »s k o r o n e«. On piše: »Rezultat svega toga jest, da se skorone polovica državljanâ osjeća tudjima.« Kako vidimo, htio je reći: gotovo, pa budući da smo u točki 53. ovih zapisa jasno pokazali, da n e v a l j a »malne«, stvorio je on još strašniji »skorone« — samo da ne bude pravilno . . .

On piše i: »što iz toga s l i j e d i« (daraus f o l g t). Mi možemo samo slijediti k o g a, ići za kim ili za čim, pa bi se mogao opravdati i supstantiv p o s l j e d n i k u značenju imitator, Nachahmer, pristaša. Sve druge konstrukcije (»ovo, što slijedi«, »reče slijedeće« itd.) sazdane su protiv duha hrvatskoga jezika.

91. — Zagrebački »avenue« od južne željezničke stanice do sveučilišnog trga zove se od novijega vremena »Gjure Deželića p r i l a z«. To je u neku ruku kao njemačko »Tabak-Verschleiss« (duhana prodaja!), gdje genitiv ovisan o nominativu dolazi ispred nominativa. Valjalo je napisati »Prilaz Gjure Deželića«, kao i »Prodaja duhana«.

Istina, da se ovaj drugi genitiv razlikuje svojom unutrašnjošću od prvoga, koji je posesivni, a drugi objektivni (prodavati duhan, prodavanje duhana), no valja imati na umu, da se »Gjure Deželića prilaz« n i k a k o n e d a o p r a v d a t i. Posesivni genitiv onih imenica, koje znače p r e z i m e, može se doduše gdjekad staviti i s p r e d nominativ, ali je taj ge-

nitiv onda redovno u množini, pa prema tome nikada ne može uza se imati krsno ime u jednini (n. pr. Gjure). Primjeri: Pred nju šeće Atlagićâ zlato; vezak vezla Ljubovićâ Fate; kod Ostojićâ vinograda. No i ovi se genitivi običnije stavljaju iza nominativa, n. pr.: Smrt majke Jugovićâ; kula Gjurišića i čardak Aleksića.

Iza prvoga izdanja ovoga »Braniča« zamjerio nam je jedan kritičar, što se odupiremo »Gjure Deželića prilazu«, pa nam je spomenuo iz Karadžića jedan primjer, u kojemu se posesivni genitiv zaista nalazi ispred nominativa. Medjutim, danas je jamačno i on na našoj strani, jer se morao uvjeriti, da je u ovoj stvari i sâm Karadžić bio neko vrijeme pod utjecajem stranoga osjećanja. On se potpisivao »filozofije doktor«, što je bez sumnje latinska konstrukcija (philosophiae doctor!), kao i ono: »tiringsko-saksonskoga za istraživanje otač. starine i kraljevsko-getingskoga društva član korespondent«. U tom baš i leži pogreška nekih naših starijih gramatičara, kojima je Karadžić u svim gramatičkim poslovima sv. Pismo, pa i njegove pogreške smatraju pravilnostima.

Isti kritičar zamjerio nam je, što smo u točki 18. zapisali imenicu riješenje«, a on bi da pišemo »rješénje«, pa i akcentiramo riječ na pretposljednjem slogu. Mi ostajemo pri »rijèšenju«, jer želimo i ostale glagolske imenice, svršenih glagola akcentirati — gdjegod je još moguće — kao i one, koje su izvedene od trajnih glagola (kao: skákânje, življênje, dŕžânje.) Zato smo i za spásênje, preòbražênje i pòuzdânje, a protiv: spasénja, preobraženja i pouzdánja. U prvoj akcentuaciji naime vidimo ostatak krasne

hrvatske starine, pa razlikujemo prâve glagolske imenice s akcentima: ìmânje, pèčênje, i vârênje od sekundarnih, kojima je i značenje izmijenjeno: imánje, pečénje i varénje.

Kako su upravo stari hrvatski pisci naglašavali pojedine glagolske imenice na -»nje«, nije nam uvijek pouzdano. Mnogi su označivali akcente (po stranom običaju) dvjema vokalima i konsonantima, a neki i akcentima, koji su nalik na naše. Bosanski fratar Bandulavić je n. pr. u svojim »Pištulama i evangeljima priko svega godišta« (od god. 1613., str. 28.) jasno označio imenicu »prikázanje« akcentom, koji je jednak našemu, pa mu je naglas ove glagolske imenice, izvedene iz svršenoga glagola, ostao na osnovnom akcentiranom slogu, kao i u imenicama: opíjânje, písânje, koje takodjer jasno obilježuje, a koje su izvedene iz trajnih glagola. »Krštênje« akcentira i on ovako, ali se jamačno već u njegovo doba diferenciralo »kŕštênje« (das Taufen) od »krštênja« (die Taufe), kao i »pòzdravljênje« od »pozdravljénja« (str. 5.). — Inače, dakako, naglašavat ćemo i mi imenice: postánje, priznánje, stvorénje, ponižénje itd.

92. — »Ali tome nije tako«, »davno je tome« (il y a longtemps) nije dobro. Francesko »y« od lat. »ibi«, koje označuje pravac ili mjesto, mislili su Nijemci — ovisni o franceskom mišljenju, kao mi o njemačkom — da baš moraju nadoknaditi nekim dativom (es ist dem nicht so), pa onda udarismo i mi njihovim tragom, a dostajalo bi nam i prosto: nije tako, odavno.

93. — »Zabava se protegla do u kasnu noć.« — Kod nas se — kako kaže gramatičko pravilo — nikada ne stavljaju dva predloga jedan uz drugi, kad se svaki od njih slaže s drugim padežom, kao »do« s gen., a »u« s acc. Tako nije dobro ni: »u i izvan grada« (in und ausser der Stadt). Valja reći: do kasne noći, pa: u gradu i izvan njega, jer se Hrvat u tim poslovima ne smije držati njemačke zbijenosti, nego mora razvezati rečenicu. Istina, da se jedini predlog »do« gdjekad u narodu javlja pred padežima, koji već imaju pred sobom svoje predloge, dodajući njihovu značenju i ono, što on znači (kao: do pod kulu glumca Osman-age; do blizu Budima, do ujutru; do poslije subote; do sniže koljenâ), ali je tu uvijek drugi predlog sa svojom imenicom kao srastao u o s o b i t u a d v e r b i j a l n u v e z u. Tu dakle pred imenice samo p r i v i d n o dolaze dva predloga. Sasvim je pogrešno ono, što naša školska gramatika uči (§. 242. c), da se »po«, »mjesto« i »osim« kao predlozi javljaju pred padežom, koji je već združen s kojim prelogom, jer nitko, tko gramatički osjeća, ne će spomenute riječi smatrati čistim predlozima u primjerima: privezah svaki kraj p o za jednu granu; došao s motikom m j e s t o sa sjekirom; bili smo u svim kućama o s i m u ovoj.

Naše pravilo možemo proširiti, pa reći, da se ni dva predloga, koji se slažu s i s t i m padežima, n i k a d a ne stavljaju jedan pored drugoga, makar bili spojeni veznicima »i« i »ili«. To se uvijek mora razriješiti u dva sklopa, pa n. pr. »pred i pod stolom ima mrvicâ« govoriti: pred stolom i pod njim. Sve je naše gramatičare u tom poslu prevario jedan jedini primjer Vuka Karadžića (u »Danici« od g. 1827.,

str. 36.) gdje stoji: Voda i sad p r e k o i i z m e d j u kamenja leti i uji. Ovo se može nazvati naprosto Vukovom pogreškom, jer je tu bio još početnik u proučavanju narodnoga jezika. Daničić u svojoj »Sintaksi« kod ovih predloga zato i ne citira ovoga Vukova primjera. Što naši gramatičari napominju i primjer »prije i poslije našega odlaska« za utvrdjivanje pravila, da se tobože smiju stavljati jedan do drugoga dva predloga, koji se slažu s i s t i m padežom, tu su smetnuli s uma, da su »prije« i »poslije« ujedno i p r i l o z i, koji imaju svoj nepokretni akcenat, a ne kao prȅko, koji može i izgubiti svoju akcenatsku boju (prekò nâs). — Vukov primjer »preko i izmedju kamenja« — osim gramatičke pogrešnosti — nosi na sebi ujedno i obilježje harmonijske neskladnosti, gdje šest neakcentiranih slogova u proklitici živi parazitskim životom od akcenta sedmoga sloga: preko i izmedju kàmênja. Vidi Gruborovu »Recenziju«, str. 33. Da je Vuk složio ovu rečenicu desetak godina kasnije, bez sumnje bi je napisao: Voda i sada l e t i preko kamenja i izmedju njega.

U ovoj smo popravljenoj rečenici s potpunom sviješću prebacili glagol »leti« s konca Vukove rečenice prema početku, jer smo — proti Maretićevim »Sintaktičkim i stilističkim pabircima po Vukovijem djelima«, Nast. Vjesnik, 1895. — duboko uvjereni, da našim glagolima (osim u osobitim prigodama retorske i akcenatske prirode) n i j e mjesto na kraju rečenice.

94. — Kako se veliki narodi brinu oko čistoće narodnoga jezika, bit će najbolji dokaz rasprava, koja se posljednjih dana vodila u njemačkom državnom

saboru (Reichstagu). Radilo se naime o tom, da se u govorima i službenim zapisnicima saborskim što manje upotrebljavaju tehničke franceske i engleske parlamentarne riječi. I ništa nije zanimljivije, nego čitati govore njemačkih narodnjačkih zatočnika, kako se bore za njemački značaj svoga saborskoga govorenja, a ni jedan ne može da složi jednu jedinu rečenicu — bez stranih pozajmica. I ono, što su predlagali, bilo je popraćeno gromkim smijehom cijele kuće . . . Tantae molis erat germanam condere linguam!

Poslanik dr. Junck s pravom je istakao, da je narodni jezik najveće blago svakoga naroda, pa da se za nj ima u prvom redu zauzimati državno prestavništvo. I odmah je za »budgetnu komisiju« predložio, veli, dobar njem. prevod: »Ausschuss für den Reichshaushaltsplan«. Nespretnije i gore riječi nije mogao izmisliti, i ne spominjući, da je konačni »plan« stranoga porijetla. Berlinski se novinari rugaju ovoj složenici, pa obećavaju onom, tko je u brzom govoru pravilno proiznese — groš.

Iza njega ustao je poslanik Gräf, pa predložio, da se nadje domaća riječ za bureau — »wo der Direktor des Reichstages sein Domizil hat« . . . Dakako da se parlamenat i opet grohotom nasmijao. A kako i ne bi, kad sâm predlagač od tri imenice, koje je na jedan dušak izgovorio, pozaima dvije stráne. Onda je još dodao, da stvarne diferencije u ovom poslu ne egzistiraju, pa da »in Konsequenz dessen alle Fremdwörter auszumerzen seien« . . .

Poslanik Speck pristao je uz Junckov krasni »Reichshaushaltsplan«, ali je mjesto završnoga

»plana« predložio — »Etat« (i opet franceski), zahtijevajući da to bude odsad »der offizielle Titel« (obje strane riječi).

Uza svu nedobrovoljnu komičnost ove rasprave, sabor je ipak jednoglasno prihvatio predlog poslanika Wagnera, da se u kućnom redu parlamenta po mogućnosti (tunlichst) predsjedništvo i svi zastupnici služe njemačkim izvornim riječima.

Sve smo ovo spomenuli poradi toga, da pokažemo, kako bismo i mi trebali »tunlichst« nastojati, da svom govoru dademo u svim prigodama narodno obilježje. Ne će to biti ni lagan a ni brz posao, pa će se gdjekad pričiniti i zališnom borbom proti Cervantesovim vjetrenjačama, ali se načelno ne smijemo odupirati ovom korisnom nastojanju.

U tim poslovima napisao je prof. Josip Benaković u »Nastavnom Vjesniku« god. 1909. prvi »Prilog za čistoću hrvatskoga jezika«. Za nekoliko stotina stranih riječi predložio je on tu domaće zamjene. Ima ih medju njima, koje se nikako ne mogu primiti, ali ih je velika većina, koja se mora usvojiti, jer su riječi dobre i na prvi pogled razumljive, pa su neke već i općenito primljene.

Evo ih!

»Adresa« (saborska) : spomenica, zahvalnica : (na pismu) natpis, upraviti na koga pismo. Akcija. djelovanje, rad, preduzeće. Analizirati: razlagati, tumačiti, raščinjati. Aspiracija: težnja, očekivanje. Autonomija: samostalnost, nezavisnost. Deklaracija: izjava. Delegat: poslanik. Dezerter: bjegunac. Dinastija: vladalačka kuća ili koljeno. Eksperimentirati: kušati, pokušavati. Ekspoze ministra financijâ:

razvijanje, potanko kazivanje državnih prihoda i rashoda. Elemenat: dio, počélo (u kemiji), čestica; on je »u svom elementu«: to mu je najmilija zabava; temelj. Emigrant: iseljenik. Epoha (era): doba, vrijeme. Faktičan: zbiljski, ozbiljan; adv.: doista, zaista. Formalno: oblikom, napravom; izrijekom (ausdrücklich). Formula: oblik, odredjen način izricanja. Fraza: prazne riječi, izričaj; govorkanje, samo da se nešto kaže. Funkcioniranje: djelovanje. Garancija: jamstvo. Generalni: opći, od opće vrijednosti. Grupa: hrpa, gomila, četa, sküp. Guvernanta: odgojiteljica. Guverner: namjesnik. Ignorirati: premučati, ne osvrtati se na što. Ideja: misao, zamisao, domisao. Imunitet: neodgovornost. Inaugurirati: posvetiti, uvesti, postaviti koga čim. Indiskretan: bezobziran, bezočan, neotesan, brbljav. individualan: oseban, svoj, ličan. Industrija: obrt, zanimanje. Inscenirati: pripravljati, prikazivati, opremiti. Insinuirati: podmetati, podvaljivati. Institucija: uredba. Interes: probitak, korist; pažnja (Aufmerksamkeit). Kabina: sobica; kupaonica (Badekammer). Kabinet: prisoblje; ministarsko vijeće. Kancelarija: pisarna. Katedrala: sàbôrna crkva, u kojoj se najviše naroda sabire; stôna, biskupska. Kolektivan: zajednički, cjelokupan. Kombinirati: sastavljati, slagati, naslućivati, nagadjati. Komisar: povjerenik. Kompenzacija: naknada, izravnavanje. Kompetentan: vlastan, to je njegov posao. Komplicirati: zamrsiti. Kompromis: pogodba, nagodba, sloga. Konferencija: skupština, dogovor, sastanak, sjednica, vijeće,

zbor. Konflikt: razmirica, zadjevica, borba, pravdanje. Konsekvencija: posljedica, posljedak, raditi prema uvjerenju (»povući konsekvencije). Korektan: ispravan, prost od (bez) pogrešaka. Kuloar: hodnik. Kultura: prosvjeta, obrazovanje (Bildung), oplemenjivanje (Verfeinerung), sadjenje (Pflanzung). Kurz: pravac, vožnja (Fahrt), godina, godište (Jahrgang), burzovna cijena. Leader: vodja, glava, upravitelj. Lojalnost: odanost, vjernost, poštenje (Redlichkeit). Mandat: punomoćje, nalog (Auftrag). Mandatar: opunomoćenik. Manifest: proglas. Meritoran: važan, vrijedan. Motivirati: uglaviti, dokazati, prikazati kao valjano.

Objektivan: bespristrastan, stvaran. Okupacija: zaprema. Oportunitet: probitačnost. Original: čovjek nastran, svoje ćudi; izvor, uzor. Ostentativno: s očitim namjerenjem. Pakt: pogodba. Parlamenat: državni sabor; parlamentarac: nar. zastupnik, član državnog ili zemaljskog sabora. Perfektan: gotov, potpun, dovršen, ugovoren, valjan. Perhorescirati: odbijati, žacati se, ne mariti za što. Peticija: zamolnica. Pozitivan: odredjen, stalan. Premijera: prvo prikazivanje. Preparandija: pripravnička škola. Privatno: lično, tajno; pouzdani ili prijateljski sastanak. Program: dnevni red; školski izvještaj. Proklamacija: oglas, poziv (Aufruf). Propagirati: širiti, nagovarati, obraćati. Proporcionalan: razmjeran. Reklama: hvaljenje, preporučivanje. Renegat: odmetnik, otpadnik. Replicirati: odvraćati. Revizija: preglédânje, ispitivanje. Revolucionaran:

buntovnički, razaračkí. S a n i r a t i: liječiti, popravljati. S a n k c i j a: potvrda. S e z o n a: (glavno) doba. S i m p a t i j a: naklonost. S i s t e m: (Plan) namjera, osnova, nauka (Lehre), način odgoje (Lehrform), postupanje. S i t u a c i j a: stanje, odnos, prilike. S o c i j a l a n: društven. S p e c i j a l a n: osobit, (ausdrücklich) naročito, izrijekom kazano, napose. S t a t i s t i k a: pregled, službeno brojenje. T a k t i k a: postupanje, ratna vještina.

Za neke strane riječi nije Benaković pogodio pravu zamjenu, a u nekima nije prihvatio riječi, koje su se već utvrdile. Tako za d e b a t u predlaže i nadmetanje riječima i razgovor (Meinungsaustausch), što sve ne odgovara saborskoj r a s p r a v i. Za riječ f a k t o r ne možemo dostojno upotrebiti »čeljad« u označivanju kompetentnih (vlasnih) ličnosti. Za g a l e r i j u nije našao nikakove zgodne riječi, jer »povisoka sjedala sa zagradom« ne drži valjda ni sâm, da bi se moglo primiti. Tako ni i n t e r p e l a c i j u ne će moći nadoknaditi »zapitivanje«, kao ni m i n i s t r a: prijatelj ili pomagač kralja, upravitelj i savjetnik! R e p r e z e n t i r a t i ne može se izreći prostim »zamjenjivanjem«, a ni »postupanjem prema staležu«. Ban na brašančevo ili tijelovo ne zamjenjuje vladu u svečanoj procesiji (ni za ovu riječ ne donosi nikakve zamjene), nego je sâm prikazuje svojom osobom; er vertritt sie nicht, sondern s t e l l t sie vor. — Za »S t i m m u n g« u pjesničkom i slikarskom pogledu ne može nas udovoljiti ni udezba, ni udešaj, ni ugodjaj, kao ni rusko nastrojenje. Možda bismo prema dobrom verbalnom supstantivu r a s p o l o ž e n j e mogli sazdati »raspoložaj« kao od osjećanja: »osjećaj«?

Za loše kovanice — naročito u pravničkom i sudačkom jeziku — napisali su opširne rasprave: prof. Rožić u »Nast. Vjesniku« god. 1903. i 1904. i dr. Ozren Subotić u »Brankovu Kolu« god. 1908. i 1910. (»Pogreške u jeziku naše pravne terminologije«). Ove bi se rasprave mogle probrati, pa sve neprirodne kovanice abecednim redom poredati u osobitoj knjižici, da ih svaki pravnik može pregledavati i prevrtati. Znamo, da se utvrdjena terminologija teško mijenja i popravlja, ali će u prvi kraj dostajati, da svaki sudac i odvjetnik samo o s j e t i, kako su mu riječi, kojima se svaki dan služi, nakazne, smiješne i složene u duhu jezika, kojemu se odupire i posljednja žilica naše narodne duše. U prvi mah mislili smo mi ovaj posao izvršiti, ali smo odustali od toga, dotičući se pogrešaka, koje su po našem shvaćanju općenitije i potrebnije da se raščine, jer one iznakazuju s a v naš književni i svakidašnji govor, dok one prve unesrećuju jedine — pravnike. Uostalom rekli smo im, gdje će naći lijeka svojoj boljetici, pa neka se pomognu!

95. — »Za japanske vojne i s p u n j a v a o je ruski mužik v o l j k o sve zapovijedi«. — Glagol «ispuniti« znači u prvom redu: ausfüllen, expleo, činiti da što bude puno čega, a tek na drugom mjestu može se ovim glagolom nadoknaditi riječ i z v r š i t i, erfüllen, impleo. Zapovijedi se obično izvršuju. Izvršiše, što je Gospod zapòvjedio (Mojs. III., 8, 35.). Tko izvrši volju božiju, onaj je brat moj (Mark. 3, 35.). Nalog majka izvršuje kćerke; sve izvrši, što je naložila. Vollendet! — Uostalom ne velimo, da glagol »ispuniti« u ovom značenju nije dobar, nego smo ga

se dotakli samo poradi toga, što se slučajno našao u istoj rečenici s adverbom »voljko«, koji je upotrebljen na nepravu mjestu.

Mjesto »voljko« htio je pisac reći: v o l j n o, willig. U starom zavjetu donosile su se žrtve paljenice v o l j n a srca. V o l j a n budi, Gospode, i blagoslovi dom sluge svojega! Riječ može značiti i freiwillig, dobrovoljan, dragovoljan, ono, što se ne čini pod moranje, nego od drage volje. Voljna smrt Spasiteljeva. — Prilog »voljko«, bez pridjevnog oblika (koji nadoknadjujemo adjektivom voljani n. pr. božc) sazdali smo u novije vrijeme, a nemamo za nj potvrde u narodnom jeziku. Medjutim nam je ova riječ potrebna, kad želimo označiti, da se tko »osjeća lagodno« (ni ove ne poznaje narodni štokavski rječnik), gemütlich.

96. — Glagoli p o s u d i t i i p o z a j m i t i nekako su se izmiješali, pa ne umijemo svi skupa odvojiti jednoga značenja od drugoga. Posuditi medjutim prema korijenu i starini jezičnoj znači: d a t i nekomu, da ti povrati (borgen). To uostalom znači danas i pozajmiti, zàimati, pozaimati, uzaimati, pa se može i u k o g a zaimati i k o m u što pozaimati (mutuum do). Bit će da su nas u ovu veliku smutnju doveli razni predlozi, koji su se stali potiskivati pred osnovu i ukrštavati joj značenje, pa će ih valjda Akademijski rječnik izvesti na čistac, odredjujući historijom prâvo značenje riječima. Osnove su iste u »zajam«, »jamac« i »ujam« (ujmiti), samo što im se diferenciralo značenje, pa se »ujmom« označuje samo Müllergebühr, plaća u brašnu, koja se daje vodeničaru za mljevenje. Narodna poslovica kaže: Da

imamo masla, kako nemamo brašna, pa bismo p o s u d i l i u selu tepsiju, te bismo učinili pitu. Medjutim: Da su dobri zajmi, i — žene bi se z a i m a l e . . .

»Posudjivati« dakle kao da znači: davati nekomu nešto u naruč (kao tepsiju), da ti se i s t a stvar kasnije povrati, a »pozaimati« davati nešto, što ti se u istoj gradji (brašno, novac itd.) n e m o ž e povratiti.

97. — Rodjeni kajkavci dobro bi učinili, kad bi poznatu im razliku izmedju mjesnih priloga »v a n« i »v a n i« primijenili i na štokavske riječi »u n u t r a« i »u n u t r i«. Jedne su riječi akuzativi na pitanje k a m o (izašao je van ili ušao unutra), a druge lokativi na pitanje g d j e (stajali smo vani, a prijatelji sjedjeli unutri). Razlika je ista, koja izmedju njemačkoga: ich gehe h i n a u s oder h i n e i n (lat. foras i intro), a: ich war d r a u s s e n oder d r i n n e n (lat. foris i intus). Kao u sličnom primjeru: idem napolje (kamo?), a bio sam napolju (gdje?) — Čudno je, da naši veliki rječnici ne bilježe razlike izmedju »unutra« i »unutri« kao ni izmedju »van« i »vani«, a ta razlika živi bujnim životom u dobrom narodnom govoru, pa ne valja da preko nje lakoumno prelazimo.

Još valja spomenuti, da se prilog »u n u t a r« nikad ne smije upotrebljavati kao predlog (n. pr. »unutar granicá zakona«), jer se ista misao može redovno nadoknaditi prostim »u«: u granicama zakona.

98. — Rijetko kada primamo u ruke knjigu ili rukopis, u kojem bi relativni i interogativni adverab »k a d« i »k a d a« bio pravilno upotrebljavan. Go-

tovo svi pišu teški »kada«, gdje mu je mjesto i gdje nije, a u većini slučajeva dostajao bi i goli »kad«. U tom poslu bit će najpoučniji Broz-Ivekovićev rječnik, koji od neko sto primjera iz najboljih pisaca i narodnih tvorevina ima samo t r i »kada« i to — jedino u stihovima. (Kada brže, care poočime; ali sada nemam kada; vojvodama kada ono dodje . . .). Dvatriput dolazi ekvivalentni »kàde«, ali i to samo u stihu. Najočitiji dakle znak, da se rogobatni »kada« — bez potrebe — vrlo rijetko upotrebljava, a u odnosnoj i pogodbenoj službi upravo nikada. Tako bi bilo pogrešno pisati i govoriti: Hvala bogu, k a d a živi pobjegosmo; k a d a si učio, valjda znaš: k a d a ujutru svane, a to nigdje nikoga. Možda bi se dopustilo upotrebljavati potpuni »kada« samo u direktnom pitanju n. pr.: Kada ćeš doći? Ali je već i u tim prigodama prevladala u narodu želja za jednoličnošću i prostom harmonijom. — Sve su ovo stvari, kojih se nažalost kod nas nitko nigdje ne dotiče, a bilo bi već vrijeme, da se sistematski obrade.

99. — »O n j e m se mora priznati« — nije dobro, jer lokativ lične zamjenice u muškom rodu — izjednačivši se s dativom — glasi samo: n j e m u, pa se isto tako mora pisati genitiv i akuzativ n j e g a, a ne »njeg«, jer se okrnjeni oblici javljaju samo u stihovima, a nikada u dobroj prozi. Naprotiv opet bila bi pogreška pisati »o tomu«, »na tomu«, »na komu«, mjesto: o t o m, na t o m, na k o m, a »o čemu« javlja se upravo tako često kao i »o čem«.

100. — U posljednjoj svesci »Nast. Vjesnika« (str. 709.—713.) ne pristaje prof. Rožić uz naše pi-

sanje predložne sveze »u i m e« u jednoj riječi, tvrdeći, da to ne može biti predlog, pa da se prema tome ne mogu te riječi ni pisati zajedno. On je sebi stvorio pravilo, da se imenica može složiti s predlogom samo u onim prilikama, kad je ona sama sobom predlog, n. pr.: nadno, navrh, posred, nakraj itd., gdje se u drugoj polovici riječi izgubio padež (na dnu, na vrhu, po sredini). Postajući žrtvom svoga rodjenoga pravila, drži on, da bi »uime« moglo postati predlogom tek u nekom imaginarnom obliku »uim« (!), a valjda prema istom dovijanju i »uoč« . . . On naime drži, da je ono njegovo pravilo »bez izuzetka«. Ljuto se vara! Da li je imenica u složenom predlogu n a d o m a k i n a i z m a k »sama sobom« predlog? A imamo lijepih primjera, da su to čisti predlozi kao i u o č i božića, u i m e Spasitelja: Kad su bili nadomak Jezérâ; naizmak Korita. Daničić je ove složenice prije pô stoljeća svrstao medju predloge (Sintaksa, str. 320.).

Pera P. Gjorgjević u svojim »Padežima bez predloga« na str. 99. piše: Riječ »ime« kao i riječ »mjesto« obično g u b e s v o j u s u p s t a n c i j a l n o s t, te postaju p r e d l o z i u društvu s predlozima »u« i »na« n. pr.: došao uime brata; uime boga; mjesto mene; umjesto njega. On doduše ne piše ove riječi zajedno, ali prije 22 godine nije još nitko ni iznosio zaobljenoga podsticaja, da bi se prepozicionalne složenice pisale zajedno, kao i adverbijalne.

Mi ostajemo dakle pri svemu, što smo izrekli u točki 33. ovih članaka, utvrdjujući još suviše svoje tumačenje historijom razvitka najbližega njemačkoga jezika i pravopisa, gdje su predlozi: infolge, inmitten, zuhanden itd. složeni na osnovu istoga jezičnoga osje-

ćaja (predlog + imenica), koji je kod nas spojio složenice: uoči, nadomak, naizmak i uime, pa je u prvom i trećem njemačkom primjeru dapače imenica ostala s a m o imenica, dok u »inmitten« drugi dio može biti i sâm predlogom, kao naš »vrh« u složenici »navrh«.

U ovim stvarima naime dolazi čovjek do jasnoga pogleda samo — komparativnom filologijom, pa onaj, koji osjeća d u š u svoga materinskoga jezika, može se uporedbom s drugim indoevropskim jezicima još jače utvrditi u raščinjanju svojega. U to ime upućujemo prof. Rožića na znamenitu raspravu velikog franceskog komparativnog filologa A. M e i l l e t a, koji je god. 1902. u 139. svesci »Bibliothèque de l' école des Hautes études«, što se izdaje troškom franceskoga ministarstva, napisao etimologiju nekih s l a v e n s k i h riječi. Na str. 159—161. raspravlja baš o riječima uistinu i — uime (en to onomati), dokazujući, da je u ovim riječima predlog »u« sasvim d r u g o g a postanja nego što se u nauci prije mislilo, pa da prema tome imamo dva potpuno r a z n o r o d n a »u«. I ta rasprava daje n a m a pravo, a ne gosp. Rožiću.

*

No valja da završimo! Opominje nas s t o t i broj. Tri i pô mjeseca donosili smo ove filološke zapise, pa su se nekima možda pričinili i beskrajnima, a nekima opet — kako nas uvjeravaju brojna pisma, koja nas ispunjavaju zadovoljstvom — nije ni ovo dosta, nego bi željeli, da ih produžimo, uvodeći stalan filološki stupac u listu. Priznajemo, da ne bismo mogli nikada svršiti, a i to, da se nismo ni doticali mnogih stvari, na koje smo i sami u prvi kraj pomišljali. Svakako smo mnogima pružili u ruke gradju, koja im je

sasvim nova, i koja će im možda otvoriti srce u ljubavi prema neiskazanim ljepotama i osjetljivosti materinskoga jezika. Nije bila ni svrha ovim člancima — u političkom listu! — da iznesu s v e, što bi se moglo iznositi, nego samo da natuknu, o čemu se d a d e raspravljati i k a k o valja paziti na književni jezik. Sa zadovoljstvom bilježimo, da se u nekim našim političkim listovima sada razabira težnja za većom gramatičkom i stilističkom pravilnošću, pa smo bar to postigli, da se odsad ne će svako djače nedouče mašati pera prije nego što prouči ono, što mu je najpotrebnije za književni posao. Ili — neka mu gospodari ne dadu kruha!

Neki nam zamjeravaju, da nismo uvijek bili dosta »popularni«, a naći će se bez sumnje i takovih stručnjaka, koji bi opet željeli još više »stručnosti«. Jednima i drugima odgovaramo ono poznatom: Taj se nije još rodio, tko bi svima ugodio.. A onda — da završimo riječima jednog prokušanog radnika na istom polju — njiva hrvatske nauke o jeziku tako je bogata i rodna, da će na njoj s v i m a, i jačim i slabijim žeteocima, do v i j e k a biti pune ruke posla, i vrlo prijatnog i vrlo zahvalnog.

Hrvatski je jezik tako lijep i bujan, da se njime može izreći sve, čim ti duša zadršće. On je sjajan, vatren i duševan. Turgenjev bi zaključio: O veliki, moćni, istiniti i slobodni jeziče! Da nije tebe, kako da ne padnem u očaj, gledajući sve, što se zbiva na domu. No, nije moguće vjerovati, d a t a k a v j e z i k n i j e d a n v e l i k o m n a r o d u!

Sadržaj

(Broj pokazuje stranu, na kojoj se o riječi govori.)

a, adversativno (während) 34
adjektivi, tvorba na -in, -ov, -ev i -ji 47
adresa 130
Afrikanac i Afričanin; afrikanski i afrički 89—92
akademski, akademijski i akademički 15, 63
akcenat u infinitiva bez završnoga »i« 43—45
akcija 130
akoprem, kajkavska složenica, bolje: premda, iako 46
akuzativ vremena s predl. »u« 92
ali, adversativnost a + li 24. — Germanski položaj u rečenici 25
Amerikanac i Američanin; amerikanski i američki 89 do 92
analizirati 130
analogija 90
aspiracija 130
autonomija 130
bibliotečni, bibliotekarski 49
bijeli udovac i udovica (Strohwitwer) 76
bijeliti i bijeljeti 118
bolovati od groznice 110
botanik i botaničar 87
brzoplet 86
buduće nedjelje 36
budući da, kauzalno 13
crniti i crnjeti 118
crveniti i crvenjeti 117
češki 74—75
čiji, relativno 13
čistoća jezika u njem. državnom saboru 128—130
čudi me, pogrešno 79
daktil u stilu 45
dali = da li 24
debata 133
deklaracija 130
delegat 130
dezerter 130
dinastija 130
dioničar 89
dlaka 24
doba (tempus) i dôb (aetas) 57—58
dobročinac 85
dobrovolja i samovolja 85
dobiti, dobijem, dobiven (dobim, dobljen) 109
donesen i donešen 21
dočim, arhaizam 34

doduše, adv. 55
dohodni, (zukünftig) 35
dopùstite, imperativ 114
dosad i do sada 54
doskora 54
došast, venturus 35
dovesti pred koga (vorführen) 15
dotad 54
dragokup 86
dîva i drvèta 27
duhana prodaja 124
dvaput i dva puta 54
dvije i dvoje 59
elemenat 131
eksperimentirati 130
ekspoze 130
emigrant 131
epoha 131
etimološki, etimologijski i etimologički 86
faktičan, faktično 131
faktor 133
faliti i manjkati 118—121
filološki, filologijski i filološki 97
formalno 131
formula 131
fraza 131
funkcioniranje 131
futur sliven (gledaću) 107, (ozépšću i òzêpšću) 43
gaćasti golub i gaćanka žena 68
galerija 133
garancija 131
gdje, relativno uz korelative 42
generalni 131
glagol na koncu rečenice 128
glasiti na (lauten auf) 67
godišnje (jährlich) 84
gostovi, pogrešno 59
gotovo i skoro, razlika 80
gramatik i gramatičar 87—89
grizen 22
grupa 131
guvernanta 131
guverner 131
hlaćasta suknja 68
hladna voda (frisch), skorašnjica 76
historik i historičar 87
-i u infinitivu za futur 107
ideja 131
idući, deklinirano 36
ignorirati 131
-ije- pogrešno ispred akcenta 40
imadem, mjesto: imam 91
imunitet 131
inaugurirati 131
indiskretan 131
industrija 131
individualan 131
inscenirati 131
insinuirati 131
institucija 131
instrumental orudja i sredstva bez »s«, a društva i načina sa »s« 45
interpelacija 133
interes 131
-irati, inf.: telefonirati, citirati, šahirati se, kopirati itd. 96
ispodmukla, adv. 54
isporedjivati, uporedjivati 110
isprijeka, adv. 54
isprva 54

ispunjavati 134
istiha 54
iz i od 50
iza, lokalno 94
iza kako, nepravilno 13
izbliza 54
izdaleka 54
izmalena 54
iznova 54
iznutra 54
izokola, naokolo 104
izostaviti i ispustiti 82
izvršavati 134
»j« u ijole, idejal i socijologija 44
»je« u komparativu i superlativu 41
jednostavan = einfach 35
jednostruk, simplex 35
jeli = je li 24
jer, kauzalno 13
jest i je, položaj u rečenici 83; pod akcentom 18
jèzera i jezèra 113
jupe-culotte 68
kabina 131
kabinet 131
kad, pogrešno u izričnoj rečenice s oblicima ću, ćeš, će 36; — kad i kada 136
kako, kauzalno 13
kancelarija 131
kartati (spielen), pogrešno 65
katedrala 131
koalicijin, pogrešno 47—49
koalicioni, pogrešno mjesto. koalicijski 49—50
koketirati 96
kolektivan 131
kombinirati 131
komisar 131
kompenzacija 131
kompetentan 131
komplicirati 131
kompromis 131
konferencija 131
konflikt 132
konsekvencija 132
konstrukcija u temporalnoj rečenici 27
korektan 132
kosa, u singularu 23
kraden 22
krajnji i skrajni 105
kritik i kritičar 87
krivi zubi, krivi proroci, novci (lažni) 75
kuloar 132
kultura 132
kuraža (petlja) 20
kurz 132
lagodno 135
latinske riječi u njem. jeziku 95
leader 132
lojalnost 132
lješina, Leiche 26
malo ne, upotreba 81, 124
mandat i mandatar 132
manifest 132
manjkati 118—121
matematik i matematičar 87 do 89
mène i mēne 44
meritoran 132
metli, mj. metnuli 69
ministar 133
Mirogoj 62
mitološki, mitologijski i mitologički 87

mjesečno (monatlich) 84
mnijenje (Meinung) 27
motivirati 132
mrtvac, mrtvo tijelo 26
mrtvo i svježe cvijeće 75
nabrzo, adv. 54
nadaleko, adv. 54
nadalje 54
nadesno, adv. 54
nadomak 138
nagovoriti 15
naizmak 138
najedanput 54
najednom 54
nalajati koga, pogrešno 64
nakon, u temporalnoj upotrebi 93; nakon što (mj. pošto) nepravilno 13
nakrivo, adv. 54
nalijevo, adv. 54
nametati, namećem 83
namjesto i na mjesto 53
nanovo, adv. 54
naoči i naime 54
napamet 53
napolje i na polje 53
napose 55
naprotiv 55
nasamo 55
nase (natrag) 109
naskoro 55
nasuprot 55
naticati i natjecati 34
nažalost i žalibože 84
nećak i nećaka 32
neću, nećeš, neće 108
nedaleko, bez predloga »od«, pogrešno 65
nedostajati 119
neka, na nepravu mjestu 82
nekud i nekako 94
nemam, nedostajati, nestati, nenavidjeti 108; (manjkati, faliti) 119
ne može nego, romanizam 36
neprelazni glagoli sa »se« uz nominativ 16
nešto slično, sumnjivo 93
ni, ispred negacije 41
njemu i njem, njega i njeg 137
objektivan 132
obljubljen = omilio 74
obojica, obje i oboje 59
obostran (beiderseits) 47
obúći i òbûć 43
obzirom, mj. s obzirom 45
od, predlog u svezi »Gospodjica od telefona« 82, 97
odasvud 55
odavno, adv. 55
odista 55
odjednom 55
odonda 55
odonud 55
odovud 55
odredjeni i neodredjeni adjektivi 34
odredjivanje rodova latinskim i njemačkim supstantivima 16—18
odvajkada, adv. 55
ohladiti i ohladnjeti 117
oklijevati i skanjivati se 95
okolica i okolina (milieu) 103
oko i okolo 104
okolnost (Umstand, lat. circumstantia) 46
okupacija 132
oportunitet 132

opravljati 93
opšti, arhaizam 73
ôpucati 66
original 132
osloviti (anreden) 15
ostanak, ostatak 62
ostentativno 132
otkako i otkad 55
otpočeti 123
otprije, adv. 55
ovda-onda (de temps en temps) 106
ozdo 55
ozgo 55
oženiti se kim 26, 31, 33, 65
pakt 132
pariski 75
parlamenat i parlamentarac 132
part. pas. na -at, provincijalizmi 72, 90
pašanac i pašenog 32
perfektan 132
perhorescirati 132
peticija 132
pisanje srpskih imena francuskom i njemačkom ortografijom (Nouchitch, Nuschitsch) 78
plakati se 94
plural u utvrdjenim uzrječicama (vući za nosove, smijati se u brkove, vući se klipkova) 104
po, nepravilna upotreba 8
počem (pošto), provincijalno 13
počinjati i počinjati se 47, 94
početi s izdavanjem 51
podučiti (unterrichten) 84
poduzeti (unternehmen) 84
pogotovu 55
pohod (Besuch) 31
polagano 55
polako 55
politik i političar 87
položaj riječi: gotovo, samo i »i« ispred naglašenih riječi 81
poljski germanizmi 95
ponositi se 102
porediti 110
posjet, ruski 122
poslanik i poklisar 122
poslije 94
posljednji i zadnji 83
poslovice germanske 93
postojati, bestehen 36
posuditi i pozajmiti 135
pošto, temporalno 13; po što po to 53
potanko 55
poticati i potjecati 34
potonji 83
potopiti što 28
povijest 38—39
povod, uzrok 77
povoziti, pregaziti koga 39
pozitivan 132
poznati se s kim 70
pratioc, pogrešno 78
predlozi, dva (do u kasnu noć) 126—128
predlozi i prilozi, koji se pišu skupa 52—57
prednji i stražnji 83
predosjećati (vorahnen) 15
predstaviti (vorstellen) 15
predvesti (vorführen) 15
predvidjeti (vorsehen) 15

prekjuče 55
preksutra 55
preksinoć 55
premijera 132
prenesen i prenešen 21
preparandija 132
prezenat u futurnom značenju 106
prilaz (avenue) Gjure Deželića 124
prilika (»okolnost«) 46
primijetiti, ruski 95
priposlano 121
prištevski, adj. od Priština 113
priticati i pritjecati 34
privatno 132
prodavajući i poznavajući 123
program 132
proklamacija 132
propagirati 132
proporcionalan 132
prošaste nedjelje 36
radost i veselje, razlika 80
raduje me, pogrešno 79
raspoložaj (Stimmung) 133
ravnatelj, upravnik 110
razdaleko 55
redakcioni, pogrešno mjesto: redakcijski 49—50
reklama 132
reklamirati 110
renegat 132
replicirati 132
reprezentirati 133
revizija 132
revolucionaran 132
rezumirati i reazumirati 111
rodovi stranih imenica 16
Rusijin, Srbijin, Austrijin, pogrešno 48
riješenje 125
ruska imena: Sazonov, Zinovjev, Stolipin, Tolstoj 60 do 62
s predl. upotreba 45
sa, predl. mj. »s« 71—72
samòtvor, aus einem Stück 35
sanirati 133
sankcija 133
sasvim i sa svim 53
sèbe i sȇbe 44
sedmica i nedjelja 47
sestrić i sestrična 32
sezona 133
si, enklitički oblik posvojne zamjenice 59—60
siguran (biti čega), sigurno, pouzdano i druge naknade 102
silno, adv. dijalektično 65
simpatija 133
sistem 133
situacija 133
sjeničarski, adj. od Sjeničak 113
skloniti 67
skorone 124
skopski, adj. od Skoplje 113
skorone 124
slijediti 124
slijeva, adv. 55
slobodin, pogrešno 47
smrtan, značenje 62
snaha 33
socijalan 133
spasiti i spasti 20
specijalan 133
sravniti, poravniti 109

sredina (milieu) 104
srednjevjekovni i srednjevječni 69
srednji rod slovâ 122
statistika 133
stil 51
stôput i stô pútâ 54
stric i strina 32
strog (ruski), oštar 42
svâk, svojak 31
svâst, svastika 31
svijetlo i svjetlost 40
stražnji i prednji 83
svršavati i svršavati se 93—94
šogor i šogorica, magjarski 31
šurjak, šuro, 31, 32
taktika 133
tankoprelja 86
tèbe i tȅbe 44
telefonistica, telefonka, telefoniska, telefoniskinja, telefonilja i gospodjica s telefona 97
tetak i tetka 32
tišiji, nepravilno 41
tjedan, kajkavski 47
točka i tačka; točan i tačan 99—102
tome (il y a longtemps) 126
tresen 22
trg i tržište 114
tri, trojica i troje 59
triput i tri puta 54
trpjeti na neupućenosti 128
trup (Rumpf) 26
tudji zubi i kosa 75
tugaljiv (kitzlich) 64
ubòsti i ùbost 43
udariti (upasti) u oči 84
udavati 26
udaviti se 28
uime 52—57 137—139
ujak i ujna 32
ujedno 55
ukratko, adv. 55
umalo 55
unaokolo, adv. 55
unapred 55
unazad 55
unutra i unutri 136
uoči i u oči 53, 138
uopće 55
upadati 84
upliv (Einfluss) 35
upored 55
ûpoznât biti s kim 70
upravnik i upravitelj 128
uslijediti (erfolgen) 108
uslijed 42
usput (en passant) 53
uticati i utjecati 34
utjecaj najnovijih njemačkih novinarskih griješaka 65
utopljeno i utonulo zvono 28—31
uvelike, adv. 55
uzalud 55
van i vani 136
vazduh 37
veselje i radost, razlika 89
vi ste žalostan 77
višeput i više puta 51
vlas 24
voljno i voljko 135
zacijelo, adv. 55
zaista 55
zajedno 55
začeti i početi 123
zadnji i posljednji 83

zagovoriti, zabaviti koga govorom 15
Zagrepčanin, Zagrebljanin, zagrepski i zagrebački 91
zahvaliti 14
zamalo, adv. 55
zá me, zá te, zá se 108
zamjenice i adjektivi u dat., loc. i instr. pl. na -ima 79
zamjenjivanje posvojnog genitiva pridjevom 56
zanj, unj, nanj, predanj 108
zamislite sebi, pomislite ili zamislite 64
zaova i zaovica 33
zapadati 84
zapis, značenje 18
zapravo, adv. 55
zasad 55
zarana 55
zatim i za tim 53
zato i za to 53
zavesti i uvesti 122
zdesna, adv. 55
zeleniti i zelenjeti 118
zemni i zemski = zemaljski 63
zločin i zločinstvo 85
zlovolja 85
znadem, mjesto: znam 91
zrâk i zraka 37
žalibože i nažalost 84
ždraka 38
žeteoc, pogrešno 78
živjeti i živsti 23
žutiti i žutjeti 117

808.62-1
AND
b
167.570
ZAŠTIĆENI FOND

Gradska knjižnica
010445708

REV. 2001

Gradska knjižnica
ZF
808.62-1
AND
b
010445708 / 167.570